

Jnu'un Yandios ni chaa Mateo

Sivi yivi ni ka kuu jna'an Jito'yo Cristo Jesús
(Lc. 3.23-38)

¹ Ja'a kuu iin lista taka yivi ni kikoyo nuu ñuyivi na jana'an jiin Cristo Jesús, ja ni kuu ya jna'an David jiin Abraham. ² Abraham ni kuu tata Isaac, ti Isaac ni kuu tata Jacob. Jacob ni kuu tata Judá jiin uu ga ñani da. ³ Judá ni kuu tata Fares jiin Zara, ti nana da ni kuu Tamar. Fares ni kuu tata Esrom, ti Esrom ni kuu tata Aram. ⁴ Aram ni kuu tata Aminadab, Aminadab ni kuu tata Naasón, Naasón ni kuu tata Salmón. ⁵ Salmón ni kuu tata Booz, ti nana da ni kuu Rahab. Booz ni kuu tata Obed, ti nana da ni kuu Rut. Obed ni kuu tata Isaí. ⁶ Isaí ni kuu tata rey David, ti rey nación Israel ja ni nani David jiin ñasi'i Urías, ni ka kuu tata Salomón, ko ja ni ji'i Urías sa ni kaku Salomón.

⁷ Salomón ni kuu tata Roboam, Roboam ni kuu tata Abías, Abías ni kuu tata Asa. ⁸ Asa ni kuu tata Josafat, Josafat ni kuu tata Joram, Joram ni kuu tata Uzías. ⁹ Uzías ni kuu tata Jotam, ja ni kuu tata Acaz, ti Acaz ni kuu tata Ezequías. ¹⁰ Ezequías ni kuu tata Manasés ja ni kuu tata Amón, ti Amón ni kuu tata Josías. ¹¹ Josías ni kuu tata Jeconías jiin uu ga ñani da. Ti kuiya yukan ni ka'iin yivi ñuu Israel presu nuu yivi ñuu Babilonia.

¹² Yukan na ti Jeconías ni kuu tata Salatiel, Salatiel ni kuu tata Zorobabel, ¹³ Zorobabel ni kuu tata Abiud, Abiud ni kuu tata Eliaquim, ti Eliaquim ni kuu tata Azor. ¹⁴ Azor ni kuu tata Sadoc, Sadoc ni kuu tata Aquim, Aquim ni kuu tata Eliud. ¹⁵ Eliud ni kuu tata Eleazar, Eleazar ni kuu tata Matán, ja ni kuu tata Jacob. ¹⁶ Jacob ni kuu tata José, chaa

ni kuu yîi María. Ti María ni kuu nana Jesús ja nani Cristo, ni taji Yandios ja ndiso ya jniñu ña'nu.

¹⁷ Ja yukan kuu ja undi uxi kuun yîvi ni ka kuu ja ni keja'a undi Abraham ti ni jaa undi David, ti uxi kuun ga tuku ja ni keja'a jiin David, ti undi kuiya ni ka ja'an yîvi Israel presu nuu yîvi ñuu Babilonia. Ti uxi kuun ga tuku ja undi kuiya yukan, ti ni jaa kuiya ni kaku Cristo, ja ni taji Yandios ya, ndiso jniñu ña'nu.

Ni kaku Cristo Jesús

(Lc. 2.1-7)

¹⁸ Sia'an ni kuu na ni kaku Cristo Jesús. Nana ya María, iyo tratu ña ja nanda'a ña jiin José. Na ti najna'an ga ña jiin José, ti ja ni jaku'un se'e ña. Ti maa Espiritu Santo ni sa'a ja na jaku'un se'e ña. ¹⁹ ñin chaa va'a ni kuu José, ti tu ni kuni da ja stuu da maa da nuu yîvi ja xndoo da ña, chi ni ndo'o ini da ja xndoo xe'e da ña. ²⁰ Ni ndo'o ini da sia'an, ti ni kenda ñin ángel ja junukuachi nuu Yandios. Ti ni ka'an ángel un jiin da nuu ñujani, ti ni kachi:

—José, ro'o ja kuu ra jna'an rey David na jana'an, koto yu'u ra ja ki'in ra María ja kuu ñasi'i ra, chi se'e ñu'un chii ña un vaji nuu maa Espiritu Santo. ²¹ Ti nu na kaku suchi lulu un, ti skonani ra i Jesús. Sia'an konani suchi lulu un chi maa i kuu ja nama siki kua'a ñanijna'an i, yîvi ka iyo kuachi —ni kachi ángel Yandios un.

²² Taka un ni kuu nava na kundaa taka jnu'un ni kachi profeta Isaías na jana'an, na ni ka'an da jnu'un Yandios:

²³ Jaku'un se'e ñin ña'an lulu un, ti kuu i ñin suchi yîi.

Ti suchi lulu un konani i Emanuel,
ja kuni ka'an: “Kancha Yandios jiin yo.”

²⁴ Nu ni ndoto José, ti ni sa'a da nava ni ta'u ángel Yandios un jniñu. Ti ni jaka da María ja na kuu ña ñasi'i da. ²⁵ Ko tu ni ka najna'an da, chi ni ndatu da undi ni kaku se'e ña. Ti ni ka skonani da i Jesús.

Ka jande'e chaa tu'va nuu Jesús

2

¹ Jesús ni kaku ya ñin ñuu lulu nani Belén, ja kuu ñin ndañuu Judea. Ti kuiya yukan ni kuu Herodes rey ja ta'u jniñu nuu ñuu yukan. Ti ni jakoyo uni chaa ñuu ka'iin ichi nuu kaña ndikandii ñuu Jerusalén, ti chaa un ka kuu da chaa tu'va. ² Ti ka nduku jnu'un da:

—¿Nanu kande rey yivi ñuu Judea ja ni kaku un? Chi nuu andivi ichi nuu sa'u ndikandii ni ka jini ri ñin luceru ja'a seña ja, ja ni kaku i. Ti ja yukan kuu ja vekoyo ri ja'a ja na chiñu'un ri i naa ri —ni ka kachi da.

³ Nu ni jini rey Herodes jnu'un un, ti ni keja'a kaña ii ini da, ti suni kua'a yivi ñuu Jerusalén. ⁴ Ti yukan na ti ni nastutu rey un taka sutu ka kuña'nu jiin taka ga chaa ka xna'an ley Israel un, ti ni ka jikajnu'un da nau ñuu ni kaku Cristo. ⁵ Ti ni ka kachi chaa un:

—Ñuu Belén, ñin ndañuu Judea, chi sia'an ni chaa profeta nuu tutu ja ni kachi da:

⁶ Ti ro'lo yivi ñuu Belén, ja kanchuku ra ñuu Judá, tu nda'u xaan kendo ra ja kuu nuu taka ga ñuu ka iyo nuu ñuyivi,

chi ja'a kuu nuu kaña ñin chaa kuña'nu, ja koto ñuu ri Israel.

Kachi tutu.

Sia'an ni ka kachi chaa un nuu rey Herodes.

⁷ Yukan na ti ni kana xe'e Herodes chaa tu'va un, ti ni jikajnu'un ndaa da nasa ja ni kuu ja ni kenda luceru un, na ni ka jini da. ⁸ Yukan na ti ni taji da chaa un kuankoyo da ñuu Belén, ti ni kachi da:

—Kuankoyo naa ra ti nduku jnu'un ndaa ra nanu kancha suchi lulu un. Nu ni ka nani'in ra nuu kancha i, ti chakoyo ra ti kasjnu'un ra nuu ri nava suni na ki'in tu ru'u, kin chiñu'un ri i —ni kachi da.

⁹ Sia'an ni xndaku rey un nuu chaa tu'va un, ti kuankoyo da. Ti luceru ja'a seña ja ni ka jini da ichi nuu kaña ndikandii un, yoxnuu tuku nuu da naa da undi ni jaa nuu kancha suchi lulu un sa ni jakuñi. ¹⁰ Nu ni ka jini chaa tu'va un ja ni jakuñi luceru un, ti ni ka kusii xaan tonto ini da naa da. ¹¹ Nu ni ka kivi da ini ve'e un, ti ni ka jini da suchi lulu un kancha i, yijni nana i María suchi. Ni ka jakunjiti da, ti ni ka nakua'a da ja yĩnu'un suchi lulu un. Yukan na ti ni ka jiña da kaja da, ti ni ka ja'a da oro, suxia kutu vixi jiin inga nuu suxia (ja nani mirra), ni kuta'u i.

¹² Yukan na ti ni kasjnu'un iin ñujani nuu da naa da ja tukaa ga nandeokuñi da nuu kancha rey Herodes. Ti ni ka nandeokuñi da inga ichi kuan nukoyo da ñuu da naa da.

Kuankoyo José jiin María ichi ñuu Egipto

¹³ Nu ni ka ya'a chaa tu'va un kuankoyo da, ti ni ka'an tuku iin ángel Yandios jiin José nuu ñujani, ti ni kachi:

—Ki'in suchi lulu jña jiin nana i, ti kuankoyo ichi ñuu Egipto naa ra. Ti yukan kunchuku ra naa ra undi na kachi maa ri tuku, chi kuni nanduku rey Herodes suchi lulu jña ja ka'ni da i —ni kachi ángel ya.

¹⁴ Yukan na ti ni ki'in José suchi lulu un jiin nana i, ti ni ka kee da jakuaa un kuankoyo da ichi ñuu Egipto.

¹⁵ Ti yukan ni ka'iin da undi ni ji'i rey Herodes. Yukan ni kundaa nava ni kachi Yandios ja ni kachi profeta na jana'an un: “Undi Egipto ni kana ri se'e ri.”

Ni ta'u Herodes jniñu ja na kuū taka suchi yii kuachi

¹⁶ Nu ni jini Herodes ja ni ka kuu ichi ini chaa tu'va un maa da. Ti ni kiti xaan tonto ini da, ti ni ta'u da jniñu ja na kuū taka suchi kuachi iin uu kuiya, jiin taka suchi yii kuachi ga ja kanchuku ñuu Belén, jiin taka ga ñuu ka'iin yajni un. Sia'an ni sa'a da, chi ja ni ni'in va'a da jnu'un nuu chaa tu'va un, chi ni ka kachi chaa un nasa ja ni kuu

ja ni kaku Jesús. ¹⁷ Yukan ni kundaa nava ni chaa profeta Jeremías nuu tutu ja ni kachi da:

¹⁸ Ni ka nde'e xaan yivi ñuu Ramá,
ti iyo xaan jnu'un kui'ya ini.

Raquel kuu ña'an nde'e xaan ja'a se'e ña,
ti tu kuni ndusii ini ña, chi ja ni ndi'i i ni ka ji'i.

Kachi tutu.

¹⁹ Nu ni ji'i rey Herodes, ti ni ka'an tuku iin ángel Yandios jiin José nuu iin ñujani nuu kande da ñuu Egipto un, ti ni kachi:

²⁰ —Ki'in suchi lulu jña jiin nana i, ti nandeokuñi ñuu Israel, chi ja ni ji'i chaa kuni ka'ni maa i un —ni kachi ángel Yandios un.

²¹ Yukan na ti ni ki'in José suchi lulu un jiin nana i, ti kuano'on da ñuu Israel. ²² Ko nu ni jini José ja Arquelao ni nukuiñi da nuu tata da Herodes ti ta'u da jniñu nuu ñuu Judea, ti ni yu'u da ki'in da yukan, chi ja ni iyo iin ñujani nuu da, ti kua'an da ichi ñuu Galilea. ²³ Nu ni ka jakoyo da yukan, ti kuankoyo da ñuu Nazaret. Yukan ni kunchuku da. Ti ni kundaa taka jnu'un ni ka ka'an profeta ja Jesús konani ya, “chaa ñuu Nazaret.”

Jnu'un Juan, chaa ni skuanducha
(Mr. 1.1-8; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

3

¹ Yukan ti ni kii Juan, chaa skuanducha un, nuu ñu'un te'e ñuu Judea, ti ka'an da nuu yivi, ² ti ni kachi da:

—Nakani ini naa ra, chi ja kuan kuyajni kivi ta'u maa Yandios jniñu nuu ra naa ra —ni kachi da. ³ Ti siki Juan ja'a kuu ja ni ka'an profeta Isaías na ni chaa da iin tutu sia'an:

Kin ka'an iin chaa, kin ka'an undi nuu ñu'un te'e un, ti kachi da:

“Koo tu'va ra naa ra, chi ja yajni chaa Jito'yo.

Ti kuni ja na kaka ndaa ra naa ra.”

Sia'an ni chaa profeta Isaías nuu tutu na jana'an.

⁴ Sa'ma Juan ni kuu jiin ixi camellu. Ni yi'i iin sanchi ñii chii da. Ni yaji da ndikua'yi jiin nduxi ñuñu yuku. ⁵ Ni ka kii yivi ñuu Jerusalén, jiin yivi ndañuu Judea, jiin yivi ñuu ka'iin yajni yucha Jordán un, ti ni ka ñuso'o i jnu'un ka'an da. ⁶ Ti nu ni ka kachi i ja, ja ni ka nakani ini i naa i nuu kuachi i, ti ni skuanducha Juan i ini yucha Jordán.

⁷ Suni ni ka jakoyo kua'a chaa fariseo, ja ni ka kuu da chaa ka jito va'a nuu ley Israel, jiin kua'a chaa saduceo (chaa un ni ka kuu da inga partido ja suni ka xna'an da siki nasa kuni ka'an ley Israel). Ni ka kii uu grupo un nuu skuanducha Juan, ti ni jini Juan ja nde kua'a chaa un ni jakoyo. Ti ni nduxaan da nuu chaa un naa da, ti ni kachi da:

—Ro'o ka kuu ra nanu koo xaan jiin se'e ti, chi ndeva'a xaan ka sa'a ra. ¿Xi ka jani ini ra ja nama ra maa ra nuu nundo'o ja kuan kuu yajni nuu ra naa ra nu? ⁸ Na kachi ri ja kava yiñu'un ra naa ra nava na kuni ndaa yo ja, ja ni ka nakani ini ra nuu kuachi ra naa ra. Ti nava sia'an na nduu ra nanu iin yujnu vixi ja ja'a nde'e va'a, chi ka sa'a ra jniñu va'a. Ti sia'an ka stuu ra ja, ja ni ka nakani ndixia ini ra, ti ni ka xndoo ra kuachi ra. ⁹ Ti tu kondoo vixi ini ra naa ra ja ka'an ra: “Maa yo naa yo ka kuu yo jna'an Abraham.” Tu ka'an ra sia'an, chi na kachi ri ja vasu undi yuū ja'a, ti kuu sa'a Yandios iin jniñu ña'nu ja na kuu i jna'an Abraham, nu kuni ya. ¹⁰ Ti nuu yivi ja tu ka kuni nakani ini i nuu kuachi un, ja iyo tu'va Yandios ja kua'a ya nundo'o nuu i. Ti nundo'o ja kua'a Yandios un kuu nanu iin chaa ja iyo tu'va da ja kin sandoo da nuu huerta da, ti ka'ncha da yujnu ja tukaa ja'a nde'e va'a, ti ski'in nuu ñu'un ja na kayu. Suni sia'an kutu'va Yandios kua'a ya nundo'o nuu yivi un.

¹¹ Jandaa kuu ja ru'u chi skuanducha ri ro'o naa ra jiin nducha, ko kuan kuu yajni kivi kenda iin chaa kuu ña'nu ga ja kuu ru'u. Ti nanu ja skuanducha da ro'o naa ra ja kua'a da Espiritu Santo ja kuncha ya jiin ra. Ti sia'an nanu sandoo iin ñu'un nuu kayu, suni sia'an sandoo Espiritu Santo undi ini ra naa ra. Ti chaa kuu ña'nu un, tu kuu kandu ri nuu da, chi kuu ña'nu ga da ja kuu ru'u. ¹² Ti sasiin da yivi nanu iin chaa yijni pala da ja xndeche da triu da, ti kendo da paja, sava'a da triu da ini ve'e da, ti ka'ma da paja un. Ti chaa un, chi kua'a da nundo'o yivi jiin iin ñu'un ja tu nda'va kuiti —sia'an ni kachi Juan nuu chaa fariseo jiin chaa saduceo un.

Ni janducha Jesús

(Mr. 1.9-11; Lc. 3.21-22)

¹³ Yukan ti ni kee Jesús ñuu Galilea, ti vaji ya ichi yucha Jordán nuu kande Juan ja na skuanducha da ya. ¹⁴ Ko tu kuni Juan ni kuu, ti ni kachi da jini Jesús:

—Maa ni kuu ja skuanducha saña, ti ansu ja maa ni vaji nuu na —ni kachi Juan.

¹⁵ Ti ni kachi Jesús:

—Na koo sia'an vijna, chi kanuu ja na siuku yo taka jniñu ni ta'u Yandios —ni kachi ya.

Yukan ti sa ni janta'u Juan. ¹⁶ Nu ni janducha Jesús, ni kee ya ini nducha un, ti yukan ni nuña andiví nuu kancha Yandios, ti ni jini Jesús ja vaji Espiritu Yandios, ti ni jinu xini ya, nanu iin sata. ¹⁷ Yukan ti ichi andiví ni ka'an Yandios jiin Jesús:

—Ja'a kuu se'e ri ja kunda'u xaan ini ri. Ti kusii xaan ini ri jiin ya —ni kachi Yandios jiin se'e ya.

Kuni ska'an ja'u'u un Jesús

(Mr. 1.12-13; Lc. 4.1-13)

4

¹ Yukan ti ni yinda'a Espíritu un Jesús kua'an ya undi nuu ñu'un te'e un, ja kuni ja'u'u un kue'e ya ja na sa'a ni'in ini ya. ² Ti sia'an ni kundee ya uu xiko nduu kivi, ti uu xiko jakuaa, ni iyo ndicha ini ya. Yukan ti sa ni chaa ñin soko ini ya. ³ Yukan ti ni tu'va ja'u'u un nuu Jesús ja kuni ke'e ya, ti ni kachi:

—Nu ndixia ra ja Se'e Yandios kuu ra, sa'a ja taka yuū ja'a na nduu staa kaji yo —kachi ja'u'u un.

⁴ Ti ni kachi Jesús:

—Kachi nuu tutu Yandios: “Ansu jiin ñini staa kuchaku yivi naa i, chi suni kuu kuchaku i jiin taka jnu'un ka'an Yandios”, —ni kachi Jesús.

⁵ Yukan ti kua'an tuku ja'u'u un jiin ya ichi ñuu Jerusalén, ja kuu maa ñuu ii, ti ni kaa ya xini veñu'un ka'nu Israel, ⁶ ti ni kachi tuku ja'u'u un jiin ya:

—Nu ndixia ra ja Se'e Yandios kuu ra, ti skanakava maa ra undi nuu ñu'un un, chi sia'an yoso nuu tutu:

Na ta'u Yandios jniñu nuu ángel ya ja na koto ya ro'o.

Ti nakinda'a ya ro'o jiin nda'a ya,

nava tu tuji si'in ra nuu ni ñin yuu.

Kachi tutu, ni kachi ja'u'u un.

⁷ Ti ni kachi tuku Jesús:

—Tuu, chi su'va yoso nuu tutu Yandios: “Koto maa ke'e ga ra maa jito'o ra Yandios”, kachi tutu —ni kachi Jesús.

⁸ Yukan ti kua'an tuku ja'u'u un jiin Jesús xini ñin yuku sukun xaan, ti yukan ni xna'an nuu ya taka ñuu ka iyo nuu ñuyivi jiin taka ndajniñu vii ja iyo nuu, ⁹ ti ni kachi:

—Taka ja'a kua'a ri nuu ra nu na jakunjiti ra ti chiñu'un ra ru'u —ni kachi ja'u'u un.

¹⁰ Yukan na ti ni kachi Jesús:

—Kuxio nuu ri ro'lo ja'u'u, chi su'va kachi nuu tutu Yandios: “Chiñu'un nuu maa ñin ni ya kunukuachi ra nuu”, kachi tutu —ni kachi Jesús.

¹¹ Yukan ti ni kuxio ja'u'u un nuu Jesús ti kua'an. Ti sa ni ka chakoyo ángel Yandios, ti ni ka chindee i maa ya.

Ni keja'a Jesús jiin jniñu ya ñuu Galilea

(Mr. 1.14-15; Lc. 4.14-15)

¹² Ti yukan ni ni'in Jesús jnu'un Juan, chaa skuanducha un, ja kande da vekaa. Ti nu ni jini ya jnu'un un, ni kee ya ti kua'an ya ichi ñuu Galilea. ¹³ Ko tu ni kendo ya ñuu Nazaret, chi kua'an ya undi ñuu Capernaum, ñin ñuu kande yajni yu'u mar Galilea, ja kendo nuu ñu'un ñuu Zabolón jiin ñu'un Neftalí, ti yukan ni kuncha ya. ¹⁴ Ti yukan ni kundaa nava ni chaa profeta Isafás nuu tutu na jana'an:

¹⁵ Ñuu Zabolón jiin ñuu Neftalí, ja kuu ñin ichi kua'an yajni yu'u mar, ichi nuu kaña ndikandii yucha Jordán, ti ñuu Galilea nuu kanchuku yivi ja tu ka kuu yivi Israel.

¹⁶ Yivi ka iyo kuachi kanchuku ñuu un, kanchuku i nanu nuu ñuñaa kuiti, chi tu ka jini i jnu'un Yandios. Ti yivi kanchuku nanu ndati ñuji'i, ni ndinchaa ñin ñu'un nuu i.

Chi nu na nakuni ndaa i jnu'un ya, ti kuu i nanu ja ni ka ndundijin nduchi i.

Sia'an ni kachi profeta Isafás.

¹⁷ Undi kivi un ni keja'a Jesús xndaku ya, ti kachi ya:

—Nakani ini nuu kuachi ra naa ra, chi ja ni jaa kivi ja ta'u Yandios jniñu nuu ni tu'u ñuyivi —ni kachi ya.

Ni kana Jesús xini kuun chaa ka jni chāká

(Mr. 1.16-20; Lc. 5.1-11)

¹⁸ Kua'an Jesús yu'u mar Galilea, ti ni jini ya uu chaa ka'in un, ñin da kuu Simón ja suni nani da Pedro, ti inga

da kuu Andrés, ñani da. Ka'iin da ka jnīi da chāká, ti ja ni ka chunde da ñunu da ini nducha, ¹⁹ ti ni kachi Jesús jiin da:

—Kundikun ru'u naa ra, na cho'o. Ja ni ka jnīi xaan ra chāká, ko vijna ru'u, na xna'an ri ro'o nasa nastutu ra yivi. Ti xna'an ra yivi un maa jnu'un Yandios ja na kandixia i ru'u —ni kachi Jesús.

²⁰ Ti luego ni, ni ka xndoo da ñunu da ti kuankoyo da jiin Jesús.

²¹ Ni jika ya ti'li ga, ti ni jini ya ka'iin uu ga da, Jacobo jiin ñani da Juan, se'e yii Zebedeo. Ka'iin da ini iin barco jiin tata da, ka nachaa da ñunu da, ti ni kana Jesús xini da.

²² Yachi ni, ni ka xndoo da barco un jiin tata da, ti ni ka ndikun da ya.

Xna'an Jesús nuu yivi kua'a

(Lc. 6.17-19)

²³ Kua'an Jesús ni ñuu Galilea, kua'an ya xna'an ya nuu yivi ini taka veñu'un yivi Israel ja na kutu'va yivi un jnu'un Yandios. Xna'an ya nuu yivi nava ta'u Yandios jniñu, ti suni kenchaa ya taka nuu kue'e ka jna'an yivi. ²⁴ Taka yivi ñuu Siria ni ka ni'in i jnu'un Jesús, ti ni ka janchaka i taka yivi ka jna'an taka nuu kue'e nuu ya, jiin taka yivi ka jna'an tachi xaan, jiin yivi ka jna'an kue'e jiyi'i, jiin yivi tikuku un. Ti ni sa'a Jesús tajna i. ²⁵ Kua'a yivi ñuu Galilea ni ka ndikun ya, yivi ñuu Decápolis, yivi ñuu Jerusalén, jiin ñuu Judea, jiin yivi taka ñuu ka kendo ichi nuu kaña ndikandii yucha Jordán.

Ka'an Jesús nuu yivi xini iin yuku

5

¹ Nu ni jini Jesús yivi kua'a un, ti kua'an ya xini iin yuku, ti yukan ni nukoo ya. Ti yukan ni ka ndututu yivi ka skua'a jiin ya. ² Yukan ti ni keja'a Jesús ni xna'an ya nuu i naa i.

*Nau yivi kuu ja iyo ta'u nuu Yandios
(Lc. 6.20-23)*

³ Ti ni kachi Jesús:

—Na kachi ri ja kandichi Yandios jiin yivi ka iyo jnu'un kui'ya ini siki ja ni ka nakani ini i. Ni ka nakani ini i ja tu ni iyo ni ĩn jniñu va'a i nuu Yandios. Ti siki yivi un chi jandaa kuu ja kivi i nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i. Ti jandaa kuu ja kivi i ñuu nuu ta'u Yandios jniñu.

⁴ Kachi ri ja kandichi Yandios jiin yivi ja ka iyo jnu'un kui'ya ini siki kuachi i, ti kua'a Yandios jnu'un ndee ini nuu i.

⁵ Kachi ri ja kandichi Yandios jiin yivi vita ini, ti ni'in i ñu'un ni chisojnu'un Yandios.

⁶ Kachi ri ja kandichi Yandios jiin yivi ka ñukuu ini maa ya ti ka jandatu i jniñu ta'u ya, ti ka sa'a i taka nava kuni ya, chi maa ya chindee i ja na siuku i.

⁷ Kachi ri ja kandichi Yandios jiin yivi ka kunda'u ini jna'an, ti suni kunda'u ini Yandios maa i.

⁸ Kachi ri ja kandichi Yandios jiin yivi ka iyo ndoo añu, ti kua'a ya ta'u i ja kunchuku i jiin ya.

⁹ Kachi ri ja kandichi Yandios jiin yivi sa'a ja na kukuee kunchuku yivi naa i, chi nakinse'e Yandios maa i.

¹⁰ Suni kachi ri ja kandichi Yandios jiin yivi ka jito u'u yivi maa i siki ja ka jika ndaa i ichi Yandios. Kandichi Yandios jiin yivi ya un, ti jandaa kuu ja kivi i ñuu nuu ta'u maa ya jniñu.

¹¹ Ti kachi ri ja kandichi Yandios jiin ro'o naa ra ja nu na ka'an ndeva'a yivi nuu ra, ka'an i siki ra ti kundio ini i ro'o ja kua'a i tau ra naa ra, ti chakuachi i ro'o sava'a ni ga jnu'un ja siki ru'u. ¹² Ti sii xaan na koo ini ra naa ra, chi na ni'in ra ta'u nuu Yandios. Suni sia'an ni ka sa'a yivi jiin profeta ni taji ya ja ni kikoyo undi nuu. Suni ni ka ndiyo

ini yivi maa da, sia'an nanu ka ndiyo ini yivi ro'o vjna naa ra —kachi ya.

Ñii jiin nduva ñu'un ja kuu nuu ñuyivi
(*Mr. 9.50; Lc. 14.34-35; 11.33*)

¹³ Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:

—Ro'o naa ra, ka kuu ra nanu ñii ja sa'a asun ndeyu, chi kanchuku ndaa ra nuu ñuyivi ja'a. Ti nanu ja kanchuku ra sia'an, ka kuu ra nanu ñii ja kuu nuu ndeyu. Chi nu na naa xiko u'ua ñii un, ti tukaa kuajniñu yo, chi su'va kacha yo ki'in, ja na kuañu ni'nu yivi siki naa i. Ti suni sia'an kuu jiin ro'o, chi nu tu kanchuku ndaa ra nuu yivi ñuyivi ja'a, ti suni sia'an tukaa kuajniñu ro'o ja kuu nuu Yandios.

¹⁴ Ro'o naa ra, suni ka kuu ra nanu nduva ñu'un ja kuu nuu ñuyivi ja'a. Nu ñii ñuu na kundee xini ñii yuku, ti tu kuu jankisa'yi. ¹⁵ Ni tu kuu skuikun yo ñii yiti, ti chunde yo chii ñii cajón. Chi su'va chuxndee yo ñu'un un nuu sukun nava na kundijin nuu taka yivi kanchuku ini ve'e. ¹⁶ Suni sia'an kuni ya jiin ro'o naa ra, ti sa'a ra ja na ndundijin nuu taka yivi, ti nava na nakuni i taka jniñu va'a ka sa'a ra. Ti na nakuanta'u i nuu Tata ra Yandios, ya kancha undi andivi. Nakuanta'u i nuu ya vanua sia'an chindee ya ro'o naa ra, ti vii vii kunchuku ra naa ra nuu ñuyivi.

Xna'an Jesús nasa ka'an ley Moisés

¹⁷ Koto kondo'o ini ra naa ra ja ni chaa ri xnaa ri ley Moisés, xi jnu'un ni ka xna'an taka profeta. Tu xnaa ri jnu'un un, chi su'va vaji ri ja na siuku ri taka jnu'un un.

¹⁸ Na kachi ndaa ri nuu ra naa ra ja ni iyo ga andivi jiin ñuyivi, ni tu kuu kenchu ri ni ñii letra nuu ñii jnu'un Yandios, undi na kuu taka nava kuni maa ya. ¹⁹ Ja yukan kuu yivi tu ka jandatu nuu taka ley ni ja'a Yandios, vasu ñii jniñu lulu, ja na xna'an i nuu inga yivi ja na sa'a i, ti na kachi ndaa ri ja yivi un, tu kuu kivi i ini ñuu nuu ta'u

Yandios jniñu. Ko yivi jandatu ti xna'an i nuu inga yivi ja na kuandatu i, ti yivi yukan ndixia chi najaa i nuu ta'u Yandios jniñu ti yukan nduña'nu i. ²⁰ Ti na kachi ri nuu ra ja nu na kunchuku ra nanu kanchuku chaa ka xna'an ley Moisés jiin chaa fariseo yukan, yukan na ti tu kuñukun ini ra ja kivi ra ñuu nuu ta'u Yandios jniñu.

Xndaku Jesús siki jnu'un kitì ini
(Lc. 12.57-59)

²¹ Ka jini ra naa ra ñin jnu'un ni ka ka'an jna'an ra na jana'an ja kachi: “Tu ka'ni ra ndiyi, chi nu ñin yivi na ka'ni ndiyi ti ki'in yi nuu juez ja na xndichi da i.” ²² Ko ru'u na kachi ri nuu ra ja nu ñin yivi na kitì ini i nuu ñani jna'an i, ti suni kunda'a da yivi un nuu juez. Nu na sa'a ndeva'a i nuu ñani jna'an i, ti ki'in i nuu junta ka'nu Israel ja na xndichi da maa i. Ti nuu nau yivi na kachi ja kaku'u xi ja tu iyo ndi'i ini ñani jna'an i, na kuñukuu ini i ja ki'in i nuu infiernu.

²³ Ja yukan kuu ja nu na kin soko ra nuu altar Yandios, ti nu ja ni jaa ra yukan, ti nuku'un ini ra ja kitì ini ñani ra nuu ra, ²⁴ xndoo ja yinda'a ra yukan nuu altar un, ti nandeokuñi ra, ti kin nundaka ta'u ra nuu da. Yukan na ti sa kuu nandeokuñi ra, ti soko ra ja yinda'a ra nuu altar Yandios. ²⁵ Nu ñin yivi na kankuachi ja'a ra ja tau ra xu'un nuu da, ti ki'in da jiin ra undi ve'e juzgado. Xnakan ndaka ta'u ra nuu da ichi kuankoyo ra nava tu xndichi da ro'o nuu juez, chi nakua'a juez un ro'o nuu policia, ti chaa un chunde da ro'o vekaa. ²⁶ Ti na kachi ndaa ri nuu ra naa ra, ja sia'an ni kundee ra vekaa un undi na chunaa ndi'i ra ja tau ra nuu chaa un, ti sa kee ra ki'in ra.

Xndaku Jesús siki jnu'un ka yisikincha jna'an

²⁷ Ka jini ra nava ni ka ka'an yivi jana'an: “Koto kusikincha jna'an ra jiin inga ñasi'i.” ²⁸ Chi na kachi ri nuu ra ja nu ñin chaa na kuni da ñin ñasi'i ti kuu ini da nde'e

da ña, ti chaa un ja ni chakuachi da maa da jiin ña undi añu da.

²⁹ Ti nu nduchi kua'a ra kuu ja ni nde'e un, tava na ki'in. Chi va'a ga ja nu ñin ni nduchi ra na naa, ti ansu ja ki'in ra ni jiin yiki kuñu ra nuu infiernu. ³⁰ Ti nu nda'a kua'a ra kuu ja ni sa'a ñin kuachi, ka'ncha na ki'in, chi va'a ga ja nu ñin ni nda'a ra un na naa, ti ansu ja ki'in ra ni jiin yiki kuñu ra nuu infiernu.

Xndaku Jesús siki yivi ka xndoo jna'an
(Mt. 19.3-9; Mr. 10.11-12; Lc. 16.18)

³¹ Suni sia'an ni ka ka'an yivi jana'an: “Nu ñin chaa na xndoo da ñasi'i da, ti nuu kuu ja na ndokani da ñin tutu ja ni ka xndoo jna'an da.” ³² Ko ru'u na kachi ri nuu ra ja nu ñin chaa na xndoo da ñasi'i da, ti nu tu naa kuachi ni sa'a ña, ja kinikava ña jiin inga chaa, ti chaa un chakuachi da maa ña. Ko nu inga chaa na nanda'a jiin ñin ña'an ni kendo un, ti suni chakuachi da maa da.

Xndaku Jesús siki jnu'un ka chisojnu'un

³³ Suni sia'an ni ka ka'an yivi jana'an: “Koto naa ini ra, ti tu siuku ra taka jnu'un ni chisojnu'un ra nuu Yandios, ja maa Yandios kuu ya kua'a jandaa ja'a ra.” ³⁴ Ko na kachi ri nuu ra naa ra ja tu chisojnu'un ra sia'an, chi nu na chisojnu'un ra ja andivi kuu ja kua'a jandaa ja'a ra, ti yukan kuu nuu kancha maa Yandios. ³⁵ Ni tu kachi ra ja ñuyivi kuu ja kua'a jandaa ja'a ra, chi ja'a kuu nuu jañu ya jiin ja'a ya, chi maa ya xiin. Ni ja kuu ñuu Jerusalén, ja yukan tu kua'a jandaa ja'a ra, chi yukan kuu ñuu chaa kuu Rey kuña'nu ga ja ta'u jniñu. ³⁶ Ni tu chisojnu'un ra ja kuu ixi xini ra. Sandau tu siuku ra, ti nasa kuu sama ra color ixi xini ra ti maa ya ni ja'a. ³⁷ So nini kuu ja kachi ra naa ra ja “kuu” xi “tu kuu”, chi tu nijniñu inga jnu'un un, vasu ñin jnu'un kanuu ga kuu ja chisojnu'un ra un, chi taka ga jnu'un un vaji nuu ja'u'u un.

*Xndaku Jesús siki yivi ka ndiyo ini nuu jna'an
(Lc. 6.29-30)*

³⁸ Suni ka jini ra ja ni ka ka'an yivi jana'an: “Nu ni stuji yivi nduchi ra, ti suni stuji nduchi maa i. Ti nu ni tava i jnu'un yoso ra, ti suni tava ra jnu'un yoso maa i.” ³⁹ Ko ru'u na kachi ri: Koto kinjna'an ra jiin yivi kani ro'o, chi su'va nu ni kani i iin nuu nuu ra, kua'a inga nuu ra na kani tuku i. ⁴⁰ Nu iin yivi na kankuachi ja kuni kuisonchaa i camisa ra, suni kua'a jnu'un ja na kunda'a i chamarra ra. ⁴¹ Nu iin yivi na chayika ro'o ja kin nchaka ra ndajniñu i sava ichi, ti va'a ga na kinchaka ra i undi nuu ki'in yi. ⁴² Ti nu sava'a ni ga yivi na kakan nuu i iin ndajniñu nuu ra, kua'a ndajniñu kuni i, ti koto siokani ra sia'an ni yivi un ki'in.

*Na kunda'u ini yo yivi jito u'u yo'o
(Lc. 6.27-28, 32-36)*

⁴³ Ka jini ra ja suni sia'an ni ka ka'an yivi jana'an: “Kunda'u ini nuu yivi kunda'u ini ro'o, ti koto u'u nuu yivi jito u'u ro'o.” ⁴⁴ Ko ru'u na kachi ri nuu ra naa ra ja na kunda'u ini ra nuu yivi jito u'u ro'o. Kakanta'u nuu maa Yandios ja kuu yivi ka ka'an ndeva'a nuu ra ti ka ka'an i siki ra, ti chindee yivi un vasu na kani i ro'o. ⁴⁵ Chi sia'an ti sa stuu ra maa ra ja yi'i ra jiin maa Tata ra Yandios, ya kancha andivi. Chi maa ya kuu ja sa'a ja ndii siki yivi va'a jiin yivi kue'e, ti suni ja'a ya sau ja kuu taka yivi un, ti yivi un suni kuu i jna'an ra nuu ñuyivi ja'a. ⁴⁶ Ko nu ro'o na kunda'u ini ra nuu nini yivi ka kunda'u ini maa ra, ¿ti nau ta'u ra iyo ja nu sia'an naa sa'a ra nusa? Ti suni undi chaa ka jikan ya'u nuu puestu un ka sa'a da sia'an. ⁴⁷ Ti suni nu na kanxia'u ra jiin nini yivi mani ra jiin, ti tu va'a nu na sa'a ra sia'an, chi undi yivi ja tu ka kandixia Yandios, suni sia'an ka sa'a i. ⁴⁸ Ja yukan kuu ja koo ndaa ini ra jiin taka ni yivi. Ti sia'an kunchuku ndaa ra, chi Tata yo Yandios,

ya kancha andiví, nini iyo ndaa ini ya jiin yo'o naa yo —ni kachi Jesús.

Xndaku Jesús nasa koto nda'u yo ñani jna'an yo

6

¹ Siin Jesús xndaku ya nuu yivi ka skua'a jiin ya, ti ni kachi ya:

—Koto stuu ra iin jniñu ja ka sa'a ra nuu yivi ja na nde'e i ro'o. Chi nu sia'an na sa'a ra, ti Tata yo Yandios ja kancha andiví, tu kua'a ya ta'u ra. ² Nu ka kuni chindee ra yivi nda'u naa i, koto stuu ra nuu ni ñuu, nanu ka sa'a yivi ja ka ka'an vixi i, ka jika i ichi, xi ini veñu'un Israel, ja jiin jnu'un i ka stuu i ja tu ka chiñu'un i jnu'un Yandios. Sia'an ka ka'an i nava na nakua'a yivi ja yíñu'un i nuu i maa i naa i. Ko jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja yukan ni kuu ndi'i ta'u i. ³ Ti ro'o nu ka kuni ra chindee ra yivi nda'u, ko kua'a xe'e ra un nava tu kuni ni iin yivi. ⁴ Sia'an sa'a ra nava maa iin ni Yandios na kuni jniñu un, chi maa ya kuu ja kua'a ta'u ra.

Xna'an Jesús nasa kakanta'u yo

⁵ Nu ka kuni kakanta'u ra naa ra, koto sa'a ra nanu ka sa'a yivi ja ka nu kujiin i ini veñu'un, xi jiki calle ja na kuni yivi nuu i, ja jiin jnu'un i ka stuu i ja tu ka chiñu'un i jnu'un Yandios. Ko na kachi ndaa ri ja jiin yukan ni, ti ja ka iyo ta'u i. ⁶ Ko ro'o nu kuni kakanta'u ra, ndivi ini ve'e ra, kasi yuxe'e ra, ti kakanta'u nuu Yandios nuu kande maa iin ni ya jiin ra. Ti jini ya jnu'un ka'an ra, ti maa ya na kua'a ta'u jikan ra nuu ya. ⁷ Nu jikanta'u ra, ti tu ndaku ni'in nuu nuu ra iin jnu'un ka'an ra, nanu ka sa'a yivi tu ka nakuni nau kuu maa Yandios. Chi ka ndo'o ini i ja kuniso'o Yandios jnu'un ka ka'an i, ja sia'an nu nuu nuu ka ndaku ni'in i jnu'un ka ka'an i. ⁸ Koto ma sa'a ra sia'an naa ra, chi xnaka Yandios jini taka ja ka nandi'i ra naa ra, ti sa ka

jikan ra nuu ya. ⁹ Ja yukan kuu ja sia'an kakanta'u ra naa ra:

Tata yo Yandios, ja kancha ni andivi, kava yiñu'un yo nuu sivi ni, ti maa ni kuu ja kuña'nu ga.

¹⁰ Jika na nuu ni ja yachi na kiji kivi ta'u ni jniñu nuu ni tu'u ñuyivi yo.

¹¹ Ti kua'a ni staa nakaji yo vijna ja kuu ja ndendajnu yo ñin kivi ñin kivi.

¹² Kuan ka'nu ini ni nuu kuachi ka sa'a na, nanu ka jan ka'nu ini na nuu ñanijna'an na nuu taka ja ka sa'a i jiin na.

¹³ Koto maa kua'a ni jnu'un ja kotojnuni ja'u'u un saña, ti su'va nama ni saña nuu nundo'o un.

Chi maa ni xiin nuu ta'u jniñu, ti maa ni kuu ja ndiso jniñu ña'nu un.

Ti ña'nu ga na koo sivi ni siki yo ja kuu saa ni. Ti sia'an na koo.

Kachi ra naa ra.

¹⁴ Ti ñin jnu'un kanuu ja kakanta'u ra un kuu ja saka'nu ini ra nuu yivi jito u'u ro'o. Chi nu sia'an na sa'a ra, ti suni maa Yandios, ya kancha andivi, saka'nu ini ya nuu kuachi ra. ¹⁵ Ko nu tu saka'nu ini ra nuu yivi ka jito u'u ro'o naa ra, suni sia'an maa Yandios tu saka'nu ini ya nuu kuachi ra naa ra —ni kachi ya.

Xndaku Jesús nasa koo ndicha ini yo

¹⁶ Siin Jesús xndaku ya ti ni kachi ya:

—Nu ka kuni ra koo ndicha ini ra, koto sakui'ya ini ra naa ra nanu ka sa'a yivi ja xndoo jnu'un Yandios jiin jnu'un i. Ka sakui'ya i nuu i ko so ja na kuni yivi ja ka iyo ndicha i. Na kachi ri nuu ra ja jiin yukan, ti ja ni ka ni'in ta'u i. Ti yukan ni kuu ndi'i ja ni'in i. ¹⁷ Ko ro'o naa ra, nu ka kuni koo ndicha ini ra, nakacha nuu ra, ti nachu'un ra kuka xini ra. ¹⁸ Nava sia'an tu kani ini yivi naa i ja iyo

ndicha ini ra, chi maa ĩn ni Yandios, ya kancha jiin ra kuu ja jini ya, ti nava na kua'a ya ta'u ra —ni kachi ya.

Nanu kuu nu skaya yo yaji yo

¹⁹ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Koto skaya ra ja kuñava'a ra nuu ñuyivi ja'a, chi nde iyo tikixin ti nde kua'a jniñu ka stivi ti, ti suni kuu kivi ñakui'na ti sakui'na i. ²⁰ Va'a ga ja nu na skaya ra jniñu va'a kuni maa Yandios, ya kancha andivi, chi yukan tu iyo tikixin ti tundo xnaa yo, ti ni ñakui'na tu kuu kivi ja sakui'na. ²¹ Ja yukan kuu ja nu ndiyo xaan ini ra ja na nakaya yaji ra nuu ñuyivi ja'a, ti xnaa ndi'i ra yaji ra nuu Yandios nuu kancha ya andivi —kachi ya.

ĩn ñu'un ja kuu yiki kuñu yo

²² Siin Jesús xndaku ya ti ni kachi ya:

—Nduva yiti kuu nduchi ra ja kuu nuu ni tu'u yiki kuñu ra. Nu ka iyo va'a nduchi ra, ti suni sia'an iyo va'a ni yiki kuñu ra. ²³ Ko nu tu ndijin nduchi ra, ¿ti nasa kundijin ichi ki'in ra nusa? Ti ñuñaa kua'an ra nu sia'an. Chi nu na nda'va yiti un, ti nduva ra ti tuji ra. Ti tu kuu nasa ndoko ra, chi iyo xaan kaa ichi ñuñaa kua'an ra un.

Tu xndi'i ini yo siki ja kuchaku yo

²⁴ Ni ĩn yivi tu kuu kunukuachi nuu uu jito'o, chi kendo va'a i jiin ĩn da, ti kendo kui'ya i jiin inga da. Ni tu kuu kunukuachi i nuu Yandios, ti ja kundio ini i xu'un jiin ñu'un. Chi nini nuu maa ni ya kuu nu na kondo'o ini i, ti ansu ja kundio ini i xu'un —ni kachi ya.

Jito Yandios Se'e ya

²⁵ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Na kachi ri nuu ra naa ra, ja koto ma xndi'i ra ini ra ja kuu ja kaji ra xi ja ko'o ra, ja na kuchaku ra, xi ja kuu sa'ma ku'un ra naa ra. Chi maa Yandios ni sa'a ja chaku ra jiin

yiki kuñu ra. Ti maa ya kuu ja kua'a ja kaji ra jiin sa'ma ku'un ra. ²⁶ Nde'e naa ra, kiti ka ndava nuu tachi un, tu naa jniñu ka sa'a ti ja nastutu ti, ti sava'a ti ku'iin, ko Tata ra Yandios, ya kancha ya andivi, ja'a ya ja ka yee ti. Ko na kachi ri ja kanuu ga ro'o naa ra ja kuu kiti ka ndava un. ²⁷ Ti ni tundo ni'in ra naa ra vasu na xndi'i xaan ini ra jiin ja kuchaku ra, xi jiin ja kundio ini ra ja kusukun ga ra. ¿Va nu ja ndi'i xaan ini ra jiin un, ti ni'in ra kuu ra nu?

²⁸ ¿Xi va'a ka sa'a ra ja ka xndi'i xaan ini ra ja kuu sa'ma ra nu? Nde'e naa ra nasa ka ja'nu ita rosa un, ti tu jini yo nasa ja'nu, ko vii xaan kanda. ²⁹ Ko na kachi ri ja ni Salomón, chaa ni kuu rey Israel na jana'an, tu ni suku da nanu ita un, vasu vii xaan ni kaa sa'ma da. ³⁰ Ti maa Yandios skua'nu ya ita un, ti vii xaan na skutu ya i. Ko vasu vii xaan ni kanda vijna ti ijña ja ni ka ichi, ti tukaa ga kuni yo. Chi su'va kayu nuu ñu'un. Ja yukan kuu ja nu sia'an sa'a Yandios ja jito va'a ya ita un, ¿ti ansu kanuu ga ro'o naa ra ja na koto va'a ya nu? ¿Ndoos xaan ka ndi'i ini ra nusa? ³¹ Ja yukan kuu ja koto kachi ra naa ra: “¿Ndoos kaji yo vijna? ¿Ti nasa ko'o yo vijna?” Xi kachi ra naa ra: “¿Nasa ku'un yo naa yo vijna?” ³² Chi taka un ka ka'an yivi, ja tu ka nakuni i nau kuu Yandios. Ko ro'o naa ra, iyo iin Tata ra ja kuu Yandios kancha andivi, ti ja jini ya ja taka un ka nandi'i ra naa ra. ³³ Ja yukan kuu ja kuñukuu ini maa Yandios naa ra, ti kuandatu ni ini ra jniñu ta'u ya, nava na kua'a ya taka ja ka nandi'i ra naa ra. ³⁴ Ti sia'an tu xndi'i xaan ini ra naa ra ja nasa koo ra ijña, chi taka ni kivi vaji nundo'o un, ti suni sia'an kua'a ja ka nandi'i yo vaji iin kivi iin kivi —ni kachi Jesús.

*Koto kuu ichi ini yo nuu yivi
(Lc. 6.37-38)*

7

¹ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Koto kuu ichi ini ra nuu yivi ja ka'an ndoo ra, nava suni Yandios tu ske ichi ya ro'o, ja suni sia'an kaa tu maa ra. ² Chi suni nanu ka ka'an ndeva'a ra nuu ñanijna'an ra, suni sia'an xndichi Yandios ro'o, ti sa'a ya jiin ra nanu ka sa'a maa ra jiin ñanijna'an ra. ³ Nu sia'an na sa'a Yandios, ¿ti nasa kuu ka'an ndoo ra ja kuu ichi ini ra nde'e ra nuu ñanijna'an ra, nu iyo ñin kuachi i, vasu jakuu ga kaa tu maa ra jiin kuachi ra xino? ⁴ Ko nu ja kuu ga kaa maa ra jiin kuachi ra, ¿ti ndoo ka'an vixi ra nuu ñanijna'an ra ja iyo ndoo ra nusa? nde'e na kaa jniñu sa'a ra, ti suni yuji xaan ra jiin kuachi ra. ⁵ Ko na kachi ri ja ka kuu ra nanu ja xndoo jnu'un Yandios jiin jnu'un, yivi ja tu jini ra ja xnakan nde'e va'a ra nasa kancha maa ra jiin kuachi ra, ti sa kuu kotonchaa ra ñin kuachi lulu ka sa'a ñanijna'an ra.

⁶ Koto xna'an ra jnu'un Yandios nuu yivi kanchuku nanu ina, chi tu kuantu'u i jnu'un ka'an ra. Su'va ske ichi i jnu'un un, chi ka kuu i nanu ina xaan ja ka jniñ ñi'in ti yo'o. Ni koto xna'an ra jnu'un Yandios nuu yivi kanchuku nanu kiti, chi ske xiko i jnu'un un, ti kuañu ni'nu i. Nde'e ra kiti un nu ni chitu chii ti ti tuxijni ti, chi nuni un ti jañu ni'nu ti siki —ni kachi Jesús.

Nasa kakanta'u yo nuu Yandios

(Lc. 11.9-13; 6.31)

⁷ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi da:

—Koto xndi'i ra ini ra, ja kakanta'u ra nuu Yandios. Siin kakanta'u ra nuu ya nanu ja kana ra xini ñin yivi nu nandi'i ra ñin ndajniñu. Ti sia'an na kuniso'o ya ti kua'a ya nau ja nandi'i ra. ⁸ Chi nu siin yo jikanta'u yo, ti kua'a ya nuu yo. Chi nu nduku yo ti nani'in yo. Ti nu na kana yo ti kuniso'o ya. ⁹ ¿Xi ka iyo ñin ñin ra ja tava ini ra kua'a ra ñin yuū nuu

se'e ra, nu ka jikan i staa nuu ra nu? ¹⁰ Xi nu ka jikan i chāká, ti kua'a ra ñin koo nuu i nu? ¹¹ Ro'o naa ra, vasu ka nchakuachi ra, ko suni iyo jniñu va'a ka sa'a ra ja ka nduku ra ja va'a ja kuu se'e ra. Ti suni sia'an Tata ra Yandios, ya kancha andivi, kua'a ya taka ja va'a nu na kakan ra nuu ya naa ra.

¹² Ja yukan kuu ja kava yiñu'un ra jiin yivi naa i, nava suni sia'an na nakua'a i ja yiñu'un ro'o naa ra, chi sia'an ta'u ley Moisés jniñu jiin taka ga tutu ni ka chaa profeta na jana'an—ni kachi Jesús.

Iyo uu ichi
(Lc. 13.24)

¹³ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Na kachi ri ja iyo uu ichi nani'in ra, ñin kuu ichi va'a ti inga kuu ichi nundo'o. Ti ichi nundo'o un tu yii ki'in ra, chi jicha xaan, ti nuña ja sa'a ra nava kuni maa ra. Yukan iyo jnu'un ndichi ini, kuu siin ra jiin taka jnu'un ra, ko sandi'i ni ga ichi un kande nuu jna'nu ndatu ra, ti kua'a yivi kuankoyo i ichi un, ko sandi'i ni ga ichi un ti naa yivi un naa i. ¹⁴ Ti ichi va'a ja kuu ichi Yandios, vi'i nchaa ni kaa, ti nde kua'a yivi tu ka nanduku i ichi un, chi jaku ni yivi kuu ja ka nani'in ichi un, ti yukan kundikun i kuankoyo i jiin. Ti nuu ndi'i ichi un, kuu nuu najaa i nuu Yandios. Ti yukan nanita'u i ja na kuncha i jiin ya ja kuu saa ni —ni kachi Jesús.

Jiin nde'e yujnu sa nakuni yo nuu yujnu va'a xi yujnu kue'e kuu

(Mt. 12.33-37; Lc. 6.43-44)

¹⁵ Koto maa ra naa ra jiin yivi ka xnda'u ña'an, ja ka ka'an ja ka kuu i profeta ka ka'an jnu'un Yandios un. Chi yiñu'un vekoyo i nuu ra naa ra, ko añu i kuu nanu kiti xaan, chi ka ñu'un kui'na ini i. ¹⁶ Ti ro'o naa ra tu ka jini ra ndoo ka ndo'o ini yivi un, nu ka ndo'o va'a ini i xi tuu.

Ko jiin jniñu sa'a i un ti kuni ra naa yivi ka kuu i. Chi na kachi ri ja tu kuu kuni'in yo nde'e tika'ya xini ñin nu'iñu, xi kuni'in yo tichi vixi xini ñin nu'iñu xaan. ¹⁷ Ja yukan kuu ja taka yujnu va'a kua'a nde'e vixi. Ti taka yujnu ka ja'a nde'e kue'e tu kaji yo. Sia'an kuu yivi va'a, chi ndo'o ini i sa'a i ñin jniñu va'a. Ti yivi sa'a ndeva'a un, mani jniñu kue'e ndo'o ini i. ¹⁸ Ti yujnu va'a un tu kuu kua'a nde'e kue'e, ni yujnu kue'e un, tu kuu kua'a nde'e va'a. Yukan kuu ja ñin yivi va'a tu sa'a ndeva'a i, ti yivi kue'e un nini ka sa'a ndeva'a i. ¹⁹ Ti taka yujnu kue'e ja tu kee nde'e va'a xini un, ka'ncha yo ti na kayu nuu ñu'un. Ti nu sa'a yo sia'an jiin yujnu un, va jandaa ndixia kuu ja kua'a Yandios ñin nundo'o xaan nuu yivi kue'e un. ²⁰ Ja sia'an kuu ja jiin jniñu ka sa'a i un, nakuni yo naa yivi ka kuu i, ja tu ka'an ndaa i jnu'un Yandios.

(Lc. 13.25-27)

²¹ Ansu tendi'i yivi ndakuni'in sivi ri najaa i andivi nuu ta'u Yandios jniñu, vasu na kachi i: “Ni'in kuu jito'o na, ti saña kuu se'e ni.” Yivi yukan tuu, chi nini yivi siuku jniñu ta'u Tata ri Yandios, ya kancha andivi. Yivi yukan ni kuu ja najakoyo. ²² Nu na jaa kivi sandi'i ni ga un, ti nde kua'a yivi ndakuni'in sivi ri, ti kachi: “Ni'in kuu jito'o na, ti saña kuu se'e ni. Saña kuu ja ni ndiso jniñu nuu ni na ni ka'an na jnu'un ni. Ti jiin sivi ni ni ka keni'in na tachi xaan un kuankoyo, ti suni jiin sivi ni ni ka sa'a na kua'a ga jniñu ña'nu”, kachi. ²³ Ko yukan na ti kachi ri jini yivi un: “Jankivi ni nakuni ri ro'o ja kuu ra se'e ri. Kuxio nuu ri naa ra, ti kuankoyo ro'o, yivi ndeva'a”, kachi ri —ni kachi Jesús.

Xndaku Jesús siki uu ve'e

(Lc. 6.47-49; Mr. 1.22)

²⁴ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Ja yukan kuu ja yivi kuni chunso'o, na chunso'o i, ti na sa'a i jniñu ta'u ri. Ti yivi un kuu i nanu iin chaa yukun ini, ja konu'un xaan ni sa'a da ve'e da, ti kunuu teyii ni skee da yuu ka ndiso nama ve'e un. ²⁵ Ni kii iin sau xaan, ni ndaa nducha ti ni kani iin tachi xaan jika ve'e un, ko tu ni nduva ve'e un, chi kunu xaan ka yindiyyi yuu ka ndiso nama ve'e un. ²⁶ Ko yivi ni jiniso'o ti tu ni siuku i taka jnu'un ka'an ri, kuu i nanu iin chaa ñaa ja ni jani da ve'e da nuu ñu'un ta'ya. ²⁷ Ni ja'a iin sau xaan, ni ndaa yucha, ti ni nandoyo ñu'un un, ni kee iin tachi xaan, ti ni nduva ve'e un kua'an, ti ni naa iī —kachi Jesús.

²⁸ Nu ni ndi'i ni ka'an Jesús jnu'un un, ti so ni ka naa ini yivi ni ka ñuso'o jnu'un ni ka'an ya, ²⁹ chi ndichi xaan ni xndaku ya jnu'un un, ja ni iin chaa ka xna'an ley Israel un, tu ka xndaku da sia'an.

*Ni sa'a Jesús tajna iin chaa jna'an kue'e ndi'yi te'yu
(Mr. 1.40-45; Lc. 5.12-16)*

8

¹ Nu ni nandeokuñi Jesús ja'a yuku un, ti chitu xaan yivi ni ka nandikun tuku i ya. ² Ti ni tu'va iin chaa jna'an kue'e ndi'yi te'yu. Ni jakunjiti da nuu ya, ti ni kanda'u da jiin ya:

—Jito'yo Jesús, nu kuni ni ti sandoo ni saña jiin kue'e na ja'a —kachi da.

³ Yukan na ti ni skaa ya nda'a ya, ni ke'e ya siki da, ti ni kachi ya jiin da:

—Kuni ri, na ndundoo ra vijna —ni kachi ya.

Nu ni ka'an ya sia'an, ti ni nduva'a ni chaa ku'u un. ⁴ Ti ni xndaku ya nuu da:

—Kua'an, ti koto kani ra jnu'un nuu ni iin yivi ja, ja ni nduva'a ra. Xnakan, kua'an ti ki'in ra nuu sutu un, na kuni da ja, ja ni nduva'a ra. Ti kunda'a nau ja soko ra nuu

Yandios, sia'an nava kachi ley Moisés, nava na kuni yivi ja, ja ni kenchaa ndi'yi un ro'o —ni kachi ya.

Sa'a Jesús tajna ñin muzu capitán romano
(Lc. 7.1-10)

⁵⁻⁶ Nu ni jaa Jesús ñuu Capernaum, ti ni kenda ñin chaa kuu capitán, ja kuu chaa yinda'a ñin ciento soldado, ka yivi jiin ejército ñuu Roma, ti ni kanda'u da jiin Jesús:

—Jito'yo, kancha ñin muzu na ve'e na, katuu i jito, ni kuu tikuku i, ti u'u xaan tonto i —kachi da.

⁷ Ti ni kachi Jesús:

—Maa ri na kin sa'a tajna i —ni kachi Jesús.

⁸ Ti ni kachi chaa un jiin ya:

—Jito'yo, kuña'nu ga ni ja kuu saña, ti tu kuu kejna'an na jiin ni. Ja yukan kuu ja tu kuni na ja ki'in ni undi ve'e na, chi so kuni na ja na ta'u ni jniñu, ti na nduva'a muzu na. ⁹ Chi saña, suni iyo ñin chaa kuña'nu ta'u jniñu nuu na. Ti suni maa na, yinda'a na soldado na. Ti nu na kachi na jiin ñin da: “Kua'an”, ti ki'in da. Ti kachi na jiin inga: “Ña'an ja'a”, ti kii da. Ti ta'u na jniñu nuu muzu na ja na sa'a i ñin jniñu un, ti sa'a i —kachi da.

¹⁰ Nu ni jiniso'o Jesús jnu'un un, so ni naa ini ya, ti ni kachi ya jiin yivi kua'a kuankoyo jiin ya un:

—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja ni tu'u ñuu Israel, tu iyo ni ñin yivi kandixia ru'u nanu ni kandixia chaa ja'a.

¹¹ Ko na kachi ri nuu ra naa ra ja nde kua'a yivi kikoyo i ichi nuu kaña jiin ichi nuu kee ndikandii, ti kivikoyo i ñuu nuu ta'u Yandios jniñu, ti nukoo i xiin Abraham, Isaac, jiin Jacob. ¹² Ko kua'a yivi Israel ja ka kuni kunchuku ñuu nuu ta'u Yandios jniñu un, keni'in ya maa i kinkoyo i ichi fuera ñuu un, ti koo i nundo'o kunchuku i. Yukan ti nde'e i ja jnu'un kui'ya ini, ku'yu yu'u i, ti nakeyi'i i jnu'un i ja xaan nakani ini i —kachi Jesús.

¹³ Yukan na ti ni kachi ya jini chaa kuu capitán un:

—Kuano'on ve'e ra, ti na kuu sia'an nava ni kandixia ndaa ra —ni kachi ya.

Ti un, ni nduva'a ni muzu chaa un.

Sa'a Jesús tajna nana chiso Pedro

(Mr. 1.19-31; Lc. 4.38-39)

¹⁴ Yukan ti ni ja'an Jesús ve'e Pedro. Ni jini ya ja katuu nana chiso Pedro nuu jito, ku'u ña jiin kue'e kiji xaan. ¹⁵ Ni jniñi ya nda'a ña, ti ni kenchaa ni kiji un maa ña. Yukan ti ni ndoko ña, ni sa'a ña ndeyu, ni ka yee da jiin ya.

Sa'a Jesús tajna yivi kua'a

(Mr. 1.32-34; Lc. 4.40-41)

¹⁶ Nu ni kuaa, ti ni ka chakoyo yivi nuu Jesús jiin tijni xaan yivi ka jna'an tachi xaan, ti jiin ñin ni jnu'un ni ka'an ya, ni ken'in ya tachi xaan un kuankoyo. Ti suni ni ka nduva'a ni taka ga yivi ka ku'u un. ¹⁷ Yukan ni kundaa jnu'un Yandios nava ni ka'an profeta Isaías na jana'an, ja ni kachi da: “Maa ya ni kunda'u ini yo'o jiin kue'e ka jna'an yo, ti ni kenchaa ya kua'an”, kachi Isaías.

Uu chaa ka kuni ki'in jiin Jesús

(Lc. 9.57-62)

¹⁸ Nu ni jini Jesús ja nde kua'a yivi ni ka ndututu jiin ya, ti ni ta'u ya jniñu nuu ndaja'a ya ja na kin ya'a da jiin ya undi inga nuu yuu lago un. ¹⁹ Ti ñin chaa ka xna'an ley Israel un ni tu'va nuu ya, ti ni kachi:

—Maestro, kuni ki'in na jiin ni vasu sava'a ni ga na ichi na ki'in ni, ti ki'in yo —ni kachi da.

²⁰ Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Ñukuii un chi ka iyo yau kava ka yi'i ti. Ti saa un suni ka iyo taka ti nuu ka ndetatu ti. Ko ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yivi Ñuyivi, va sa nanu iyo nuu ndetatu ti'li xini ri —kachi Jesús.

²¹ Ti inga chaa kuu ndaja'a ya un ni kachi:

—Jito'yo, kundatu ni na kin chunduji na tata na xnakan, ti sa chaa na, na cho'o —ni kachi da.

²² Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Jini ra ja ka iyo yivi kanchuku nanu ndiyi, chi tu ka chunso'o i jnu'un Yandios. Ti sia yivi un na chunduji jna'an maa i, ti ña'an na cho'o —kachi ya jiin da.

Ni sa'a Jesús ja na jakuiñi tachi sau xaan un jiin nducha lago

(Mr. 4.35-41; Lc. 8.22-25)

²³ Yukan ti ni kivi Jesús ini barco, ti yivi ka skua'a jiin ya, ni ka ndikun i ya kuankoyo i jiin ya. ²⁴ Yukan ti ni ndonda ñin tachi sau xaan tonto nuu lago un, ni keja'a kava nuu mani ga nducha un nuu barco un. Ko Jesús chi kixi kixi ni ya. ²⁵ Ti ni ka xndoto ndaja'a un ya, ti ni ka kachi da:

—Jito'yo, nama ni, yo'o chi naa yo. Ka kuni keka'nu yo chii nducha ja'a! —ni ka kachi da.

²⁶ Ko ni kachi ya jiin da:

—Ndoo xaan ka yu'u ra. ¿Xi ka jani ini ra ja tu chindee Yandios ro'o naa ra nu? —ni kachi ya.

Yukan ti ni ndokuiñi ya, ti ni ta'u ya jniñu nuu tachi sau xaan un jiin lago un, ti na'in kuiti ni kuu.

²⁷ Ti so ni ka naa ini chaa un, ti ka nndajnu'un da:

—JNaa chaa kuu ja'a ja undi tachi sau xaan un, jiin lago un ka jandatu nuu da! —kachi da naa da.

Chaa ka jna'an tachi xaan ñuu Gadara

(Mr. 5.1-20; Lc. 8.26-39)

²⁸ Nu ni ya'a Jesús inga nuu yu'u lago un, nuu kuu yu'u ñuu Gadara. Ti undi staa stilateón nuu ka ñunduji ndiyi un ni ka kendakoyo uu chaa ka jna'an tachi xaan, ti ni ka chakoyo da nuu Jesús. Ti ndinduu da ka jna'an tachi xaan un, ti kua'an xaan ni ka nduu da ja ni ñin yivi tukaa ga kuu ya'a i ichi un. ²⁹ Ti ni ka jakunchaa da ka kana ko'o da:

—¡Ni'in Jesús, Se'e Yandios! ¿Ndoo kivi nduu ni jiin na naa na, xi vaji ni ja kua'a ni nundo'o saña nu? Vasu ti jaa ga kivi kii juicio —ni ka kachi da naa da.

³⁰ Ti yajni yukan ka jikonuu kua'a xaan kini ka yaji ti.

³¹ Yukan ti ni ka kanda'u tachi xaan un jiin Jesús, ti ni ka kachi:

—Nu kuni keni'in ni saña naa na, ko kua'a ni jnu'un ja na nandikun na kini un naa na —ni ka kachi.

³² Yukan ti ni kachi Jesús jini tachi xaan un:

—Kua'an naa ra —ni kachi ya.

Yukan ti ni ka xndoo tachi xaan un chaa un naa da, ti ni ka kekoyo kua'an, ti ni ka najna'an jiin kini un. Ni ndi'i kini un ni ka ja'a ti corri, ti ni ka nukoyo ti iin xa'va, ti ni ka kivi ti nuu nducha lago un, ti ni ka kancha ti nducha un, ti ni ka ji'i ti. ³³ Ti chaa ka ndito kini un ni ka yu'u xaan da, ni ka ja'a da corri, ti ni ka jan kasjnu'un da nuu yivi ñuu un nava ni ka jna'an kini da, jiin ja ni ka jna'an chaa ka jna'an tachi xaan un. ³⁴ Yukan na ti tendi'i yivi ñuu un ni ka ja'an nuu kande Jesús. Nu ni ka jakoyo yivi un nuu Jesús, ti ni ka kachi i jiin ya ja na kee ya, ti na ki'in ya ñuu.

Ni sa'a Jesús tajna iin chaa tikuku

(Mr. 2.1-12; Lc. 5.17-26)

9

¹ Yukan ti ni ndivi Jesús ini barco, ni naya'a tuku ya inga nuu yu'u lago un. Ti ni najaa ya ñuu maa ya. ² Ti yukan ni ka jakoyo yivi jiin iin chaa ni kuu tikuku, katu da nuu jito yuu. Ti nu ni jini Jesús ja ni ini da ni ka kandixia da ya ja kuu sa'a ya tajna chaa ku'u un, ti ni kachi ya jiin chaa ku'u un:

—Nda'u se'e ri, ndee sa'a ni ra, chi ja iyo jnu ka'nu ini nuu kuachi ra —kachi ya jiin da.

³ Ti yukan ka'iin tijni chaa ka xna'an ley Israel. Ti nu ni ka jiniso'o da jnu'un ni ka'an Jesús jiin chaa tikuku un, ti

ni ka keja'a ka ndo'o ini da: “¿Xi ndaa ja ndo'o ini chaa un ja kuu da Yandios, ja sia'an ka'an da siki ya”? kachi da naa da.

⁴ Ti ja ni jini Jesús ja sia'an ka ndo'o ini da, ti ni kachi ya:

—¿Ndoo ka ndo'o ini ra sia'an naa ra? ⁵⁻⁶ Chi na kachi ri ja maa ri kuu Se'e Yivi Ñuyivi, ti ndisojniñu ri ja kuanka'nu ini ri nuu kuachi yivi naa i. Vijna ti na stuu ri iin jniñu sa'a ri ja'a —ni kachi ya.

Yukan na ti ni kachi ya jiin chaa tikuku un:

—Ndoko, nastuu yuu ra, ti kuano'on ve'e ra —ni kachi ya.

⁷ Ti ni ndoko chaa tikuku un, ti kuano'on da ve'e da.

⁸ Nu ni ka jini yivi un, ti ni ka naa ini i ja sia'an ni sa'a ya. Ti ni ka kuvaa i ni ka nakanajaa i Yandios ja sia'an ni ja'a ya jniñu ña'nu un nuu iin chaa.

Kana Jesús xini Mateo ja na kuu da ndaja'a ya

(Mr. 2.13-17; Lc. 5.27-32)

⁹ Ni kee Jesús yukan ti kua'an ya, ti ni jini ya iin chaa nani Mateo, nukoo da nuu kinya'u da puestu, ti ni kachi ya jiin da:

—Ña'an na cho'o, ti kundikun ra ru'u —ni kachi ya.

Yukan ti ni ndokuiñi ni chaa un, ti kua'an da jiin ya.

¹⁰ Ti nu ni jaa Jesús ve'e Mateo yukan ni yee ya staa. Ti kua'a xaan chaa ka kinya'u puestu ni ku'iin un, jiin tijni chaa tu ka siuku ley Israel. Kanchuku da jiin ya nuu mesa ka yee da staa, jiin taka ndaja'a ya. ¹¹ Ko nu ni ka jini chaa fariseo yukan, ti ni ka jikajnu'un da ndaja'a ya, ti ni ka kachi da:

—¿Ndoo kuu ja yaji maestro ra staa jiin chaa ka kinya'u puestu un jiin taka chaa tu ka siuku ley Israel yukan? —ni ka kachi da.

¹² Ni jiniso'o Jesús ja sia'an ni ka ka'an chaa un, ti ni kachi ya jiin da:

—Yivi ka iyo ndendajnu tu ka nandi'i i chaa tajna, chi yivi ka ku'u kuu ja ka nandi'i iin médico. ¹³ Kuano'on naa ra ti skua'a ra nasa kuni ka'an jnu'un ja'a: “Ru'u kuni ri ja na kuanka'nu ini nuu jna'an ra naa ra, ti ansu ja soko ra kiti naa ra.” Chi ansu vaji ri ja ka'an ri jnu'un Yandios nuu yivi ka jani ini ja iyo ndoo jiin kuachi i. Chi su'va ni chaa ri ja na ka'an ri jnu'un Yandios nuu yivi ka nakuni ja ka iyo kuachi i, nava na nakani ini i nuu Yandios —kachi Jesús.

Ka jikajnu'un da Jesús siki jnu'un ndicha ini

(Mr. 2.18-22; Lc. 5.33-39)

¹⁴ Yukan ti ni ka chakoyo ndaja'a Juan, chaa skuanducha un, nuu Jesús, ti ni ka jikajnu'un da ya:

—¿Ndoo saña naa na jiin chaa fariseo, xaan tijni jinu ka kendo ndicha ini na, ti ndoo ndaja'a ni, ndoo tu ka kuu koo ndicha ini da naa da? —ni ka kachi da.

¹⁵ Yukan ti ni kachi Jesús:

—¿Va nu kuu koo ndicha ini yo nu iyo iin viko nanda'a, ti tu kusii ini yo nu kancha novio un jiin yo nu? Ko nu na jaa kivi ja kuxio novio un ki'in da, yukan na ti sa kuu koo ndicha ini yivi un naa i. Suni sia'an kuu ja nu ni kancha ri ti tu kuu koo ndicha ini chaa ka skua'a jiin ri. Ko jaa iin kivi nu na kuxio ri ki'in ri, yukan na ti sa na koo ndicha ini da naa da —ni kachi ya.

¹⁶ Siin Jesús xndaku ya ja tu kejna'an jnu'un jaa ja xna'an ya, jiin jnu'un jana'an, ti ni kachi ya:

—Tu kuu nachaa yo sa'ma tu'u jiin iin sa'ma jaa, chi ndiyi sa'ma jaa un ti ka'ncha sa'ma tu'u un, ti su'va kuu jicha ga te'nde ki'in. ¹⁷ Ni tu kuu chu'un yo vino jaa chii iin ñii tu'u, chi vino jaa un ndata ñii tu'u un, ti xnaa yo ndinduu. Ja yukan kuu ja na chu'un yo vino jaa chii ñii jaa un, ti sia'an ni iin ni iin tu xnaa yo —ni kachi ya.

Se'e si'i Jairo jiin ña'an ni kue'e sa'ma Jesús

(*Mr. 5.21-43; Lc. 8.40-56*)

¹⁸ Ni ka'an ga Jesús jnu'un un, ti ni jaa iin chaa kuña'nu ini iin veñu'un Israel un, ni jakunjiti da nuu Jesús, ti ni kachi da:

—Ja ni ji'i se'e si'i na, ko nu na ki'in yo, ti chuxndee ni nda'a ni siki i, ti va nandoto tuku i —ni kachi da.

¹⁹ Ni ndokuiñi Jesús ti kua'an ya jiin chaa un jiin ndaja'a ya. ²⁰ Ti yukan kua'an iin ñasi'i ja ja ni kuu uxi uu kuiya jna'an ña kue'e niñi. Ni tu'va ña ichi jata Jesús ti ni kue'e ña sa'ma ya, ²¹ chi ni ndo'o ini ña: “Nu na kundee ri kue'e ri vasu sa'ma ya, ti va nduva'a ri”, sia'an ni ndo'o ini ña.

²² Ko ni ndeokoto Jesús, ni nde'e ya nuu ña, ti ni kachi ya:

—Ndee sa'ni ra hija, ja ni nduva'a ra chi ni kandixia ra ru'u, ja kuu sa'a ri tajna maa ra —ni kachi ya.

Ti yukan un ni nduva'a ni ña'an un.

²³ Nu ni jaa Jesús ve'e Jairo, chaa kuña'nu un, ti ni jini ya ja, ja ka iyo tu'va música ja kin chunduji da ndiyi lulu un, ti yivi ka'iin un ka kanajiin ko'o i ja ka nde'e xaan i, ²⁴ ti ni kachi ya:

—Kuan kee naa ra fuera un, chi tu ni ji'i suchi lulu ja'a, chi so kixi i —kachi ya.

Ti yivi ka'iin un so ni ka jaku i ja sia'an ni ka'an Jesús.

²⁵ Ko ni keni'in Jesús maa i kuankoyo i ichi fuera, ti ni kivi ya ini ve'e un, ni jñi ya nda'a ña'an lulu un, ti ni ndoko i.

²⁶ Yukan na ti ni tu'u ñuu un ni jichanuu jnu'un Jesús ja sia'an ni kuu un.

Ni sa'a Jesús tajna uu chaa kuaa

²⁷ Nu ni kee Jesús yukan ti kua'an ya, ti ni ka ndikun uu chaa kuaa jata ya, ti ka kanajiin da kuajakoyo da:

—¡Kunda'u ini ni saña naa na, ni'in ja kuu se'e David, chaa ni kuu rey Israel undi na jana'an! —ni ka kachi da.

²⁸ Ti nu ni jakuiñi Jesús iin ve'e, ni ka tu'va chaa kuaa un nuu ya, ti ni jikajnu'un ya maa da naa da, ti ni kachi ya:
—¿Kandixia ra naa ra ja kuu sa'a ri jniñu ja'a nu?
—kachi ya.

Ti ni ka kachi da:

—Jito'yo, ka kandixia na —kachi da naa da.

²⁹ Yukan ti ni kue'e Jesús nduchi da naa da, ti ni kachi ya:

—Na kuu nava ni ka kandixia ra naa ra —kachi ya.

³⁰ Ti ni ka nduva'a ni nduchi chaa un naa da. Yukan na ti ni'in xaan ni ta'u ya jniñu nuu da naa da, ja tu kani kuti da jnu'un nuu yivi naa i.

³¹ Ko ji'i ni ni ka kee da kua'an da, ti ni ka jani ni da jnu'un nuu taka yivi ñuu un jniñu ni sa'a Jesús.

Ni sa'a Jesús tajna iin chaa ñi'in

³² San ni ka kee chaa un kuankoyo da, ti ni ka chakoyo tuku uu ga da jiin iin chaa ñi'in, ti chaa un suni jna'an da tachi xaan. ³³ Nu ni keni'in Jesús tachi xaan un kua'an, ti ni keja'a ka'an chaa ñi'in un, so ni ka naa ini yivi ka'iin un, ti ni ka kachi:

—Jankivi ka jini yo iin jniñu sia'an, ja kuu nuu ni ñuu Israel —kachi naa.

³⁴ Ko ni ka kachi chaa fariseo un:

—Keni'in chaa ja'a tachi xaan un kua'an, ko jiin sivi maa ja'u'u un sa'a da —kachi naa.

Ni kunda'u ini Jesús yivi naa i

³⁵ Ni jikonuu Jesús taka ñuu jiin taka ranchu xna'an ya ini veñu'un Israel jiin taka ñuu, xndaku ya ja nasa kuu kivi yivi nda'a Yandios, ti ta'u ya jniñu nuu i. Ti kenchaa ya taka nuu kue'e ja ka jna'an yivi. ³⁶ Ni nde'e ya nuu yivi un ti ni kunda'u ini ya naa i, chi nde nda'u ka sa'a i, ja ka kuu kui'ya ini i. Chi ka kuu i nanu rii ni ka jichanuu, ti ni ka

sana ti nanu ja ni ka skuita ti jito'lo ti. ³⁷ Yukan na ti ni kachi ya jiin ndaja'a ya:

—Jniñu Yandios kuu nanu kivi ka nastutu yo triu, chi jandaa ndixia kuu ja, ja ni kuu te'nde triu un ko jaku ni muzu ka iyo ja sajniñu un. Sia'an kuu yivi ja'a naa i, chi nda'u ka sa'a i ja tundo xndaku nuu i, chi ka kumani chaa xndaku un naa da. ³⁸ Yukan kuu ja ka'an ri ja kakanta'u nuu maa Yandios naa ra, chi maa ya kuu ja xiin jniñu un, ti na chu'un ya muzu na nastutu jniñu un —kachi ya.

*Ni nakaji Jesús ndi uxi uu ndaja'a ya
(Mr. 3.13-19; Lc. 6.13-16)*

10

¹ Yukan na ti ni nastutu Jesús ndi uxi uu ndaja'a ya ja na kujiin da jiin ya, ti ni ja'a ya jniñu ña'nu nuu da naa da, ja na kuu ken'in da tachi xaan jiin ja na kenchaa da taka nuu kue'e.

² Ja'a ka kuu sivi ndi uxi uu ndaja'a Jesús. Xnakan ni nakaji ya Simón, ja suni nani da Pedro, jiin ñani da Andrés; Jacobo jiin ñani da Juan, ja ka kuu da se'e yii Zebedeo; ³ Felipe; Bartolomé; Tomás; Mateo ja ni kuu da chaa kinya'u puestu un; Jacobo ja kuu se'e yii Alfeo; Lebeo ja suni nani da Tadeo; ⁴ Simón, chaa ni yii jiin partido Kananista; jiin Judas, ñin chaa ñuu Cariote ja kuee ga ti ni nakua'a da Jesús nuu enemigo ya.

*Taji Jesús ndaja'a ya ja na ka'an da jnu'un Yandios
(Mr. 6.7-13; Lc. 9.1-6)*

⁵ Ni taji Jesús ndi uxi uu chaa un, ko xnakan ni xndaku ya nuu da, ti ni kachi ya:

—Koto kinkoyo ra ñuu nuu tu kanchuku yivi ka kuu yivi Israel, ni tu kivi ra ni ñin ndañu Samaria naa ra. ⁶ Kuankoyo nuu kanchuku yivi nación Israel, chi ka kuu i nanu rii ni ka sana, ti sia'an tu ka chaku ini i na ichi kuankoyo i. ⁷ Ti

kani ra jnu'un nuu yivi un ja, ja ni jaa kivi nuu ta'u Yandios jniñu. ⁸ Sa'a ra tajna yivi ka ku'u, ti na xndoto ra yivi ni ka ji'i. Suni sa'a ra tajna yivi ka jna'an ndi'yi te'yu nava na ndundoo i. Ti keni'in ra tachi xaan naa ra na kinkoyo. Ti koto maa kinya'u ra nu ni kuu ni ka sa'a ra taka jniñu un.

⁹ Ichi kinkoyo ra tu kunda'a ra oro, ni plata, ni cobre naa ra. ¹⁰ Ni tu kundiso ra ñunu staa ja kuu ichi ra. Vajnu'un ni camisa kuu ja ku'un ra naa ra, ti tu kunda'a ra ndijña ni yujnu xii. Tu kundiso ra taka un, chi ñin chaa sa'a jniñu nini kuu ja ni'in da ja kaji da.

¹¹ Nu ni jakoyo ra ñin ñuu xi ñin ranchu, nduku ñin ve'e nuu kanu ini ra yivi, ti yukan kunchuku ra undi sa kinkoyo ra. ¹² Nu ni ka kivi ra ve'e un naa ra, kanxia'u ra jiin yivi un, ja na kukuee kunchuku i. ¹³ Nu ka iyo va'a ini yivi un, ti kakanta'u ja na kukuee kunchuku i. Ti nu tuu, ti nduku ra inga ve'e nuu kunchuku ra naa ra. ¹⁴ Ti taka yivi ja tu ka ja'a ve'e un, ni tu ka chunso'o jnu'un Yandios ka ka'an ra, kekoyo ve'e yivi un jiin ñuu i. Nu ni kekoyo ra ñuu un, ti kisi tikacha ini ndijña ra naa ra, ti yukan na kuu ñin seña ja tu ni ka kandixia yivi un jnu'un ni ka ka'an ra naa ra. ¹⁵ Chi na kachi ri nuu ra naa ra, ja nu na jaa kivi chaa juicio, ti ka'nu ga nundo'o kii siki yivi ñuu un, ti ansu yivi ñuu Sodoma jiin Gomorra —ni kachi Jesús.

Siki ja koto u'u yivi nuu ndaja'a Jesús

(Lc. 12.11-12)

¹⁶ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Nde'e naa ra, ru'u taji ri ro'o kinkoyo ra nanu ri kuankoyo nuu ka'iin kiti xaan. Kava vivo ra naa ra, ko so ja koto maa ñin ja sa'a ra jiin yivi. Kuee kava ini ra naa ra nanu ñin sata, ja tu nduxaan ti. Ti sia'an kunchuku ra. ¹⁷ Ko nde'e ra naa ra, chi jniñ yivi presu ro'o, ti nakua'a ro'o nuu chaa ka kuña'nu un naa ra, ti kua'a chaa un tau ra ini veñu'un Israel un. ¹⁸ Ti siki ja ka jika ra jiin ri, ti nakua'a

da ro'o vasu undi nuu gobernador xi nuu rey, ko vasu undi nuu chaa un, ti suni kuu ka'an ra jnu'un ri jiin nuu yivi inga nación. ¹⁹ Nu ni ka jnii da presu ro'o, ti nakua'a da ro'o nuu chaa ka kuña'nu un, ti koto ma xndi'i ra ini ra naa ra, ja nasa koo jnu'un ka'an ra naa ra, chi nu na jaa nuu ka'an ra, ti maa Yandios na kachi nasa koo jnu'un ka'an ra naa ra. ²⁰ Chi ansu ro'o kuu ja ka'an, chi Espiritu maa Yandios kuu ja kua'a jnu'un ka'an ra naa ra.

²¹ Chi yivi tu ka kandixia, chakuachi jna'an i jiin ñani i, ti nakua'a i da ja na kuū da. Ti suni chaa ka kuu tata, chakuachi da se'e da, ti nakua'a da chaa ja na kuū da. Ti suni se'e un, chakuachi i tata i, ti nakua'a i da ja na kuu da.

²² Ja yukan kuu ja nde kua'a yivi koto u'u ro'o siki ja ka yi'i ra jiin ru'u, ko taka yivi ka siuku ndaa, vasu na kuui ja siki ru'u, ko taka nanita'u. ²³ Ko nu ñin ñuu na koto u'u yivi ro'o naa ra, kuankoyo inga ñuu. Ti na kachi ndaa ri nuu ra naa ra ja ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi, xnaka ja nchaa ri ti sa ndekava ra kuikonuu ra taka ñuu Israel. ²⁴ Nde'e naa ra, ja ka jini ra ja ni ñin ndaja'a tu kuu kuña'nu ga ja kuu chaa yinda'a da, ti ni ñin chaa junukuachi tu kuu kuña'nu ga da ja kuu jito'o da. ²⁵ Chi nu na sa'a ndeva'a yivi jiin maa chaa kuña'nu un, ti suni sia'an sa'a i jiin chaa ka kuu taka ndaja'a da. Ti nu ka skonani i ru'u Beelzebú (ja kuni ka'an ja'u'u kuña'nu), ti ndee ga ja nu tu ka'an i siki ro'o naa ra ja ka kuu ra ndaja'a ri —kachi Jesús.

Xndaku Jesús nau kuu ja na koyu'u yo

(Lc. 12.2-7)

²⁶ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Ja yukan kuu ja koto yu'u ra nde'e ra yivi kanda kua'an un, chi tu iyo ni ñin jniñu sa'a xe'e i ja na kendo sa'yi nuu Yandios, chi taka ni kenda nuu ndijin. ²⁷ Ko jnu'un xna'an ri nuu maa ni ra ja'a naa ra, ti ka'an ra taka nuu kanchuku yivi naa i. ²⁸ Ti koto yu'u ra nde'e ra yivi ka ja'ni

yiki kuñu, chi tu ni'in i añu ra ja ka'ni i. Ko maa Yandios kuu ja koyu'u ra, chi maa ya kuu ja ja'ni yiki kuñu ni jiin añu nuu infiernu.

²⁹ Maa Yandios kuu ja na kachi nasa koo jiin maa ra naa ra. Jini ndaa yo yukan, chi undi saa kuachi un, jito va'a ya ti, ja ni iin ti tu kanakava nuu ñu'un nu tu kachi maa Tata ra Yandios. ³⁰ Ti ja ro'o naa ra, chi undi ixi xini ra ni ka'u ya ndi iin ndi iin. ³¹ Ja yukan kuu ja koto xndi'i ini ra, chi ya'u ga ka nchaa iin iin ra nuu Yandios ja kuu iin jni sa kuachi un naa ti —kachi Jesús.

Yivi ka yi'i jiin Cristo Jesús

(Lc. 12.8-9)

³² Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Taka yivi nu na kachi ndaa ja ni ka yi'i i jiin ri, ti suni ru'u nakachi ndaa ri nuu Tata ri, ya kancha ya andivi, ja jini ri maa i. ³³ Ko nu na chisa'yi i ru'u nuu yivi, ti suni ru'u kachi ri ja tu jini ri yivi un nuu Tata ri, ja kancha ya andivi —ni kachi Jesús.

Koto u'u jna'an yivi ja siki Jesús

(Lc. 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:

—Tu kani ini ra naa ra ja ni chaa ri ñuyivi ja'a, ti sa'a ri ja na kukuee kunchuku mani yivi naa i. Chi ni chaa ri, ko so ja nu na kandixia i ru'u, ti koto u'u jna'an yivi naa i. ³⁵ Koto u'u iin se'e yi nuu tata da, ti suni iin se'e si'i koto u'u ña nuu nana ña, ti se'e janu un koto u'u ña nuu nana chiso ña. ³⁶ Ja sia'an kuu ja nu na kandixia yivi ru'u, ti koto u'u jna'an maa i ini ve'e i naa i.

³⁷ Nu ñukuu ini ra ru'u, ko nu kunda'u ga ini ra tata ra jiin nana ra, ja sia'an ti tukaa ga yi'i ra jiin ri. Suni nu ka kunda'u ga ini ra se'e si'i ra xi se'e yi ra, ti suni tukaa ga ka yi'i ra nda'a ri naa ra. ³⁸ Ti nu tu ka ñukuu ini ra ru'u

ja kundikun ra ru'u, ti vasu na kuū ra, ko tukaa ga ka yi'i ra jiin ri. ³⁹ Chi taka yivi ka kuni nama i maa i nuu ñuyivi ja'a, ti tukaa nanita'u i ja kuu saa ni. Ko nu na nakani ini i ti xndoo i taka un ja na kundikun i ru'u, ti nanita'u i ja kuu saa ni —ni kachi Jesús.

Nasa ni'in yo ta'u nuu Yandios

(Mr. 9.41)

⁴⁰ Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:

—Nu iin yivi na kuenta'u jnu'un ri ja ka ka'an ra, ti suni janta'u i maa ri. Ti yivi janta'u ru'u, suni ja ni janta'u i Tata ri, ya ni taji ru'u. ⁴¹ Ti iin yivi nu na kuenta'u i jnu'un Yandios ja ka'an iin profeta, ti suni ni'in i ta'u i nanu ni ni'in profeta un. Ti nu iin yivi na kuenta'u i iin chaa va'a ja ni yi'i da jiin ru'u, ja so ja kuu da chaa va'a, suni ni'in da ta'u da nanu ni'in chaa va'a un. ⁴² Ti vasu sava'a ni ga yivi nu na kua'a i iin vasu nducha vijin nuu chaa nda'u ja ka ndikun da ru'u, ti na kachi ndaa ri ja suni iyo ta'u yivi un —ni kachi Jesús.

Chaa ni ka jika jiin Juan, chaa skuanducha

(Lc. 7.18-35)

11

¹ Nu ni ndi'i ni xndaku Jesús nuu ndi uxi uu ndaja'a ya, ni kee ya kuan xna'an ya nuu yivi ñuu ka'iin yajni un.

² Ti Juan, chaa ni skuanducha un, ja kande da vekaa. Ti nu kande da un, ni ni'in da jnu'un taka jniñu sa'a Cristo. Yukan ti ni taji da uu chaa ka jika jiin da un kuankoyo da nuu kande Jesús, ³ ti ni ka jikajnu'un da ya sia'an:

—¿Maa ni kuu Cristo ja ni chisojnu'un Yandios ja kii nu? ¿Xi kundatu yo inga nu? —ni ka kachi da.

⁴ Yukan ti ni kachi Jesús:

—Kuankoyo naa ra ti kani jnu'un nuu Juan naa ra taka ja ni ka jini ra jiin taka jnu'un ni ka jiniso'o ra ja'a naa

ra. ⁵ Kani jnu'un nuu da ja ka ndundijin nduchi chaa kuaa un, jiin ja ka ndokaka chaa tikuku un, jiin ja ka ndundoo chaa ka jna'an kue'e ndi'yi te'yu un. Suni chaa so'o un ka ndundijin so'o da, jiin ja ka nandoto ndiyi naa i, jiin ja kuu nuu yivi nda'u ka'an ri jnu'un Yandios nasa nanita'u i —kachi Jesús.

⁶ Ti kachi jiin da ja kandichi Yandios jiin yivi tu ka yu'u i kundikun i ru'u, vasu na koo ndo'o koo nene i ja siki ru'u.

⁷ Nu ni ka ya'a chaa un kua'an da, ti ni keja'a Jesús ka'an ya jiin yivi un ja na chaa kuu Juan, ti ni jikajnu'un ya:

—Na ni ka jande'e ra undi nuu ñu'un te'e un, ¿ndoo ka ndo'o ini ra ja sa'a chaa un? Ti tu ni ka jini ra ñin chaa un nanu ñin yoko icha ja kanda jiin tachi un, ti chaa un tu ni sama nuu nuu da jnu'un ka'an da, chi ñin ni jnu'un ni ka'an da. ⁸ Ti nu ni ka jande'e ra yukan, ¿Xi ni ka jini ra ja ñu'un chaa un sa'ma va'a nu? Chi na kachi ri ja yivi ka ñu'un sa'ma fino kanchuku da ve'e chaa ka kuu rey. ⁹ ¿Ti ndoo ni ka jande'e ra nusa? ¿Xi ka jani ini ra ja maa da kuu profeta ja ka'an jnu'un Yandios nu? Ti jandaa ndixia kuu ja maa da kuu da ñin profeta ja ka'an da jnu'un Yandios.

¹⁰ Ti siki Juan kuu ja ka'an nuu tutu ii Yandios sia'an:

Na taji ri tajnu ri ja na koxnuu da jaa da.

Ti na satu'va da yivi naa i sa ki'in ra.

Ni kachi Yandios, kachi tutu.

¹¹ Jandaa na kachi ri ja tukaa ga iyo ni ñin yivi nanu Juan ja kuña'nu ga ja kuu Juan, chaa skuanducha un. Ko yivi ja, ja ni ka janta'u jnu'un siki ja nasa kivi i nda'a Yandios, ti ta'u Yandios jniñu nuu i, vasu tu ka ndiso jniñu i nanu Juan, ko kuni ga yivi un jniñu ña'nu ga ja sa'a ya ansu maa da. ¹² Undi na ni chaa Juan, chaa skuanducha un, ti undi vijna, u'u xaan sa ka kandixia yivi jnu'un ka'an ri ja na kuu kivi i nda'a Yandios, ti ta'u ya jniñu nuu i. Ti ñini yivi ka ñukuu xaan ini, yukan ni kuu ja kuu kivi koyo i nda'a ya, ti

ta'u ya jniñu nuu i. ¹³ Taka profeta, chaa ni ka ka'an jnu'un Yandios jiin jnu'un ka'an ley Moisés un, chaa yukan ni ka ka'an jnu'un siki ñuu nuu ta'u Yandios jniñu, sa ni chaa Juan. ¹⁴ Ti nu ka kuni kandixia ra naa ra ja Juan kuu maa profeta ja sa'a jniñu nanu ni sa'a profeta Elías na jana'an, nava yoso nuu tutu Yandios ja kii. ¹⁵ Yivi ka kuni chunso'o, na chunso'o i jnu'un ja'a.

¹⁶ Ja'a na kachi ri jiin nau ja skejna'an ri yivi kanchuku kivi vijna. Chi yivi ka iyo vijna ka kuu i nanu suchi kuachi nu ni ka nukoo i nuu ya'u ja ka yisiki i, ti ka kana xini jna'an i, ¹⁷ “Ka tivi yo xkili, ko tu ni ka jitaja'a i. Ti kuaka xaan ni ka jita yo ñin yaa, ko tu ni ka nde'e i”, ni ka kachi i. ¹⁸ Sia'an kuu kivi vijna, chi ni kii Juan, ni kuncha da. Tu ni ji'i da ndixi, ti iyo nasa xndondicha da ini da. Ti ro'o ni ka ka'an ra ja ni yi'i da jiin ñin tachi xaan. ¹⁹ Yukan na ti ni chaa tu ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi, ja yaji ri ti ji'i ri, ti ka chakuachi ra ru'u ja yaji xaan ri ti ji'i xaan ri vino, ti kuu ri amigo chaa ka kinya'u puesto. ¿Nusa ti tu ni ka kandixia ra jniñu ni sa'a Juan, ni tu ni ka kandixia ra jniñu ni sa'a tu ru'u nu? Ko tundo sa'a, chi yivi tu'va, ka jini i ja iyo va'a sava'a ni ga jniñu ni ta'u Yandios nuu ri jiin Juan —ni kachi ya.

Yivi ñuu ni ka nduni'in ini
(Lc. 10.13-15)

²⁰ Yukan ti ni keja'a Jesús kankuachi ya siki yivi ñuu nuu ni sa'a ya kua'a jniñu ña'nu un, chi taka yivi ñuu un, tu ni ka nakani ini i nuu kuachi i, ti ni kachi ya:

²¹ —¡Na xaan ga xnda'u ro'o, yivi ñuu Corazín! ¡Na xaan ga xnda'u ro'o, yivi ñuu Betsaida! Sa ti ñuu Tiro jiin ñuu Sidón ni sa'a ri taka jniñu ña'nu un nava ni sa'a ri nuu ñuu ra naa ra, va ja ni kuu jna'an ni ka nakani ini yivi un nuu kuachi i niku. Ti ku'un i sa'ma ndayi, ti nakuchi i yaa ja na kuu seña i ja ni ka nakani ini i. ²² Ko na kachi ri ja kivi nu

na chaa juicio ti ni'in ga kii nundo'o siki ra naa ra ja kuu yivi ñuu Tiro jiin Sidón. ²³ Ti ro'o, yivi ñuu Capernaum, ¿ka jani ini ra ja ni nduña'nu ga ñuu ra nu? Tuu, chi su'va ni nukuu ga ñuu ra, ti ndunda'u ga ra ja kuu taka ga ñuu. Sa ti taka jniñu ña'nu ni sa'a ri ñuu ra ja'a, ni sa'a ri ñuu Sodoma niku, va ni siin ga ñuu un undi vijna niku. ²⁴ Ko na kachi ri nuu ra naa ra ja kivi nu na chaa juicio, ti ro'o kuu ja ni'in ga kii nundo'o siki ra ja kuu siki yivi ñuu Sodoma —kachi ya.

Ka'an Jesús ja tu yii jnu'un tatu ya nuu yo
(Lc. 10.21-22)

²⁵ Ti kivi jña ni jikanta'u Jesús nuu Tata ya Yandios, ti ni kachi ya:

—Nakanajaa na ni'in, ni'in ja kuu ni Tata na, ti maa ni yinda'a andivi jiin ñuyivi. Nakuta'u na nuu ni, chi tu ni stuu ni taka jnu'un va'a un nuu chaa tu'va un, ko ni stuu ni jnu'un un nuu yivi nda'u ja ni ka nakani ini. ²⁶ Ni kuu sia'an, chi sia'an ni kuu ini maa ni —kachi Jesús.

²⁷ Ti ni siin Jesús xndaku ya nuu yivi un, ti ni kachi ya:

—Tata ri, ni nakua'a taka jniñu ja'a nuu ri. Ti maa ni ya kuu ja jini ndaa kuiti nava ndo'o inijnuni ri, ja kuu ri Se'e maa ya. Ti suni ru'u, ja kuu ri Se'e ya, jini ndaa kuiti ri inijnuni maa ya, ja maa ya kuu Tata ri Yandios. Ti maa iin ni ru'u, ja kuu ri Se'e ya, kuu ja xna'an nuu yivi nasa kaa maa Tata yo Yandios. ²⁸ Ña'an nuu ri naa ra ro'o ja ka ndi'i ini, ti ka nduku ra ichi ki'in ra ja na kenchaa kuachi ra, ti ru'u na nama ro'o naa ra, ti tukaa kondoo ra jiin kuachi ra. ²⁹ Ja'a kuu nanu iin yugo ja chuxndee yo xini yunta nu ka sa'a ti jniñu, ti suni sia'an na kua'a ri iin jniñu nuu ra, ti tu yii jniñu un, ja tu kuu sa'a ra. Chi so ja na chunso'o ra jnu'un ka'an ri, ti kuandatu ra nuu jnu'un un. Chi ru'u, va'a ini ri jiin ra naa ra, ti ñunda'u ini ri ja nama ri ro'o jiin

añu ra naa ra. ³⁰ ĩn jniñu taya kuu ja kua'a ri nuu ra, ti tu ni'in iyo —ni kachi Jesús.

*Jniñu ni ka sa'a ndaja'a Jesús ĩn kivi ndetatu
(Mr. 2.23-28; Lc. 6.1-5)*

12

¹ Ti kivi jña kua'an Jesús ĩin ndaja'a ya, ĩn kivi ndetatu, ti ni ya'a ya ĩn ñu'un nuu kaa triu. Ti ndaja'a ya, ni ka keja'a da ka jnu'un da yoko triu. Ka skoyo da ti ka yee da triu un, chi ka ji'i da soko. ² Ti nu ni ka jini chaa fariseo un, ti ni ka kachi da ĩin Jesús:

—Nde'e, ¿ndoo ka sa'a ndaja'a ra jniñu ja tu iyo va'a ja sa'a yo kivi ndetatu? —ni ka kachi da.

³ Ti ni kachi ya:

—¿Xi tu ni ka skua'a ra ĩn tutu nava ni ka jna'an David ĩn kivi na ni ka ji'i da soko, ĩin uu ga jna'an da nu? ⁴ Jini ra ja ni ka kivi da ini ve'e ii Yandios, ti ni ka yee da staa stila ii un, ja ni maa da ĩin uu ga jna'an da un, tu kuu kaji da naa da, chi ñini sutu un kuu ja ka yee staa stila un niku. ⁵ ¿Xi tu ka skua'a ra nuu ley Moisés, nuu kachi ja ni sutu un, tu ka ndetatu da ja kuu kivi ndetatu, ti ansu suni ĩn kuachi kuu un nu? ⁶ Ko na kachi ri nuu ra, ja vijna ti iyo ĩn ja kuña'nu xaan ga ja kuu sutu ka kuña'nu ini veñu'un ka'nu un. ⁷ Ko maa ra naa ra, tu ka chaku ini ra ndoo kuni ka'an junu'un ja yoso nuu tutu ii, ja ni ka'an Yandios: “Ru'u, kuni ri ja na kuanka'nu ini nuu jna'an ra naa ra, ti ansu ja ka soko ra kiti nuu Yandios”, ni kachi ya. Sa ti ka chaku ini ra jnu'un un naa ra, ti va tu chakuachi ra yivi naa i ja ka iyo falta i. ⁸ Chi ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi, kuña'nu ga ri, ti ta'u ri jniñu nuu kivi ndetatu ja'a —ni kachi ya.

*Ni nduva'a ĩn chaa ni ichi nda'a
(Mr. 3.1-6; Lc. 6.6-11)*

⁹ Yukan ti na kua'an Jesús, ni jaa ya ñin veñu'un Israel un. ¹⁰ Ti yukan kande ñin chaa ni ichi ñin nda'a da. Ko vanuxia chaa fariseo un ka nduku da nasa chakuachi da Jesús, ti ni ka jikajnu'un da ya:

—¿Kuu sa'a yo tajna ñin yivi ku'u ja kuu kivi ndetatu nu? —ni ka kachi da.

¹¹ Ti ni kachi Jesús:

—Nu nau ro'lo ka ñava'a ñin lélú, ti nu na kinikava ti ñin yau ja kuu ñin kivi ndetatu, ¿ti tu kin tava ra ti nu? ¹² ¿Ti ansu ya'u ga nchaa ñin yivi ja kuu lélú un nu? Ja yukan kuu ja na kachi ri ja kuu sa'a yo ñin jniñu va'a ja kuu kivi ndetatu —ni kachi Jesús.

¹³ Yukan ti ni kachi ya jiin chaa ni ichi nda'a un:

—Skaa nda'a ra —kachi ya.

Ti nu ni skaa chaa un nda'a da, ti ni nduva'a ni nanu kaa nda'a da. ¹⁴ Ti ni ka kekoyo chaa fariseo un kua'an da, ti ni ka keja'a ka ndajnu'un da nasa kuu ka'ni da Jesús.

Jnu'un ni ka'an Isaías undi na jana'an

¹⁵ Nu ni jini Jesús nava ka ndo'o ini chaa fariseo un, ni kee ya yukan ti kua'an ya. Ko kua'a xaan yivi kuankoyo jiin ya, ti ni sa'a ya tajna tijni yivi ka ku'u. ¹⁶ Ko ni'in xaan ni xndaku ya nuu yivi un ja tu kani da jnu'un nau ja kuu ya. ¹⁷ Yukan ti ni kundaa jnu'un ni ka'an profeta Isaías na jana'an, na ni kachi da:

¹⁸ Chaa junukuachi nuu ri ja'a, kuu ja ni nakaji ri.

Chaa ja'a kuu ja kunda'u ga ini ri, ti kusii ini ri jiin da.

Kua'a ri Espiritu ri nuu da, ti xndaku da nuu taka nación ja nau kuu maa jnu'un ndaa, ti na kuandatu yivi jnu'un un.

¹⁹ Ni tu kava vixi ini maa da, ni tu kachi da nuu ni ñin yivi nau ja kuu da.

Ti ni ñin yivi tu nakuni i ndusu yu'u ya.

²⁰ Tu kua'a da nundo'o nuu taka ñuu nda'u, chi su'va kua'a da jnundee ini undi kivi na ki'in da jniñu ña'nu da,

ti ta'u da jniñu nava iyo.

²¹ Ti kivi un sa na kandixia ndaa yivi taka nación maa da. Sia'an ni kachi profeta Isafas.

Ka chakuachi da Jesús ja ndiso jniñu ya nuu ja'u'u
(Mr. 3.19-30; Lc. 11.14-23; 12.10)

²² Yukan ti ni ka janchaka da iin chaa kuaa ja suni ñi'in da, ti jna'an da tachi xaan. Ni sa'a Jesús tajna chaa un, ti ni kuu nde'e da, ti ni kuu ka'an da. ²³ Tendi'i yivi un ni ka naa ini, ti ni ka kachi:

—¿Xi ja'a kuu Se'e rey David ja ni ji'i undi na jana'an nu? —ni ka kachi da.

²⁴ Ko nu ni ka jiniso'o chaa fariseo jnu'un un, ti ni ka kachi da:

—Keni'in chaa ja'a tachi xaan un kuankoyo, ko jiin sivi maa ja'u'u kuña'nu un (ja suni nani Beelzebú), chi yukan kuu ja yinda'a taka tachi xaan un —ni ka kachi da.

²⁵ Nu ni jini Jesús ja sia'an ka ndo'o ini chaa un, ti ni kachi ya:

—Nu iin gobiernu, na kusiin da jiin yivi da ti keja'a kanaa da naa da, ti gobiernu un tu kuñi, chi naa. Suni sia'an nuu iin ñuu xi iin familia, nu tu ka iyo iin nuu ini, ti familia un, tu kuu kunchuku mani. ²⁶ Ti suni sia'an kuu nu maa ja'u'u un na keni'in tachi xaan un ki'in ja kuu ndaja'a maa. Nu sia'an na sa'a, ti ka sasiin jna'an maa, ¿ti nasa kuñi jiin jniñu ndiso un nusa?

²⁷ Ti ka ka'an ra ja ru'u keni'in ri tachi xaan un kuankoyo jiin sivi maa ja'u'u kuña'nu un. Ko sa ti sia'an kuu, ti va suni yivi ka skua'a jiin ra naa ra, va suni kuu keni'in i tachi xaan un jiin sivi maa ja'u'u un kinkoyo. Ja yukan na kachi ri ja maa ni ra ka yuji jiin jnu'un ka ka'an ra un. ²⁸ Ko ru'u keni'in ri tachi xaan un jiin jnu'un Espíritu Yandios. Yukan kuu ja, ja ni chaa jniñu ña'nu Yandios ja kuu nuu ra naa ra. ²⁹ Ja sia'an, ti sa'a yo nanu ja iin ni kuu ja nu kuni yo

sakui'na yo ve'e ñin chaa ni'in xaan da, ti ku'ni yo chaa un xnakan, ti sa kuu sakui'na yo ja ñava'a da. Ti suni sia'an kuu ja'a chi ni kundee ri jiin chaa u'u un, ti ni keni'in ri ndaja'a da un kua'an.

³⁰ Ti na kachi ri nuu ra naa ra ja kuu yivi tu ka ka'an va'a ja'a ri, ti yivi un jito u'u i ru'u. Yivi tu kejna'an jiin ri, jachanu u yivi ka kuni kejna'an jiin ri.

³¹ Ja yukan kuu ja na kachi ri nuu ra naa ra ja iyo jnu'un ka'nu ini Yandios ja kuu yivi ka sa'a taka nuu kuachi. Suni nuu yivi ka ka'an ndeva'a, vatu ni kuanka'nu ini Yandios nuu i. Ko yivi yisikin chaa Espíritu Santo, jankivi kuanka'nu ini Yandios nuu i. ³² Ti sava'a ni ga yivi na ka'an ndeva'a ni ga siki ri, ti kuanka'nu ini ri nuu i. Ko nu nau ja na ka'an ndeva'a siki Espíritu Santo, tukaa ga iyo jnu'un ka'nu ini, ni nuu ñuyivi ja'a ni nuu inga ñuyivi ja kii inga kuiya —ni kachi Jesús.

Jiin nde'e yujnu un nakuni yo na yujnu kuu

(Mt. 7.17-20; Lc. 6.43-45)

³³ Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:

—Nu ñin yujnu va'a, ti kua'a nde'e va'a. Ti nu ñin yujnu kue'e kuu, ti suni nde'e kue'e kua'a. Jiin nde'e un, ti sa nakuni yo naa nuu yujnu kuu. ³⁴ Yukan na kachi ri ja ka kuu ra nanu koo xaan jiin se'e ti, chi ndeva'a xaan ka sa'a ra. Ti tu kuu ka'an ra ñin jnu'un va'a, chi maa ra tu va'a ini ra naa ra. Ti yu'u ra chi ka ka'an nava ndo'o ini añu ra. ³⁵ Chaa va'a un chi ka'an da ñin jnu'un kuajniñu, chi iyo ndoo añu da. Ti chaa ka sa'a ndeva'a un, chi ka'an ndeva'a kuiti da, chi tu iyo ndoo ini añu da. ³⁶ Ti na kachi ri nuu ra ja nu na jaa kivi chaa juicio, ti kivi jña, ti tendi'i yivi nakua'a i jnu'un nuu taka jnu'un ndeva'a ni kee yu'u i ja ni ka ka'an i un. ³⁷ Ti siki jnu'un ka'an ra, ti kendo va'a ra. Ti suni jiin jnu'un ka'an ra un, jna'nu ndatu ra —ni kachi Jesús.

Chaa fariseo ka jikan da ñin jniñu ña'nu

(Mr. 9.12; Lc. 11.29-32)

³⁸ Yukan na ti ni ka kachi uu chaa fariseo jiin chaa ka xna'an ley un nuu Jesús:

—Maestro, ka kuni na ja sa'a ni ñin jniñu ña'nu ja na nde'e na —ni ka kachi da.

³⁹ Ti ni kachi Jesús:

—Taka yivi ja tu ka kuni kuandatu i nuu Yandios, ka kuni i ja na sa'a ri ñin jniñu ña'nu nuu i, ko jankivi sa'a ri jniñu ña'nu un, chi nini jiin vanuxii nundo'o ni jna'an Jonás, chaa ni kuu profeta na jana'an, yukan ni kuu ja xna'an ri. ⁴⁰ Chi nanu ni kundee profeta Jonás uni nduu ti uni jakuaa chii ñin chāká ka'nu xaan, ti suni sia'an ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi, kendo ri chii ñu'un un uni nduu ti uni jakuaa. ⁴¹ Ti siki ñuu Nínive nuu ni ja'an profeta Jonás, ti yivi ni kunchuku ñuu un, nandoto i kivi na chaa juicio ja xndichi ya yivi kivi vijna, ti naa ini i nde'e i nuu yivi kivi vijna. Chi tendi'i yivi Nínive ni ka nakani ini i na ni ka'an profeta Jonás jnu'un Yandios. Ko ru'u vi'i ga kuña'nu ri ja kuu Jonás, ti ro'o naa ra tu ka chunso'o ra ja nakani ini ra naa ra.

⁴² Suni ñin ña'an ni kuu reina ja ni ta'u jniñu ñin ñuu ichi sur, nandoto ña kivi nu na chaa juicio, kivi nu na xndichi ya yivi kivi vijna. Ti naa ini ña nde'e ña nuu yivi kivi vijna siki ja ni'in ini i, chi maa ña undi jika xaan ni kii ña ja ni ñunso'o ña jnu'un ndichi ni ka'an rey Salomón na jana'an. Ti vijna vi'i ga kuña'nu ru'u ja ni kuu Salomón, ti ro'o naa ra tu ka chunso'o ra jnu'un xndaku ri nuu ra —kachi ya.

ñin tachi xaan ja nandeokuñi

(Lc. 11.24-26)

⁴³ Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:

—Nu ñin tachi xaan un na xndoo ñin yivi, kua'an ti jikonuu nuu ñu'un ichi ja nduku nuu ndetatu. Nu tu ni'in

ti ndo'o ini: ⁴⁴ “Na nandeokuñi ri ve'e nuu ni kundee ri un.” Ko nu ni najaa, ti jini ja iyo nuña ini chaa un nanu ñin ve'e iyo nuña, ja iyo ndoo, ti iyo tu'va. ⁴⁵ Yukan na ti ki'in tachi un ti kin kuaka uxia ga tachi xaan un ja kanda vi'i ga ja kuu maa. Yukan na ti nchaa ti ndivikoyo kunchuku jiin chaa un. Yukan na ti chaa un vi'i ga nduu da ansu nava ni kaa da undi nuu. Ti suni sia'an vi'i ga koo nundo'o nuu yivi ka sa'a ndeva'a kuiti ja ka iyo kivi vijna —kachi Jesús.

Nana Jesús jiin ñani ya

(Mr. 3.31-35; Lc. 8.19-21)

⁴⁶ Ni ka'an ga Jesús jiin yivi un, ti ni jaa nana ya jiin ñani ya, ni ka kendo da fuera ti ka kuni da ka'an da jiin Jesús.

⁴⁷ Ni ja'an ñin chaa ni jan kaxjnu'un nuu ya, ti ni kachi da:

—Nana ni jiin ñani ni ka'iin da fuera un, ti ka kuni ka'an da jiin ni —ni kachi da.

⁴⁸ Ti ni kachi ya jiin chaa un:

—Nau kuu nana ri ti nau ja kuu ñani ri —kachi Jesús.

⁴⁹ Yukan ti ni xna'an ya nda'a ya nuu taka ndaja'a ya, ti ni kachi ya:

—Ja'a ka kuu nana ri jiin ñani ri. ⁵⁰ Chi vasu sava'a ni ga yivi nu na sa'a i taka jniñu ta'u Tata ri ja kancha ya andivi, ti yukan kuu nana ri, ñani ri jiin kua'a ri —ni kachi ya.

Jnu'un ñin chaa saka triu

(Mr. 4.1-9; Lc. 9.4-8)

13

¹ Kivi un ni kee Jesús ve'e un kua'an ya, ti ni nukoo ya yu'u lago Galilea un. ² Ti kua'a xaan yivi ni ka kututu nuu ya. Yukan ti ni kivi ya ini ñin barco, ni kivi ya ini nducha un, ti tendi'i yivi un ni ka kendo nuu ñiti yu'u nducha un.

³ Yukan ti ni xna'an ya nuu yivi un sia'an, ni kachi ya:

—Ñin chaa jitu triu ni kenda da kuan saka da triu.

⁴ Ti nuu kua'an da jacha da triu un sava triu un ni ka nukoyo ini ichi, ti ni ka chakoyo saa un naa ti, ti ni ka nastutu ti. ⁵ Uu ga triu un ni ka jinu nuu yuu nuu kanchuku yaxin ñu'un, ti ni jinu triu un, chi ni ni'in kajin. ⁶ Ti nu ni kaña ndikandii, ti ni kuu ni'ni xaan, ti ni ka ichi triu un, chi tu ni ni'in yo'o. ⁷ Sava ga triu un ni ka jinu nuu yi'i yo'o nu'iñu. Ti nu ni kaña numa nu'iñu un, ti ni ka jasi nuu triu un. ⁸ Ko sava ga triu un ni ka jinu i nuu yi'i ñu'un va'a, ti ni kaña triu un ti ni ja'nu, ti va'a xaan ni kuu. Sava yoko triu un ni nakua'a ñin ciento triu nuu ñin triu tata. Uu ga ni ka nakua'a uni xiko triu, ti uu ga oko uxi. ⁹ Ti nau ro'o na kuni chunso'o, ti chunso'o va'a jnu'un ka'an ri —kachi ya.

Xndaku Jesús jnu'un ni ka'an ya un

(Mr. 4.10-12; Lc. 8.9-10; 10.23-24)

¹⁰ Yukan ni ka tu'va ndaja'a Jesús nuu ya, ti ni ka jikajnu'un da:

—¿Ndoo ka'an ni sia'an nuu yivi ja'a, ti ndoo kuni ka'an jnu'un un, nusa? —ni ka kachi da.

¹¹ Yukan ti ni kachi ya:

—Ja kuu ro'o naa ra, xna'an Yandios nuu ra naa ra nasa kuu jniñu ta'u ya, ko yivi ja'a tu kujnuni ini i nasa kuu jniñu un. ¹² Ti yivi na kandixia jnu'un Yandios, ti vi'i ga ni'in jna'an i inijnuni i ja kunukuachi i nuu ya. Ko yivi ja tu kandixia, ti vi'i ga kendo i, jaku ga koo i, ansu nava ni kaa i undi nuu. ¹³ Ja yukan kuu ja ka'an ri jnu'un ja'a nuu yivi naa i, chi vasu ka ñuso'o i jnu'un ka'an ri, ti ka nde'e jniñu sa'a ri, ko tu ka chaku ini i. ¹⁴ Ja sia'an ka sa'a i, ti yukan kundaa jnu'un ni ka'an profeta Isaías na ni kachi da:

Ro'o, vasu na kunso'o ra naa ra, ko tu chaku ini ra.

Nde'e ra jiin nduchi ra naa ra ko tu kojnuni ini ra, chi tu kuni ra.

¹⁵ Chi yivi ni'in xaan ini ni ka nduu ini yivi ja'a, ti tu ka chunso'o va'a i.

Ti nanu ja ka ndi'yu nduchi i, chi tu ka nakuni i jandaa.

Chi ni tu ka chunso'o i, ti ni tu ka chaku ini i.

Ni tu ka xndoo i kuachi i ja ndivi i jiin ri,
ti na nama ri i.

Sia'an ni kachi profeta Isaías, kachi tutu Yandios.

¹⁶ Ko kandichi Yandios jiin ro'o naa ra, chi ka nde'e ra jiin nduchi ra, ka jini ra jniñu sa'a ri, ti ka jiniso'o ra jnu'un ka'an ri. ¹⁷ Ti jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja kua'a xaan profeta ni ka kikoyo na jana'an, jiin yivi va'a un, ni ka ñukuu ini i ja kuni i taka ja ka jini ra ja'a vijna, ko tu ni ka jini i. Suni ni ka ñukuu ini i ja kunso'o i taka jnu'un ka jiniso'o ra ja'a vijna, ko tu ni ka jiniso'o i —ni kachi Jesús.

*Xndaku Jesús nasa kuni ka'an jnu'un chaa saka triu un
(Mr. 4.13-20; Lc. 8.11-15)*

¹⁸ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Kunso'o naa ra nasa kuni ka'an jnu'un chaa saka triu un. ¹⁹ Yivi ka ñunso'o nasa kuu jniñu ta'u Yandios ko tu ka chaku ini i, yivi yukan ka kuu nanu triu ni jinu nuu yu'u ichi un. Chi chaa ja'u'u un ti kencha taka jnu'un va'a ni chaku ini i. ²⁰ Ti triu ni jinu nuu kanchuku yaxin ñu'un nuu yuu, kuu i nanu yivi ni ka jiniso'o jnu'un ka'an ri, ni ka janta'u i, ti ka kusii ini i jiin. ²¹ Ko vanuxia changa ga kuñii ini i jiin jnu'un un, ti nu ni ka keja'a ka jito u'u yivi i ja siki jnu'un un, ti ka nakani ini i ti tukaa ga ka siin i. ²² Ti triu ni ka jinu nuu yi'i yo'o nu'iñu un, kuu nanu yivi ni ka chunso'o jnu'un un, ko ka ndi'i ga ini i ja kuu taka ga ja iyo nuu ñuyivi ja'a, ja na kuu riku i. Ti yukan kuu ja jasi ja tu ka siin jiin jnu'un Yandios, chi tu ka kuni kuandatu i nuu jnu'un ya. ²³ Ko triu ni ka jinu nuu ñu'un va'a un kuu nanu yivi ni ka jiniso'o, ti ni ka chaku ini i nasa kuu jnu'un Yandios, ti ka siuku i jiin. Sava i ka kuu nanu triu ni ka

nakua'a ñin ciento triu nuu ndi ñin ndi ñin xini, xi uni xiko, xi oko uxi triu nuu ndi ñin ndi ñin xini —ni kachi Jesús.

Jnu'un ñin yuku kue'e ni kaña ma'ñu triu

²⁴ Yukan ti ni ka'an tuku Jesús inga jnu'un ja'a, ti ni kachi ya:

—Nava kuu kivi yivi nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i, kuu nanu ñin chaa ni saka triu va'a nuu ñu'un da. ²⁵ Ko nuu ni naa ma'na da ka kixi da, ti ni jaa ñin chaa jito u'u chaa xiin jniñu un, ti ni jacha da ndikin yuku kue'e nuu triu chaa un, ti kua'an da. ²⁶ Nu ni ja'nu triu un, ni keja'a kuu yoko. Yukan ti sa ni ka jini da ja ñin yuku kue'e un jiin. ²⁷ Yukan ti ni ka ja'an muzu da, ti ni ka kaxjnu'un da nuu chaa xiin triu un ja sia'an ni kuu, ti ni ka kachi da: “Taa, ¿Ansu mani triu va'a ni jacha ni nu? ¿Ti nanu ni kii yuku kue'e un nusa”? ni ka kachi da. ²⁸ Yukan ti ni kachi chaa xiin triu un: “Va ñin ñakuasun ini ni sa'a”, kachi da. Ti ni ka kachi muzu un: “¿Kuni ni ja na ki'in jnu'un na yuku un nu”? ni ka kachi da. ²⁹ Ti ni kachi chaa xiin triu un: “Tuu, chi nu na jnu'un ra yuku un naa ra ti suni kaña triu un. ³⁰ Sia, na ku'iin maa, ti undi na kua'nu triu un, ti sa na taji ri muzu ja na ki'in ka'ncha da yuku kue'e un xnaka. Ti na ka'ncha da nu'ni ti na ka'ma yo, ti sa na nastutu da triu un, ja na ndivi va'a ini ve'e ri”, kachi da —ni kachi Jesús.

Jnu'un ñin ndikin lulu

(*Mr. 4.30-32; Lc. 13.13-19*)

³¹ Ti ni siin ka'an Jesús:

—Ka'an ri ñin jnu'un nasa kuu kivi yivi kua'a nda'a Yandios, ja na ta'u ya jniñu nuu i. Yukan kuu nanu ñin ndikin lulu nu ni xndee yivi ti keja'a ja'nu. ³² Jandaa kuu ja kuu ñin ndikin lulu ga ja kuu taka ga ndikin, ko nu na kua'nu, ti yukan kuu ja kuu ka'nu xaan ga ja kuu taka ga yuku. Ti kuu nanu ñin yujnu ka'nu xaan tonto nu ka ja'an saa, ti ka sa'a ti taka ti nuu nda'a yujnu un —kachi ya.

*Jnu'un levadura**(Lc. 13.20-21)*³³ Suni ni kachi ya inga jnu'un ja'a:

—Ka'an ri inga jnu'un ja nasa kuu kivi yivi kua'a nda'a Yandios, ja na ta'u ya jniñu nuu i. Yukan kuu nanu levadura ja jajniñu ñin ñasi'i ja sakanuu ña jiin ñin bolsa yuchi, ti ja ti'li levadura un sa'a ja najinu ni tu'u yujña un —kachi Jesús.

(Mr. 4:33-34)

³⁴ Tijni nuu jnu'un ni jajniñu Jesús ni ka'an ya nuu yivi naa i, ti tukaa ga naa jnu'un ni ka'an ya ja kuu jnu'un un. ³⁵ Yukan ni kundaa jnu'un ni ka'an profeta na ni chaa da tutu:

Xndaku ri nuu yivi jiin sava'ni ga jniñu.

Sia'an ka'an ri jnu'un ja'a ja ni kendo sa'yi undi kivi ni nukoo ñuyivi.

Ni ka kachi profeta —ni kachi Jesús.

Xndaku Jesús siki jnu'un yuku kue'e

³⁶ Yukan ti ni kanxia'u Jesús jiin yivi un, ti kua'an ya. Ni najaa ya ve'e. Yukan ni ka ndututu ndaja'a ya jiin ya, ti ni ka jikajnu'un da:

—Kachi ni nasa kuni ka'an jnu'un siki yuku kue'e ni kaña nuu ñu'un un —ni ka kachi da.

³⁷ Yukan ti ni kachi Jesús jiin da:

—Ja saka triu va'a un kuu ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi, ³⁸ ti ñu'un un kuu ñuyivi. Triu un kuu yivi ja yi'i nuu ta'u Yandios jniñu. Ti nanu yuku kue'e un, ka kuu yivi ja ka yi'i jiin ja'u'u un. ³⁹ Ti ñakuasun ini ja ni xndee ndikin kue'e un kuu maa ja'u'u. Ti kivi ndututu triu un kuu nanu kivi na ndi'i ñuyivi ja'a. Ti chaa ka nastutu triu un ka kuu maa ángel Yandios ja kikoyo andivi. ⁴⁰ Ti sia'an nanu kuu jiin yuku un ja nastutu yo ti ka'ma yo. Ti suni sia'an kuu nu na jaa kivi na naa ñuyivi. ⁴¹ Ko maa Se'e Yivi Ñuyivi, taji ya

ángel ya kikoyo i undi nuu andivi, ti nastutu ya taka yivi ka sa'a kuachi jiin taka yivi ndeva'a kuíti. ⁴² Ti ángel un jnaa da yivi un na kayu i nuu ñu'un. Yukan kondo'o i nundo'o, ti ku'yu yu'u i, ti na kee yi'i i jnu'un i. ⁴³ Yivi na kachi Yandios ja ka kuu i yivi va'a, ti nakuaka ya i ja na kunchuku i ñuu nuu ta'u ya jniñu, ti nduñá'nu i nanu ndikandii un, ja ja'a nduva ja kuu ni tu'u ñuyivi yo. Ti nu na chunso'o ra naa ra, ti chunso'o jnu'un ka'an ri ja'a —kachi Jesús.

Jnu'un ñin jajnu xu'un yisa'yi

⁴⁴ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Ka'an ri inga jnu'un nasa kuu kivi yivi nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i. Yukan kuu nanu ñin jajnu xu'un yisa'yi chii ñu'un. Nu ñin chaa na nani'in jajnu xu'un un nuu ñu'un inga yivi, ti nachisa'yi tuku da nuu kande un. Ti ja kusii ini da jiin ja kande un, nandeokuñi da ti xiko ndi'i da ja ñava'a da ti ki'in da, ti nakuaan da ñu'un un —kachi Jesús.

Jnu'un ñin yuu xiñu ja fino xaan

⁴⁵ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Ka'an ri inga jnu'un nasa kuu kivi yivi nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i. Yukan kuu nanu ñin chaa yaku da nduku da yuu xiñu fino xaan. ⁴⁶ Ti nu ni ni'in da ñin yuu fino xaan un ja nchaa ya'u xaan tonto ga, ki'in da ti xiko da taka ja ñava'a da, ti kuaan da yuu fino un—kachi Jesús.

⁴⁷ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Ka'an ri inga jnu'un nasa kuu kivi yivi nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i. Yukan kuu nanu ñin ñunu ja chunde da nuu nducha mar, ti jniñi da taka nuu chāká. ⁴⁸ Nu ni chitu ñunu un, yukan na ti chaa ka jniñi chāká un tava da ñunu un yu'u mar, ti yukan nukoo da nakaji da chāká un, nasava'a da chāká va'a un ini chika da, ti sukoyo da chāká kue'e un. ⁴⁹ Ti sia'an kuu jiin yivi na ndi'i ñuyivi

ja'a. Chakoyo ángel Yandios ja kii undi andivi, ti sasiin i yivi kue'e un, ti suni sasiin i yivi ja na kachi Yandios ja ka kuu i yivi va'a. ⁵⁰ Ti jnaa i yivi kue'e un ja na kayu i nuu ñu'un, ti yukan nakani ini yivi un ti nde'e, ti ku'yu yu'u i —ni kachi ya.

Ja kuu ñin ndajniñu ava jiin ndajniñu jaa

⁵¹ Yukan na ti ni jikajnu'un Jesús maa da naa da, ti ni kachi ya:

—¿Ka chaku ini ra taka jnu'un ja'a nu? —ni kachi ya.

Ti maa da ni ka kachi da:

—Ka chaku ini na —kachi da naa da.

⁵² Ti ni kachi Jesús:

—Nu ñin chaa xna'an ley Israel, nu na nakuni ndaa da nasa kuu nuu ta'u Yandios jniñu, ti ni kuu da nanu ñin chaa xiin ve'e, ja jini da sasiin da ndajniñu jaa, ti sasiin da ndajniñu ava —ni kachi Jesús.

Tu ni ka jajnu'un yivi ñuu Nazaret ya

(Mr. 6.1-6; Lc. 4.16-30)

⁵³ Nu ni ndi'i ni ka'an Jesús taka jnu'un un, ni kee ya kua'an ya. ⁵⁴ Ti ni najaa ya ñuu maa ya, ti yukan ni keja'a ya ni xna'an ya nuu yivi ini veñu'un Israel ñuu yukan. So ni ka naa ini yivi un, ti ni ka keja'a ka ka'an:

—¿Nanu ni jan skua'a chaa ja'a taka jnu'un un? ¿Nasa kuu ja kuu sa'a da taka jniñu ña'nu un? ⁵⁵ ¿Ti ansu se'e chaa yokon yujnu un kuu chaa ja'a nu? Ti nana da kuu María. Ti ñani da ka kuu Jacobo, José, Simón jiin Judas. ⁵⁶ Ti suni ja'a kanchuku kua'a da jiin yo ja'a naa yo. ¿Ko nanu ni jan skua'a chaa ja'a taka jnu'un un nusa? —kachi naa.

⁵⁷ Sia'an ni ka nde'e yivi un ya nanu ñin chaa ndeva'a ni. Ja yukan kuu ja tu ni ka ndee nuu ya. Ko ni kachi Jesús jiin da:

—Taka ga yivi ka ja'a ja yiñu'un iin profeta, ja ka'an da jnu'un Yandios. Ko yivi ñuu maa da, jiin yivi ini ve'e da, tu kuanta'u i maa da —kachi Jesús.

⁵⁸ Ti ja yukan kuu ja tu ni sa'a ya tijni jniñu ña'nu ñuu yukan, chi tu ni ka kandixia i ya.

*Ni ji'i Juan, chaa ni skuanducha
(Mr. 6.14-29; Lc. 9.7-9)*

14

¹ Ti kuiya un ni kuu Herodes gobernador nuu ñuu Galilea. Ti ni ni'in da jnu'un taka jniñu sa'a Jesús. ² Ti ni kachi da jiin chaa ka kuu ndaja'a da un:

—Va nu suu Juan ja ni skuanducha un kuu, ti va ni nandoto. Ja yukan kuu ja kuu sa'a taka jniñu ña'nu un —kachi da.

³ Vanuxia Herodes ni jniñ da Juan, chaa ni skuanducha un, ni ju'ni da chaa jiin yo'o, ti ni chunde da chaa vekaa ja siki Herodías, ña'an ni kuu ñasi'i ñani da Felipe. ⁴ Chi Herodías ni jito u'u ña Juan un, vanuxia ni kachi da jiin Herodes:

—Tu va'a ja kuncha ni jiin ña nanu ñasi'i ni —ni kachi da.

⁵ Ti kuni Herodes ka'ni da Juan niku, ko yu'u da yivi naa i, chi ka kandixia i ja Juan kuu iin profeta ja ka'an jnu'un Yandios. ⁶ Ko kivi ni nasa'a Herodes iin viko ja ni sinu tuku da inga kuiya da, ti ni kee se'e si'i Herodías, ni jitaja'a ña nuu yivi ni ka jakoyo ve'e da un, ti yukan ni kusii xaan ini Herodes. ⁷ Ti ni chisojnu'un da nuu ña'an lulu un ja kua'a da vasu sava'ani ga ndoo na kakan ña nuu da. ⁸ Ti ña'an lulu un ja ni ka ndajnu'un ña jiin nana ña, ti ni kachi ña jiin Herodes:

—Kuni na ja kua'a ni xini Juan, chaa skuanducha un, nuu na ini iin ko'o xita —ni kachi ña.

⁹ Yukan ti ni kukui'ya xaan ini rey Herodes, ko vanuxia ja ni chisojnu'un da nuu ña, ti suni ni ka jiniso'o yivi kanchuku jiin da un. ¹⁰ Ja yukan kuu ja ni ta'u da jniñu ja na kin ki'in da xini Juan naa da ini vekaa un. ¹¹ Ni ka jan ki'in da xini Juan nuu ñin ko'o xita, ni ka ja'a da nuu ña'an lulu un, ti ña'an lulu un ni nakua'a ña nuu nana ña.

¹² Yukan sa ni ka jakoyo chaa ka jikonuu jiin Juan, ni ka naki'in da yiki kuñu da, ti ni ka chunduji da chaa, ti sa ni ka jan kasjnu'un da nuu Jesús.

Ni ja'a Jesús ja ni yaji u'un mil yivi

(Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

¹³ Nu ni jini Jesús jnu'un nava ni jna'an Juan un, ti ni kendo maa ñin ni ya kua'an ya jiin ñin barco undi inga nuu ni kunde maa ñin ni ga ya. Ko ni ka jini yivi nanu kua'an ya, ti ni ka kee i ñuu nuu kanchuku i, ti ni ka jika ja'a i kuankoyo i. ¹⁴ Nu ni kee Jesús ini barco un, ti ni jini ya ja, ja ni ka kututu yivi ka'iin i un, ti ni kunda'u ini ya yivi un, ti ni sa'a ya tajna tijni yivi ka ku'u ni jakoyo un. ¹⁵ Ko vanuxia ja kuan kuñaa, ti ni ka tu'va ndaja'a ya, ti ni ka kachi da jiin ya:

—Ja kuan ini, ti va'a ga ja na taji ni yivi ja'a na kinkoyo i ñuu ka'iin yajni ja'a, ti na kuan i ja kaji i naa i —ni ka kachi da.

¹⁶ Yukan ti ni kachi Jesús:

—Tu kinkoyo yivi ja'a. Kua'a ma ra ja na kaji i naa i —ni kachi ya.

¹⁷ Yukan ti ni ka kachi da jiin ya:

—Ko tukaa ga ndoo ka yinda'a na, chi u'un ni ga staa stila jiin uu chāká ni ga ka yinda'a na —ni ka kachi da.

¹⁸ Yukan ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Kua'a na kii nuu ri ja'a —ni kachi ya.

¹⁹ Yukan ti ni ta'u ya jniñu ja na nukoo i naa i nuu icha un. Ti ni ki'in ya ndi u'un staa stila un jiin uu chāká un,

ni ndakoto ya andivi, ni nakuanta'u ya nuu Yandios. Ti ni sa'a kuachi ya staa stila un, ti ni ja'a ya nuu ndaja'a ya ja na tejna'an da nuu yivi un naa i. ²⁰ Tendi'i yivi un ni ka yaji, nasa ni kundee maa i. Ti ni kendoso ga staa stila un ja ni ka nastutu da, uxi uu ga chika jiin pedasu un. ²¹ Ti yivi ni ka yaji un ni ka iyo yajni u'un mil chaa, ti siin kuu ñasi'i jiin suchi kuachi.

Jika Jesús nuu lago Galilea

(Mr. 6.45-52; Jn. 6.16-21)

²² Yukan na ti ni ka'an Jesús jiin ndaja'a ya ja na kivikoyo da ini barco un, ti na kinkoyo da inga yu'u lago Galilea un, ni kanxia'u ya jiin yivi un naa i. ²³ Nu ni ndi'i ni kanxia'u ya jiin yivi un, ti kua'an ya xini iin yuku ja na kakanta'u maa iin ni ya nuu Yandios, ko ni kande maa iin ya yuku un, ti ni kuñaa. ²⁴ Ti barco un ja kua'an, kuu sava nuu nducha un. Yukan ti ni ndonda iin tachi sau nuu nducha un, ti ni keja'a chinda'a barco un ya yukan. ²⁵ Nu ja kuan kuyajni ka uni jaña'an, ti ni kuyajni Jesús nuu kuankoyo ndaja'a ya jiin barco un, jika ya kuaja ya nuu nducha un. ²⁶ Nu ni ka jini da ja jika ya nuu nducha un, ni ka yu'u xaan da, ti ni ka keja'a ka kanajiin da:

—ñin ni'na kuu! —kachi da naa da.

²⁷ Yukan ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Chunde ini naa ra, koto yu'u ra chi maa ri kuu —ni kachi ya.

²⁸ Yukan sa ni ka'an Pedro, ti ni kachi da jiin ya:

—Jito'yo, nu maa ni kuu, ti kachi ni ja na kuu kaka na nuu nducha ja'a, ti na jaa na nuu vaji ni —ni kachi da.

²⁹ Ti ni kachi Jesús:

—Ña'an nusa —ni kachi ya.

Yukan ti ni kuun Pedro nuu barco, ti ni keja'a da jika da nuu nducha un, ti kua'an da nuu vaji Jesús. ³⁰ Ko nu ni

jini da ja ni'in ndita tachi, ni yu'u da ti ni keja'a keka'nu da chii nducha un, ti ni kanajiin ko'o da:

—Jito'yo, nama ni saña! —ni kachi da.

³¹ Ti ni skaa Jesús nda'a ya, ti ni jniin ya maa da, ti ni kachi ya jiin da:

—¿Tindoo tu ñukuu ini ra ru'u? ¿Xi tu kandixia ra nusa? —ni kachi ya jiin da.

³² Ti nu ni ka ndivi da nuu barco un, ti ni kuna'iin tachi un.

³³ Yukan na ti chaa ka'iin ini barco un, ni ka jakunjiti da nuu Jesús, ti ni ka kachi da:

—Jandaa kuiti kuu, ja Se'e Yandios kuu ni —ni ka kachi da.

Sa'a Jesús tajna yivi ñuu Genesaret

(Mr. 6.53-56)

³⁴ Nu ni ka jika da nuu lago Galilea un, ti ni ka jakoyo da ñuu Genesaret. ³⁵ Ni ka nakuni yivi un Jesús, ti ni ka jachanuu i jnu'un ni tu'u ñuu un, ti ni ka yinda'a i taka yivi ka ku'u nuu ya. ³⁶ Ti ni ka kanda'u i jiin ya ja na kua'a ya vasu ti'li sa'ma ya na kue'e i, ti taka yivi ni ka kue'e sa'ma ya ni ka nduva'a i.

Nchakuachi yo jiin jnu'un ka'an yo

(Mr. 7.1-23)

15

¹ Yukan ti ni ka tu'va sava chaa fariseo jiin chaa ka xna'an ley ini veñu'un Israel, ja vekoyo da undi ñuu Jerusalén, ti ni ka jikajnu'un da ya:

² —¿Ndoo jani ini ra ja tu ka siuku ndaja'a ra jiin jnu'un yivi jana'an, ja tu ka nanda'a da ti ka yee da staa? —kachi da naa da.

³ Yukan ti ni jikajnu'un Jesús maa da naa da:

—¿Ti suni ndoo ka ndo'o ini ra ja ka xndoo ra jniñu ta'u Yandios, ti ka siin ga ra jiin jnu'un nava vekoyo maa ra naa ra? ⁴ Chi ni kachi Yandios: “Kuandatu nuu tata ra nuu nana ra.” Ti suni ni kachi ya: “Nu ñin yivi na ka'an ndeva'a nuu tata i xi nuu nana i, va'a ga ja na kuū i.” ⁵⁻⁶ Ti ro'o naa ra, chi ka ka'an ra ja kuu kachi ñin yivi jiin tata i xi jiin nana i: “Tukaa kuu chindee na ni'in, chi taka ja ñava'a na ja ni soko na nuu Yandios.” Ti sava'a ni ga yivi na ka'an sia'an jiin nana i xi jiin tata i, chi ndo'o ini i ja tukaa ga kuu chindee ra da naa da. Ja sia'an kuu ja ro'o naa ra, tu ka chiñu'un ra jniñu ta'u Yandios, chi su'va ni ka siin ra jiin jnu'un maa ra naa ra. ⁷ Ko jiin jnu'un ra, ka stuu ra ja tu ka chiñu'un ra jnu'un Yandios. Ti ni ka'an ndaa profeta Isaías siki ra na jana'an na ni ka'an da:

⁸ Ko yivi ja'a, so jiin yu'u i ka chiñu'un i ru'u, ko añu i chi jika ka kuu ini i ka jito i ru'u.

⁹ Ti so ka xnda'u i ja ka kandixia ndaa i jnu'un Yandios, chi ka siin i jiin jnu'un maa i, ti ka ka'an i ja ñin ni kuu jiin jnu'un Yandios.

Sia'an ni chaa Isaías jnu'un Yandios —ni kachi Jesús.

¹⁰ Yukan na ti ni kana ya xini yivi un, ti ni kachi ya:

—Chunso'o ti chuun ini naa ra. ¹¹ Ansu ja kivi yu'u yivi kuu ja sa'a ja nchakuachi i, chi su'va ja kee yu'u i ja ka'an i un, yukan sa'a ja nchakuachi i —ni kachi Jesús.

¹² Yukan ti ndaja'a ya un ni ka tu'va da nuu ya, ti ni ka kachi da:

—¿Jini ni ja chaa fariseo un ni ka kuu ika ini da, ni ka jiniso'o da jnu'un ni ka'an ni un? —ni ka kachi da.

¹³ Ko ni kachi ya:

—Chaa fariseo jiin chaa ka xna'an ley Israel un ka kuu da nanu yukū ja tu ni xndee Tata ri Yandios, ya kancha andivi, ti jnu'un ya ja na ki'in ni jiin yo'o. ¹⁴ Sia, koto sa'a r naa ra, chi yivi un ka kuu nanu ñin chaa kuua, chi ka ja'a

da ichi ki'in inga chaa kuaa. Chi nu iin chaa kuaa na kua'a da ichi ki'in inga chaa kuaa, ti ndinduu da nukoyo ini iin xa'va —ni kachi Jesús.

¹⁵ Yukan na ti ni kachi Pedro jiin Jesús:

—Xndaku ni nuu yo ndoo kuni ka'an jnu'un un —ni kachi da.

¹⁶ Ti ni kachi Jesús:

—¿Xi suni tu ka chaku ini tu ro'o naa ra nu? ¹⁷ Tu ka chaku ini ra ja iin yivi tu nchakuachi i nuu ndeyu yaji i, chi ja yaji i kua'an chii jiti i, ti ndenda kua'an. ¹⁸ Ko ja kaña yu'u i, ja ka'an i un, chi undi ini añu i vaji, chi undi añu i ni ndo'o ñaa ini i, ti yukan kuu ja nchakuachi ga i jiin. ¹⁹ Chi undi añu i kuu nu vaji taka jnu'un kue'e ka ndo'o ini i. Ka kuni i ka'ni iin ndiyi. Ka kuni chaa un kusikincha jna'an da i, xi kusikincha da ñakuachi. Ka kuni sakui'na da, ka kuni xnda'u ña'an da xi chakuachi da yivi. ²⁰ Ti taka jnu'un un kuu ja sa'a ja nchakuachi yivi naa i. Ko nu so ja tu siuku yo jnu'un jana'an ja tu nanda'a yo, ti kee yo staa, tu nchakuachi yo —kachi Jesús.

ñin ña'an sirofencia kanda'u ña jiin Jesús

(Mr. 7.24-30)

²¹ Ni kee Jesús yukan, ti kua'an ya ichi ñuu Tiro jiin ñuu Sidón. ²² Ti yukan kancha iin ña'an ñuu Canaán, ni chaa ña nuu Jesús, ti kana ko'o ña ka'an ña:

—¡Jito'yo, ni'in ja kuu ni se'e rey David na jana'an, kunda'u ini ni saña! Chi se'e si'i na jna'an i iin tachi xaan, ti ndo'o xaan i jiin kue'e un —ni kachi ña.

²³ Ko Jesús, tu ni ka'an kuiti ya. Ti ni ka kachi ndaja'a ya jiin ya:

—Ka'an ni jiin ña na ki'in ña, chi kana ko'o ña vaji ña ichi jata yo —ni ka kachi da.

²⁴ Yukan ti sa ni ka'an Jesús:

—Ni taji Yandios ru'u vaji ri, ja na nama ri yivi nación Israel, ja ni ka sana i ka jika i nanu riñ ni skuíta jito'o ti —kachi ya.

²⁵ Ko ni tu'va ña'an un undi nuu Jesús, ti ni kachi ña:

—Jito'yo, chindee ni saña —ni kachi ña.

²⁶ Yukan ti ni kachi Jesús:

—Tu va'a ja kenchaa yo staa yu'u se'e yo, ti kua'a yo nuu ina —ni kachi ya.

²⁷ Ko ni kachi ña'an un:

—Jandaa ka'an ni Jito'yo, ko ina un chi ka nachii ti staa kuachi nukoyo yu'u mesa jito'o ti —ni kachi ña.

²⁸ Yukan na ti ni kachi Jesús jiin ña:

—Ro'o ja kuu ra ñasi'i, xaan va'a ja ni kandixia ndaa ra ru'u, ti na kuu nava kuni ra —ni kachi ya.

Ti yukan, ni nduva'a ni se'e si'i ña un.

Ni sa'a Jesús tajna yivi ka jna'an tijni nuu kue'e

²⁹ Ni kee Jesús yukan, ti ni ya'a ya yu'u lago Galilea, ti ni kaa ya, kua'an ya yuku un, ti yukan ni nukoo ya. ³⁰ Ti kua'a xaan yivi ni ni jakoyo nuu kancha ya un, ni ka jakoyo i jiin yivi ni ka jna'an kue'e jiyi'i, yivi kuaa, yivi ñi'in, suni yivi ja tu si'in xi tu nda'a, jiin tijni ga yivi ka jna'an inga kue'e, ni ka jakoyo i nuu Jesús. Ti tendi'i yivi un ni sa'a ya tajna i. ³¹ Yukan ti ni ka naa ini yivi un, chi ja kandoka'an yivi ñi'in, ka ndoo kaka va'a yivi ni ka jna'an kue'e jiyi'i, ka ndundijin nduchi yivi kuaa. Ti ka naa ini yivi un ja sia'an ni kuu, ti ni ka keja'a ka nakanajaa i Yandios ja ndito ya yivi nación Israel, ti ni ka ka'an i:

—¡Va'a xaan ini Tata yo Yandios, chi jito ya yivi nación Israel! —ni ka kachi i.

*Ni skaji Jesús vi'i ga kuun mil yivi
(Mr. 8.1-10)*

³² Yukan ti ni kana Jesús ndaja'a ya, ti ni kachi ya jiin da naa da:

—Kunda'u ini ri yivi ja'a, chi ja ni kuu uni kivi ka'iin i ja'a jiin ri. Ti tundo kaji yi, ti tu kuni ri ja nataji ri sia'an ni, nukoyo i ve'e i, chi sa sandau kuita i ichi nukoyo i —ni kachi ya.

³³ Yukan ti ni ka kachi ndaja'a ya un:

—¿Ti nanu ni'in yo ja kaji yivi kua'a ja'a ja tu naa ve'e iyo nuu ka'iin yo ja'a? —ni ka kachi da.

³⁴ Ti ni jikajnu'un Jesús maa da naa da:

—¿Nasa ga staa stila ka ñava'a ra naa ra? —ni kachi ya.

Yukan ti ni ka kachi da:

—Uxia staa stila ti jaku ni ga chāká kuachi —ni ka kachi da naa da.

³⁵ Yukan na ti ni kachi Jesús ja na nukoo yivi un naa i.

³⁶ Ni ki'in ya ndi uxia staa stila un jiin chāká kuachi un, ti ni nakuanta'u ya nuu Yandios. Ni sakuachi ya staa stila un, ti ni ja'a ya nuu ndaja'a ya, ti chaa un ni ka tejna'an da nuu yivi naa i. ³⁷ Tendi'i yivi un ni ka yee i undi ni ka chitu chii i. Ti ni kendoso ga staa stila un, ti ni ka nastutu tuku da uxia chika na'nu. ³⁸ Ti yivi ni ka yee un ni ka iyo kuun mil chaa, ti siin kuu ñasi'i jiin suchi kuachi. ³⁹ Yukan ti sa ni kanxia'u Jesús jiin yivi un, ti ni ndivi ya nuu barco, ti kua'an ya ichi ndañuu Magdala.

*Chaa fariseo jiin chaa saduceo ka jikan da iin jniñu ña'nu
(Mr. 8.11-13; Lc. 12.54-56)*

16

¹ Yukan ti ni ka ja'an chaa fariseo jiin chaa saduceo ni ka jande'e da Jesús, ja ka nduku da nasa kuu kankuachi da siki ya. Ti ni ka jikan da nuu ya ja na sa'a ya iin jniñu ña'nu ja vaji nuu Yandios, ya kancha andivi. ² Ti ni kachi ya jiin chaa un naa da:

—Ro'lo naa ra, chi sia'an ka ka'an ra: “Na ndii ijña chi ni nakuchi kua'a viko”, ka kachi ra. ³ Ti ja kuu jaña'an ka ka'an ra naa ra: “Vijna ti kuun sau chi iña viko kua'a ichi nuu vekaña ndikandii”, ka ka'an ra. Chaa ñaa xini ka kuu ra chi ka jini va'a ra seña ja'a viko nuu andivi un, ko tu ka chaku ini ra nau ja kuu ru'u, ja sa'a ri taka jniñu ña'nu ja'a kivi vijna naa ra. ⁴ Ja kuu kivi vijna ka iyo kua'a yivi ka sa'a ndeva'a ja tu ka jandatu i nuu Yandios. Ti ka kuni i ja na sa'a ri iin jniñu ña'nu nuu i, ko jankivi sa'a ri iin jniñu ña'nu un nuu i, chi nini jiin vanuxii nundo'o ni jna'an Jonás, chaa ni kuu profeta na jana'an—ni kachi ya. Yukan ti ni xndoo ya yivi un, ti kua'an ya.

Jnu'un ka ka'an chaa fariseo

(Mr. 8.14-21)

⁵ Ja ni ka ya'a ndaja'a ya inga nuu yu'u lago un, ko ni ka naa ini da kunda'a da staa stila. ⁶ Yukan ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Nde'e naa ra, koto ra maa ra jiin jnu'un ka ka'an chaa fariseo jiin jnu'un ka ka'an chaa saduceo, chi yachi xaan jichanuu nanu keni'no levadura chii yujña staa stila —ni kachi ya.

⁷ Yukan ti ni ka keja'a ndaja'a ya un ka ndajnu'un maa da:

—Siki ja tu ni ka yinda'a yo staa stila kuu ja ka'an ya —kachi da naa da.

⁸ Ko ja ni jini Jesús ndoo ka ndajnu'un da, ti ni kachi ya:

—¿Ndoos ka ndajnu'un ra ja tu ka ndiso ra staa stila naa ra? ¿Xi tu ka ñukuu ini ra ja ni'in yo staa stila kaji yo nu?

⁹ ¿Va nu tu ka chaku ini ra, xi tu ka na'an ra na ni tejna'an ri u'un staa stila ni ka yaji vi'i ga u'un mil yivi un nu? ¿Ti nasa ga chika ni ka nastutu ra nusa? ¹⁰ ¿Xi ni tu ka na'an ra na ni tejna'an ri uxia staa stila ni ka yaji vi'i ga kuun mil yivi un naa i nu? ¿Ti nasa ga chika ni ka nastutu ra un

nu? ¹¹ ¿Ti ndoo tu ni ka chaku ini ra, ja ru'u tu ni ka'an ri siki staa stila na ni kachi ri ja koto ra maa ra naa ra jiin levadura chaa fariseo jiin chaa saduceo yukan nu? —ni kachi ya.

¹² Yukan sa ni ka chaku ini da ja Jesús tu ni ka'an ya siki levadura staa stila un, chi su'va ni ka'an ya siki jnu'un ka xna'an chaa fariseo jiin chaa saduceo yukan.

Ni kachi ndaa Pedro ja Jesús kuu Cristo

(Mr. 8.27-30; Lc. 9.18-21)

¹³ Nu ni jaa Jesús ñuu Cesarea ja kuu iin ndañuu Filipino, ti ni jikajnu'un ya ndaja'a ya, ti ni kachi ya:

—¿Ndoos ka ka'an yivi ja nau kuu ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yivi Ñuyivi? —sia'an ni kachi ya.

¹⁴ Yukan ti ni ka kachi da:

—Sava yivi ka ka'an ja kuu ni Juan ja ni skuanducha un. Sava ga ka ka'an ja maa ni kuu profeta Elías ni kii na jana'an. Ti sava ka ndaku ni'in ja maa ni kuu Jeremías xi inga profeta ja ka'an jnu'un Yandios —ni ka kachi da.

¹⁵ Yukan ti ni kachi ya jiin da naa da:

—Ti ro'o naa ra, ¿nau ja ka ndo'o ini ra ja kuu ri? —ni kachi ya.

¹⁶ Ti Simón Pedro ni kachi da:

—Maa ni kuu Cristo, ja ni taji Yandios ja ta'u ni jniñu ña'nu. Ti kuu ni Se'e maa Yandios chaku —ni kachi da.

¹⁷ Yukan ti ni kachi Jesús jiin Pedro:

—Ro'o Simón, se'e yii Jonás, kancha Yandios jiin ra chi ni iin yivi tu ni xndaku un nuu ra, chi Tata ri, ya kancha andivi kuu ja ni ka'an inijnuni ra. ¹⁸ Ti ru'u na kachi ri ja maa ra kuu Pedro, ja kuni ka'an “iin yuu”, ti jiin yuu ka'nu ja'a keja'a nastutu ri sava'ani ga yivi taka nación, ja na kandixia i ru'u. Yukan kuu jniñu kin sa'a ri jiin yuu ja'a. Ti ja'u'u un tu kundee kuti jiin jniñu ta'u ri. ¹⁹ Chi tatu ri iin jniñu ro'o. Ro'o kuu nanu iin ndakaa ja jajniñu yo ja

kuiña yo ti nakasi yo yuxe'e. Ti jniñu ra kuu ja na kuiña ra yuxe'e ñuu nuu ta'u Yandios jniñu. Chi kuiña ra ichi ya ja kuu yivi taka nación, ja na xndaku ra jnu'un ri nuu i nasa kaa ichi Yandios. Ti yivi kandixia, ti ndivi i nda'a Yandios jiin ñuu nuu ta'u ya jniñu. Ko yivi tu kandixia jnu'un ri, ti kasi ra yuxe'e ñuu nuu ta'u Yandios jniñu ja kuu yivi un, chi tu ni ka chu'un ini i. Ti taka jniñu va'a sa'a ra nava na kendo va'a nuu Yandios —ni kachi Jesús jiin Pedro.

²⁰ Yukan na ti ni kachi Jesús jiin ndaja'a ya ja koto ma kani kuti da jnu'un nuu yivi ja maa ya kuu Cristo, ja ni taji Yandios ja ndiso ya jniñu ña'nu.

Ka'an Jesús ja kuū ya

(Mr. 8.31-9:1; Lc. 9.22-27)

²¹ Undi sa ni keja'a Jesús ni xndaku ya nuu ndaja'a ya, ja nini kuu ja ki'in ya Jerusalén, ti chaa ka kuña'nu ka iyo nación Israel, jiin sutu ka kuña'nu, jiin chaa ka xna'an ley ini veñu'un un, tu kuajnu'un da ya, chi su'va kua'a da nundo'o kondo'o ya, ti ka'ni da ya. Ko nu uni kivi ti nandoto ya nuu ñuji'i un. ²² Yukan ti ni kana siin Pedro ya, ti ni kachi da jiin ya:

—Jito'yo, ¡Koto kua'a Yandios jnu'un ja koto ni nundo'o un! —ni kachi da.

²³ Ni ndeokoto Jesús nuu Pedro, ti ni kachi ya:

—Kuxio ki'in ra, chi ka'an ra nanu chaa u'u un, ja so sakanuu ra ini ri. Chi ro'o tu ndo'o ini ra ja na siuku ri nava kuni maa Yandios, chi ro'o ndo'o ini ra nava ka ndo'o ini yivi ñuyivi ja'a —kachi Jesús.

²⁴ Yukan na ti ni kachi Jesús jiin ndaja'a ya:

—Nu nau yivi ka kuni kundikun ru'u, ja na siuku jnu'un ka'an ri, ti na xndoo i ja ka ndo'o ini i, ti na tava ini i ja na kondo'o koo nene i vasu na kuu i ja siki ru'u. ²⁵ Chi yivi ka ndiyo ini ja kunchuku va'a i nuu ñuyivi ja'a, ja tu ka kandixia i jnu'un ri, ti xnaa i maa i nuu Yandios. Ko yivi

na kondo'o koo nene i ja siki ru'u, ti su'va na ni'in ta'u i ja na kunchuku i andivi ja kuu saa ni. ²⁶ Chi tundo ni'in kuti iin yivi vasu na kundee i ni'in i taka ja iyo nuu ñuyivi ja'a, ti xnaa i añu i nuu Yandios. ¿Xi ka jani ini ra ja chunaa yivi un nuu añu i nu? ²⁷ Jaa iin kivi ti nchaa tuku ri, ja kuu ri maa Se'e Yivi Ñuyivi. Ti nduña'nu xaan ga jniñu ndiso ri nanu kuu maa Tata ri Yandios, ti nchaa ri jiin ángel ri ja ka janukuachi nuu maa ya. Yukan na ti cha'u ri nuu ndi iin ndi iin yivi nasa kaa jniñu ni ka sa'a maa i. ²⁸ Ti ja kuu kivi yukan, na kachi ndaa ri ja ka iyo sava ro'o ka'iin ja'a kuchaku ga ra, ti kuni ra nchaa ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yivi Ñuyivi. Ti nchaa ri jiin iin jniñu ña'nu xaan ga, ja undi vijna tu ka jini ra —ni kachi Jesús.

Ni nasama Yandios nuu Jesús
(Mr. 9.2-13; Lc. 9.28-36)

17

¹ Nu iñu kivi ti kua'an Jesús jiin Pedro, Jacobo, jiin Juan ñani Jacobo, ti ni ka kaa da xini iin yuku sukun ga. ² Ti yukan ni ka jini da ja ni nasama nuu ya. Ti taja ii nuu ya nanu ndikandii, ti sa'ma ya ni ndukiyi xaan nanu nduva ndikandii. ³ Ti yukan ni ka ndenda uu chaa ni ka kuña'nu ga nuu nación Israel na jana'an ni nani Moisés, ti inga chaa un ni kuu profeta Elías, ti ka ndajnu'un da jiin Jesús.

⁴ Yukan ti ni kachi Pedro jiin Jesús:

—Jito'yo, xaan va'a ja ka'iin yo ja'a. Nu kuni ni ti na sa'a na uni ve'e kuachi kunchuku yo, iin kuu ni, inga na kuu Moisés, ti inga na kuu Elías —ni kachi da.

⁵ Ni ka'an ga Pedro sia'an, ti ni jakava iin viko nu'un xkiyi siki da naa da. Ti nuu viko un ni ka'an iin ndusu sia'an:

—Ja'a kuu Se'e ri ja kunda'u ini ri, ti kusii ini ri jiin. Ti chunso'o jnu'un ka'an ya —kachi.

⁶ Nu ni ka jiniso'o ndaja'a ya jnu'un un, ti ni ka jankava ndee da undi nuu ñu'un, chi ni ka yu'u xaan da. ⁷ Yukan ti ni tu'va Jesús nuu da naa da, ni skanda ya da, ti ni kachi ya:

—Ndokuñi, koto ma yu'u ra naa ra —ni kachi ya.

⁸ Ti ni ka nde'e da, ko tukaa ga ndoo ni ka jini da, ni ñin chaa un. Tukaa ga ndoo iyo, chi maa ñin ni ga Jesús kandichi ya.

⁹ Ti nu ni ka nandee da xini yuku un kuankoyo da, ni ta'u Jesús jniñu sia'an nuu da:

—Koto kani ra jnu'un nuu ni ñin yivi ja sia'an ni ka jini ra, undi na jaa kivi na nandoto ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yivi Ñuyivi —kachi Jesús.

¹⁰ Yukan na ti ni ka jikajnu'un ndaja'a ya un maa ya, ti ni ka kachi da:

—¿Ti ndoo ka ka'an chaa ka xna'an ley un, ja xnakan Elías chaa nu? —kachi da naa da.

¹¹ Ti ni kachi Jesús:

—Jandaa kuu ja xnaka Elías kii, ti satu'va da yivi naa i, ¹² ko na kachi ri nuu ra ja, ja ni kii Elías, ko tu ni ka nde'e da nuu da, chi ni ka sa'a da nava ni ka kuu ini da jiin da. Ti ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yivi Ñuyivi, suni sia'an kondo'o ri nda'a chaa un naa da —ni kachi Jesús.

¹³ Yukan ti ni ka chaku ini ndaja'a un ja ni ka'an ya jnu'un Juan, chaa ni skuanducha un.

Sa'a Jesús tajna ñin chaa lulu ji'i yi'i

(Mr. 9.14-29; Lc. 9.37-43)

¹⁴ Nu ni ka nchakoyo da nuu ka'iin uu ga ndaja'a jiin yivi kua'a un, ti ñin chaa un ni tu'va da nuu Jesús, ni jakunjiti da nuu ya, ti ni kachi da:

¹⁵ —Jito'yo, kunda'u ini ni nuu se'e yii na, chi jna'an i kue'e ji'i yi'i xaan tonto. Ti tijni jinu nduva i nuu ñu'un, ti

kana kava i ini nducha. ¹⁶ Ti ja'a yinda'a na i nuu ndaja'a ni, ko tu ka kujnuni ja sa'a da jiin yi —ni kachi da.

¹⁷ Ti ni kachi Jesús nuu tendi'i yivi un:

—Xaan ga tu ka kandixia ra jniñu sa'a Yandios. Xaan ga ni'in ini ra naa ra ja tu ka jandatu ra nuu Yandios. ¿Nasa ga ti sa kandixia ra naa ra, ja sia'an ni'in ini ra? Ti ja ni kujna'an ja ndo'o nene ri ja siki ro'o naa ra. Chaan ni chaa lulu jña, na kii da ja'a naa ra —ni kachi Jesús.

¹⁸ Yukan ti ni nduxaan ni'in ya nuu tachi xaan un, ti yukan ni kendava ni kua'an. Ti yachi ni ni nduva'a chaa lulu un. ¹⁹ Ko nu ni kuu nuu ga, ni ka jikajnu'un ndaja'a ya un maa ya:

—¿Ndoo tu ni kuu keni'in na tachi xaan un ki'in naa na? —ni ka kachi da.

²⁰ Ti ni kachi Jesús:

—Siki ja tu ka iyo ni ini ra naa ra ja ka kandixia ni ini ra Yandios. Ti na kachi ndaa ri nuu ra naa ra, ja nu na kandixia ra Yandios, vasu iin ti'li, ku'va iin ndikin lulu, ti nu sia'an na, ti kachi ra jiin yuku ja'a: “Kuxio ja'a ti kua'an undi yukan”, kachi ra jiin. Yukan ti kuxio ki'in. Ti nu sia'an na kandixia ra Yandios, ti taka ni ga kuu sa'a ra, chi tu iyo ni iin jniñu ja kendo sia'an ni, nu ni ini yo na sa'a yo. ²¹ Ko iin tachi xaan nanu sia'an, tu kendava kuti ki'in nu tu kakanta'u yo, ti koo ndicha ini yo —ni kachi ya.

Inga kivi ni ka'an tuku Jesús ja kuū ya

(Mr. 9.30-32; Lc. 9.43-45)

²² Ni ka jikonuu Jesús jiin ndaja'a ya ñuu Galilea, ti kachi ya ja maa ya, ja kuu ya Se'e Yivi Ñuyivi, iyo iin ndaja'a ya ja nakua'a da ya nuu nda'a chaa ka jito u'u ya. ²³ Ti ka'ni yivi un ya, ko nu uni kivi ti nandoto tuku ya. Nu ni ka jiniso'o ndaja'a ya jnu'un un, ti ni ka kukui'ya xaan ini da naa da.

Chaa ka kinya'u puesto nuu veñu'un Israel

²⁴ Nu ni jaa Jesús jiin ndaja'a ya ñuu Capernaum, ti ni ka ja'an chaa ka kinya'u puesto nuu veñu'un ka'nu Israel un, ti ni ka jikajnu'un da Pedro sia'an:

—¿Tu cha'u maestro ra puesto da ja kuu nuu veñu'un yo nu? —ni ka kachi da.

²⁵ Yukan ti ni kachi Pedro:

—Kuu —ni kachi da.

Yukan ti nu ni ndivi Pedro ini ve'e. Ti xnakan maa ya ni ka'an, ti ni jikajnu'un ya Pedro:

—¿Nasa ndo'o ini ra, ro'o Simón? ¿Nau nuu yivi kinya'u chaa ka kuu rey nuu ñuyivi ja'a, nuu yivi ñuu da xi nuu yivi inga ñuu nu? —ni kachi ya.

²⁶ Ti ni kachi Pedro:

—Nuu yivi inga ñuu —ni kachi da.

Yukan ti ni kachi Jesús:

—Nusa, ti tu ka cha'u maa yivi ñuu da. ²⁷ Ko ja nava tu kuti ini yivi naa i, kua'an yu'u mar un, ti chunde ra yo'o jiin skanchu ra nuu nducha un, ti tava ra ñin chāká ja kenda undi nuu un. Ti ndata yu'u ti, ti yukan ni'in ra ñin xu'un, ti cha'u ra nuu da ja kuu nuu maa ri, jiin ja kuu nuu maa ra —ni kachi Jesús.

*Nau kuu ja kuña'nu ga
(Mr. 9.33-37; Lc. 9.46-48)*

18

¹ Ti yukan ni ka tu'va ndaja'a Jesús nuu ya, ti ni ka jikajnu'un da ya:

—¿Nau kuu ja kuña'nu ga ja kuu nuu ta'u Yandios jniñu nusa? —ni ka kachi da.

² Yukan ti ni kana Jesús ñin suchi lulu, ni jani ya suchi un ma'ñu da naa da, ³ ti ni kachi ya:

—Na kachi ndaa ri ja nu tu nakani ini ra naa ra, ja injnuni ra na nduu vita ini ra nanu ñin suchi lulu ja'a, ni

tu ndivi kuiti ra ñuu nuu ta'u Yandios jniñu. ⁴ Ja yukan kuu ja yivi ka kuña'nu ga nuu ta'u Yandios jniñu, ka kuu i nanu ñin suchi lulu ja'a. ⁵ Jiin jniñu ndiso ri na kachi ri ja nu na kunda'u ini ra ñin suchi lulu sia'an, ti ja ni kuu ra ñin yivi ni janta'u ru'u —ni kachi Jesús.

Ja sa'a ja kunchakuachi yo

(Mr. 9.42-48; Lc. 17.1-2)

⁶ Siin Jesús ndaku ya, ti ni kachi ya:

—ñin nundo'o ka'nu xaan kundatu yivi nu na xnda'u i ñin suchi lulu sia'an, ja tu kandixia i ru'u. Va'a ga nu na kundikun sukun i jiin ñin yoso molino, ti na ki'in i chii nducha lago un. ⁷ Xaan ga nda'u yivi ñuyivi ja'a ja jiin kuachi maa i ka nukoyo uu ga yivi nuu kuachi. Ti sia'an ka sa'a i, ko na nda'u ga yivi ka sa'a sia'an. ⁸ Ti nu iyo ñin ja kuni sa'a ja na kanakava ra nuu kuachi, nu nda'a ra xi ja'a ra kuu ja kuni sa'a un, ka'ncha na ki'in. Chi va'a ga nu ku'lu ra na najaa ra nuu ta'u Yandios jniñu, ti ansu ja na najaa ndi'i ra jiin ja'a ra jiin nda'a ra, ti ki'in ra nuu infiernu. ⁹ Ti nu nduchi ra kuu ja sa'a ja na kanakava ra nuu kuachi, tava ti skaña ra na ki'in. Chi va'a ga ja na najaa ra nuu ta'u Yandios jniñu jiin ñin ni nduchi ra, ti ansu ja najaa ra jiin ndinduu nduchi ra, ti ki'in ra nuu infiernu —kachi ya.

Jnu'un ñin riï, kiti ni sana

(Lc. 15.3-7)

¹⁰ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Koto skexiko ra nuu ñin ñin suchi kuachi ja'a naa ra. Chi na kachi ri ja ángel maa i, kancha andivi ti ndito i suchi, ti ka'an i ja'a suchi un ja kuu nuu Yandios. ¹¹ Chi na kachi ri ja ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yivi Ñuyivi, ni chaa ri ja na nama ri taka yivi ni ka sana i ka jika i nuu ñuyivi ja'a.

¹² Na kachi ri ja nasa ka ndo'lo ini ra siki ñin jnu'un ja'a. Nu ñin chaa ñava'a ñin ciento rii, ti skuita da ñin ti. ¿Xi tu xndoo da ndi'i kuun xiko xia'an kuun ga kiti un, ti ki'in nunduku da kiti ni sana un undi yuku un nu? ¹³ Ti nu ni nani'in da ti, ti jandaa kuu ja kusii xaan ga ini da jiin kiti un, ti ansu jiin ndi kuun xiko xia'un kuun ga rii un. ¹⁴ Ti suni sia'an kuu nuu Tata ra Yandios ja kancha ya andivi, chi tu kuni ya ja na naa ni ñin suchi kuachi sia'an —ni kachi Jesús.

*Nasa kuanka'nu ini yo nuu ñanijna'an yo
(Lc. 17.3-4)*

¹⁵ Siin Jesús ka'an ya, ti ni kachi ya:

—Nu na sa'a ndeva'a ñani ra jiin ra, kua'an maa ni ra ti ndajnu'un ra jiin da siki ja ni sa'a da un. Ti nu ni janta'u da jnu'un ka'an ra ja ni nakuni da falta da, yukan na ti ja ni ndumani ra jiin da. ¹⁶ Ko nu tu janta'u da jnu'un ka'an ra, ti kana ñin xi uu ga yivi ja na kujiin yi jiin ra, nava jiin jnu'un ka'an uu xi uni ga testigo un, ti na ndundaa jnu'un un. ¹⁷ Ti nu tu chu'un so'lo da nuu jnu'un ka ka'an testigo un, yukan na ti kasjnu'un nuu taka ga yivi ka kandixia un nu ka ndututu i ka skua'a i. Ti nu suni tu ni janta'u da jnu'un ka ka'an yivi ni ka ndututu un, yukan na ti sia da na ki'in maa da, chi ni kuu da nanu yivi tu kandixia jnu'un Yandios, xi nanu chaa kinya'u nuu puestuo ja ka sa ndeva'a da.

¹⁸ Na kachi ndaa ri ja taka ra ndajnu'un ra siki ñin falta sia'an, ti sia'an kendo undi nuu Yandios. ¹⁹ Suni na kachi ri ja nu vasu uu ro'lo naa ra na ndumani ini, ti kakanta'u ra nuu Tata ri Yandios, ya kancha andivi, ja kuu sava'a ni ga ndajniñu ka nandi'i ra, ti kua'a ya nuu ra. ²⁰ Chi nu ni ka ndututu uu xi uni yivi ka chiñu'un i ru'u, ti ka ndakuni'in yi sivi ri, ti ma'ñu yivi un kancha maa ri —ni kachi Jesús.

²¹ Yukan ti ni tu'va Pedro nuu ya, ti ni jikajnu'un da:

—Jito'yo, ¿Nasa jinu kuu ja kuanka'nu ini na nuu ñanijna'an na nu na sa'a ndeva'a da jiin na nusa? ¿Xi undi uxia jinu nu? —ni kachi da.

²² Ti ni kachi Jesús:

—Tu kachi ri ja uxia jinu, chi undi uni xiko uxi uxia jinu.

²³ Ja sia'an kuu ja nuu ta'u Yandios jniñu kuu nanu iin rey ja ni nanduku jnu'un da taka jniñu ka sa'a muzu da.

²⁴ Ni keja'a sandoo da jniñu un. Ti ni jaa iin chaa tau iin millón pesu nuu da. ²⁵ Ti tu ni kuu chunaa chaa un xu'un kua'a un, chi tundo ñava'a da. Yukan ti ni ta'u jito'o da un jniñu ja na kuya'u da jiin ñasi'i da nii jiin se'e da, jiin taka ja ñava'a da, nava na ndenaa ja tau da un. ²⁶ Ti chaa un ni jakunjiti da nuu jito'o da, ti ni ka'an nda'u da jiin da sia'an: “Ni'in ja kuu ni jito'o na, kunda'u ini ni saña, ti saka'nu ini ni nuu na sa na chunaa ndi'i na xu'un ni”, ni kachi da. ²⁷ Ti rey un ni kunda'u ini da, ti ni janka'nu ini nuu muzu da un, ti ni sia da chaa un kua'an da.

²⁸ Ko sa ni kenda muzu un kua'an da, ti ni ndejna'an da jiin inga jna'an muzu da nuu ka junukuachi da un, ti chaa un tau jaku ni xu'un nuu maa da. Ti ni jniñ da sukun chaa un, ni keja'a skua'ña da chaa, ti ni kachi da: “¿Chunaa ja tau ra nuu ri”! —kachi da. ²⁹ Ti inga chaa un ni jakunjiti da nuu da, ti ni ka'an nda'u da jiin da: “Kundatu kuee ti'li, ti na chunaa ndi'i ri xu'un ra”, ni kachi da. ³⁰ Ko maa chaa un tu ni kuni da. Ti ni kankuachi da, ti ni chunde da chaa un vekaa undi ni chunaa ndi'i da ja tau da un.

³¹ Ko nu ni ka jini uu ga jna'an muzu un ja sia'an ni kuu, ti ni ka na'nu xaan ini da, ti ni ka ja'an ka kasjnu'un da nuu jito'o da taka nava ni kuu. ³² Yukan ti ni kana jito'o un chaa ni sa'a sia'an un, ti ni kachi da jiin da: “Ro'o, chaa ka kua'an ka vaji kuu ra. Ni janka'nu ini ri nuu ra taka ja tau ra, chi ni kanda'u ra jiin ri. ³³ Ti suni sia'an ro'o kuanka'nu ini ra nuu jna'an muzu ra un ni kuu, nanu ni janka'nu ini ri

nuu maa ra”, ni kachi da. ³⁴ Yukan ti ni kiti xaan ini jito'lo da un, ti ni ta'u da jniñu ja na kivi chaa un vekaa undi na chunaa da taka ja tau da un —ni kachi Jesús.

³⁵ Ti sandi'i ni ga ni kachi Jesús:

—Ti suni sia'an sa'a Tata ri Yandios jiin ra naa ra nu tu kuanka'nu ini ra naa ra nuu ñanijna'an ra jiin ni ini ni añu ra, nu sava'a ni ga ja na sa'a da jiin ra —kachi ya.

*Xndaku Jesús siki jnu'un ka xndoo jna'an
(Mt. 5.32-32; Mr. 10.1-12; Lc. 16.18)*

19

¹ Nu ni ndi'i ni ka'an Jesús jnu'un un, ni kee ya ñuu Galilea, ti kua'an ya ichi ñuu Judea ja kendo ichi nuu kaña ndikandii, nuu yucha Jordán. ² Kua'a xaan yivi ni ka ja'an jiin Jesús, ti yukan ni sa'a ya tajna yivi ka ku'u.

³ Yukan ti ni ka tu'va sava chaa fariseo nuu Jesús ja ka kuni skanakava da ya jiin iin jnu'un ka'an ya, ti ni ka jikajnu'un da ya:

—¿Kuu xndoo iin chaa ñasi'i da nu sava'ani ga siki ndoo na kuu nu? —ni ka kachi da.

⁴ Yukan ti ni kachi Jesús:

—¿Va tu ka skua'a ra tutu Yandios naa ra, ja undi nuu ni sa'a Yandios iin chaa jiin iin ñasi'i nusa? ⁵ Suni ni kachi ya: “Ja yukan kuu ja iin chaa nuu na ni'in da ñasi'i da, ti xndoo da tata da jiin nana da, ti ndinduu da ni ka nduu iin ni ga. ⁶ Ja yukan kuu ja tukaa ga ka kuu da uu yivi, chi ni ka nduu da iin ni ga yivi”, kachi ya. Ja yukan kuu ja iin chaa, tu kuu sa'a siin da ja ni chajna'an Yandios —ni kachi Jesús.

⁷ Yukan ti ni ka jikajnu'un tuku da:

—¿Ndoo ni kachi Moisés ja iin chaa, kuu xndoo da ñasi'i da nu na ndokani da iin tutu, ti kua'a da nuu ña ja ni ka kusiiin da nusa? —ni ka kachi da.

⁸ Ti ni kachi Jesús:

—Sia'an ni kuu, chi vanuxia ndee ni'in ini ra naa ra. Ja yukan kuu ja ni ja'a Moisés jnu'un ja na xndoo ra ñasi'i ra naa ra, ko undi nuu tu ni iyo sia'an. ⁹ Na kachi ri nuu ra naa ra, ja nu iin chaa na xndoo da ñasi'i da, ko nu tu ni kanakava ña jiin inga chaa, ti nanda'a da jiin inga ña, suni ni nchakuachi da, chi ja ni yisikin chaa da ñasi'i da undi nuu. Ti suni nu iin chaa na nanda'a jiin iin ñasi'i ni kendo, suni ni nchakuachi da —kachi Jesús.

¹⁰ Yukan ti ni ka kachi ndaja'a ya:

—Ti nu sia'an kuu jiin chaa un naa da ja nu na nanda'a da jiin iin ñasi'i, ti iyo va'a ga nu tu nanda'a da —ni ka kachi da.

¹¹ Ti ni kachi Jesús tuku:

—Ansu tendi'i yivi ka chaku ini jnu'un un, chi nini yivi ni ja'a Yandios injnuni, yukan ni kuu ja ka chaku ini. ¹² Iyo tijni nuu jnu'un ja jasi ja tu kuu nanda'a iin chaa. Iyo chaa sa vaji da undi chii nana da ja tu kuu kunchaka da ñasi'i. Ti ka iyo sava chaa ja ni ka kuu tajna da nava tu kuu kunchaka da ñasi'i. Ti ka iyo sava ga chaa ka kendo sia'an ni, siki ja ka ñukuu ini da siuku da nava ta'u Yandios jniñu. Nau ro'o ka kuni kuenta'u jnu'un ja'a, ti kuenta'u ra naa ra —ni kachi Jesús.

Jesús jiin suchi kuachi

(Mr. 10.13-16: Lc. 18.15-17)

¹³ Yukan na ti sava yivi un ni ka janchaka i tijni suchi kuachi nuu Jesús ja na chuxndee ya nda'a ya xini i, ti na kakanta'u ya ja kuu suchi kuachi un nuu Yandios. Ko ndaja'a ya ni ka nduxaan da jiin chaa vekoyo jiin suchi kuachi un. ¹⁴ Yukan ti ni kachi Jesús:

—Sia naa ra na kikoyo i nuu ri, ti tu kasi ra naa ra. Chi taka yivi ka kuni kivi nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i, ti kuni ja na kivi i nanu suchi kuachi ja'a —ni kachi ya.

¹⁵ Yukan ti ni chuxndee ya nda'a ya xini suchi kuachi un ja na koto nda'u Yandios maa i naa i. Yukan na ti ni kee ya kua'an ya.

Nava ni jna'an ñin chaa riku

(*Mr. 10.17-31; Lc. 18.18-30*)

¹⁶ Ti yukan ni ja'an ñin chaa riku nuu kande Jesús, ni jikajnu'un da ya, ti ni kachi da:

—Chaa va'a kuu ni, maestro. Ti kachi ni, ¿naa jniñu va'a sa'a na ti nava ni'in ta'u na ja na kuchaku na ja kuu saa ni? —kachi da.

¹⁷ Ti ni kachi ya jiin da:

—¿Ndoos ka'an ra ja chaa va'a kuu ri, ti tu ni ñin chaa va'a iyo, chi maa ñin ni Yandios? Ko nu kuni ra ja na ni'in ta'u ra, ti kuandatu taka jniñu ta'u Yandios —ni kachi ya.

¹⁸ Ti ni kachi chaa un:

—¿Nau ja kuu nusa? —kachi da.

Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Tu ka'ni ra ndi'yi, tu xnda'u ra ñasi'i, tu sakui'na ra, tu chakuachi ra yivi, ¹⁹ kuandatu nuu tata ra nuu nana ra, ti kunda'u ini ñanijna'an ra nanu kunda'u ini ra nuu maa ra —ni kachi ya.

²⁰ Ti ni kachi chaa un:

—Ja ni ndi'i un ni siuku na undi lulu na, ¿Ti ndoo kumani ga nusa? —ni kachi da.

²¹ Ti ni kachi tuku Jesús:

—Nu kuni ra ja na kendo va'a ra, kua'an ti xiko ra taka ja ñava'a ra, ti kua'a nuu yivi nda'u naa i. Yukan na ti na kua'a Yandios ta'u ra iyo andivi. Yukan na ti sa kii ra na cho'o —kachi ya.

²² Nu ni jiniso'o chaa un ja sia'an ni kachi Jesús, ni kukui'ya xaan ini da ti kua'an da, chi vanuxia chaa riku xaan kuu da.

²³ Yukan na ti ni kachi Jesús jiin ndaja'a ya:

—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra, ja yii xaan kaa ja kuu iin chaa riku ja na xndoo da ichi maa da, ti kivi da nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu da. ²⁴ Na kachi tuku ri ja va yachi ga ya'a iin camellu yau iin yiki tikui, ti ansu ja najaa iin chaa riku nuu ta'u Yandios jniñu. ²⁵ Nu ni ka jiniso'o ndaja'a ya jnu'un un, so ni ka naa ini da, ti ka jikajnu'un jna'an da:

—¿Nau kuu ja nanita'u nusa? —kachi da naa da.

²⁶ Ni nde'e Jesús nuu da naa da, ti ni kachi ya:

—Ni iin yivi tu kuu sa'a un, ko Yandios, chi taka ni, ja kuu sa'a ya —ni kachi ya.

²⁷ Yukan ti ni kachi Pedro jiin ya:

—Jito'yo, saña naa na, ni ka xndoo na taka ja ka ñava'a na ti vekoyo na jiin ni, ¿ti ndoo ni'in na nusa? —kachi da.

²⁸ Ti ni kachi Jesús:

—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra, ja nu na jaa kivi ja ndujaa ñuyivi jiin andivi, ti nduña'nu ro'o naa ra. Ti ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi, nduña'nu xaan ga ri, ti nukoo ri andivi nuu xndichi ri tendi'i kuiti yivi naa i. Ti taka ro'o ja ka kuu ra ndaja'a ri, suni nduña'nu ra, ti nukoo ra nuu uxi uu teyu ka kuña'nu. Ti yukan xndichi ra nuu ndi uxi uu familia ja ni ka nakaya nuu nación Israel. ²⁹ Ti taka yivi ni ka xndoo ve'e ñani, xi kua'a, tata xi nana, ñasi'i xi se'e da, ja ka kuni kivi i nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i, ti nani'in i vi'i ga ja kuu taka ja ni ka xndoo i un. Ti nanita'u i nuu Yandios ja na kuchaku i ja kuu saa ni. ³⁰ Ko kua'a yivi ka kunuu un vijna, ti yivi un ndunda'u ga i ñuu nuu ta'u Yandios jniñu. Ti kua'a yivi nda'u ja tu ka kuña'nu vijna, ti yivi un kuu ja nduña'nu ñuu nuu ta'u Yandios jniñu —kachi Jesús.

Jnu'un chaa ka sa'a jniñu

20

¹ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Nuu ñuu nuu ta'u Yandios jniñu, nu kua'a ri kuu ta'u yivi ri, kuu nanu ñin chaa ñava'a kua'a jniñu ja ni kenda da ñin jaña'an, kuan nduku da muzu ja na ka'ncha nde'e tika'ya. ² Ni ka ndajnu'un da jiin muzu un, ja cha'u da nava kuu ya'u da nuu ñin kivi. Ti ni taji da chaa un kuan sa'a da jniñu nuu ñu'un da. ³ Ni kuu ka ñin jaña'an, ni kenda da kua'an da nuu ya'u, ti yukan ni jini da ka'iin uu ga chaa ka iyo nuña. ⁴ Ti ni kachi da: “Kuan sa'a jniñu nuu ñu'un ri ti cha'u va'a ri kivi ra”, ni kachi da. Ti chaa un kuankoyo da.

⁵ Ni kuu sava nduu, ti ni ja'an tuku da. Suni ni ni'in tuku da uu ga muzu. Ni kuu ka uni ti ni ja'an tuku da, ti ni ni'in da uu ga muzu. ⁶ Nu kuan kuu ka u'un ja'ini, ni ja'an tuku da nuu ya'u. Yukan ni jini da ka'iin tuku uu ga chaa ka iyo nuña, ti ni kachi da jiin chaa un: “¿Ndoos ka'iin ra sia'an ni ja'a ni nchaka, ndoo tu ka sa'a jniñu ra”? ni kachi da. ⁷ Ti ni ka kachi chaa un: “Tuu, chi tu kenda ni ñin chaa nduku muzu”, ni ka kachi da. Ti ni kachi chaa un: “Kuan sa'a jniñu nuu ñu'un ri un naa ra, ti cha'u va'a ri ro'o”, ni kachi da.

⁸ Nu ni kuua, ti ni kachi da jiin chaa yinda'a muzu un: “Kana chaa ka sa'a jniñu un, ti cha'u ra nuu da, ko keja'a cha'u ra nuu chaa ni ka kivi sandi'i ni ga un, ti sandi'i ni ga cha'u ra chaa ni ka kivi undi ña'an un”, ni kachi da.

⁹ Yukan ti ni ka jakoyo chaa ni ka kivi ka u'un ja'ini un, ti taka da ni ka kinya'u va'a da nava ka kinya'u da ñin kivi.

¹⁰ Yukan ti nu ni ka jakoyo chaa ni ka kivi undi na ña'an un, ni ka ndo'o ini da ja vi'i ga kinya'u da niku, ko suni ñin nuu ni ni ka kinya'u da naa da nava kuu ya'u da nuu ñin kivi. ¹¹ Ni ka ki'in da xu'un ya'u da un, ti ni ka keja'a ka kankuachi da siki chaa xiin jniñu un. ¹² Ni ka kachi da: “Chaa ni ka jakoyo sandi'i ni ga ja'a, ñin hora ni ni ka sa'a

da jniñu, ti ñin nuu ni ni cha'u ni da jiin saña naa na, ja ni ka sa'a jniñu na nchaka nchaa nuu ni'ni xaan un, ti ni'in xaan ni ka sajniñu na”, ni ka kachi da.

¹³ Ti ni kachi chaa xiin jniñu un nuu ñin da: “Nde'e naa kachi ri. Ansu xnda'u ri ro'o ja sa'a ndeva'a ri. ¿Xi ansu ni ka ndajnu'un yo ja cha'u ri nuu ra nava kinya'u ra ñin kivi nu? ¹⁴ Ki'in xu'un ya'u ra ti kuan no'on. Chi ru'u maa ri, kuni ri cha'u ri chaa ni ka kivi sandi'i ni ga ja'a, nanu ni cha'u ri ro'o naa ra. ¹⁵ ¿Xi tu iyo ichi ri ja sa'a ri nava kuu ini maa ri jiin xu'un ri nu? ¿Xi kuu kuasun ini ra ja va'a ni cha'u ri nu”? kachi da —ni kachi Jesús.

¹⁶ Ti ja siki jnu'un chaa ni ka sa'a jniñu un, ni kachi Jesús nuu ndaja'a ya:

—Ja sia'an kuu ja kua'a yivi ka kunda'u vijna, nduña'nu i ñuu nuu ta'u Yandios jniñu. Ti kua'a yivi ka kuña'nu vijna ndunda'u i ñuu nuu ta'u Yandios jniñu ja kuu saa ni, chi kua'a yivi na stutu ya ja ka kivi i ñuu nuu ta'u ya jniñu, ko jaku ni kuu ja ni nakaji ya ja na nduña'nu i, ti tatu ya ñin jniñu ña'nu ga nuu i —kachi Jesús.

*Ka'an tuku Jesús ja kuū ya
(Mr. 10.32-34; Lc. 18.31-34)*

¹⁷ Nu kua'an Jesús ichi ñuu Jerusalén, ni kana siin ya ndi uxi uu ndaja'a ya un, ti ni kachi ya jiin da:

¹⁸ —Ja ka jini ra naa ra ja, ja kuankoyo yo ichi ñuu Jerusalén. Ti yukan ru'u, ja kuu ri maa Se'e Yivi Ñuyivi, nakua'a yivi ru'u nuu sutu ka kuña'nu jiin nuu chaa ña'nu ja ka xna'an ley un, ti ka'ni da ru'u. ¹⁹ Nakua'a chaa un ru'u nuu nda'a yivi inga nación, ti kusiki nchaa yivi un ru'u, kua'a da tau ri, ti katakaa da ru'u nuu nda'a cruz, ja na kuū ri. Ko nu uni kivi ti nandoto tuku ri —ni kachi ya.

*Jnu'un ni ka'an nana Jacobo jiin Juan
(Mr. 10.35-45)*

²⁰ Yukan ti nana Jacobo jiin Juan, chaa ka kuu se'e yii Zebedeo, ni ka tu'va da jiin ña nuu Jesús, ni jakunjiti ña nuu ya ja jikan ña iin ta'u. ²¹ Ni jikajnu'un ya ña'an un, ti ni kachi ya:

—¿Ndoo kuni ra nusa? —ni kachi ya.

Ti ni kachi ña'an un jiin ya:

—Nu na najaa ni ñuu nuu ta'u ni jniñu, ti kua'a ni xiin ni na kunchuku uu ndinduu se'e na ja'a, iin da na kuncha nunda'a kua'a ni, ti inga da na nukoo nunda'a sajni ni —ni kachi ña.

²² Ti ni kachi Jesús nuu ña jiin se'e ña:

—Ro'o naa ra, tu ka jini ra ndoo ka jikan ra. ¿Xi kuu kondo'o ra jiin ri nuu iin nundo'o kii siki ri nu? —kachi ya.

Ti maa da ni ka kachi da:

—Kuu sa'a na —ni ka kachi da.

²³ Yukan ti ni kachi ya:

—Jandaa kuu ja kuu kondo'o jna'an ra jiin ri jiin nundo'o kii siki ri. Ko ja na nukoo ra nunda'a kua'a ri jiin nunda'a sajni ri, ansu ru'u kuu ja kua'a un, chi maa Tata ri Yandios, kuu ya jini nau yivi ni satu'va ya ja na kunchuku un —kachi ya.

²⁴ Nu ni ka jiniso'o ndi uxi ga ndaja'a un naa da, ti ni ka kiti xaan ini da nuu ndinduu chaa un. ²⁵ Ko ni kana Jesús chaa un naa da, ti ni kachi ya jiin da:

—Ja ka jini ra naa ra, ja chaa ka ta'u jniñu nuu inga nación, ka ta'u da jniñu nanu iin chaa ta'u jniñu nuu muzu da. Ti chaa ka kuña'nu un, suni ka iyo ja ka ta'u ni'in ga jniñu nuu da. ²⁶ Ko tu kuu sia'an jiin ro'o naa ra, chi nu nau ro'o ka kuni kuña'nu, ti su'va na kunukuachi ra nuu ñanijna'an ra. ²⁷ Ti nu nau ro'o ka kuni kunuu, ti su'va nduu ra muzu nuu taka ga da naa da, ²⁸ sia'an nanu ru'u. Tu ni chaa ri ja kunukuachi yivi nuu ri, chi ni chaa ri ja

kunukuachi ri nuu yivi, ti nakua'a ri yiki kuñu ri ja nama ri siki yivi naa i —kachi ya.

Sa'a Jesús tajna uu chaa kuaa

(Mr. 10.46-52; Lc. 18.35-43)

²⁹ Nu ni ka kee da ñuu Jericó, ti kua'a xaan yivi ni ka ndikun kuankoyo jiin Jesús. ³⁰ Ti yu'u ichi un kanchuku uu chaa kuaa, ti nu ni ka jiniso'o da ja kuan ya'a Jesús, ti ni ka kanajiin da:

—Jito'yo, ni'in ja ta'u ni jniñu nanu ni sa'a rey yo David na jana'an, kunda'u ini ni saña naa na! —ni ka kachi da.

³¹ Ti yivi kuankoyo un ni ka kanajiin nuu da ja na kasi yu'u da, ko maa da vi'i ga ni ka kana ko'o da:

—Jito'yo, ja ta'u ni jniñu nanu ni sa'a rey yo David na jana'an, kunda'u ini ni saña naa na! —kachi da.

³² Yukan ti ni jakuiñi Jesús, ni kana ya xini da, ti ni jikajnu'un ya maa da:

—¿Ndoos ka kuni ra ja sa'a ri jiin ra, nusa? —ni kachi ya.

³³ Ti ni ka kachi da:

—Jito'yo, ja na ndundijiin nduchi na —ni ka kachi da.

³⁴ Yukan ti ni kunda'u ini Jesús nuu da naa da. Ni kue'e ya nduchi da, ti ni ka ndundijin ni nduchi da. Ti ni ka ndikun da kuankoyo da jiin ya.

Ni kivi Jesús ñuu Jerusalén

(Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

21

¹ Nu ni kuyajni Jesús jiin ndaja'a ya ñuu Jerusalén, ni jaa ya ñuu Betfagé, yajni yuku Olivos, ti ni taji ya uu ndaja'a ya, ² ti ni kachi ya jiin da:

—Kua'an ranchu kande yajni un naa ra. Ti yukan nani'in ra nuu ndikun ñin burra jiin ñin burru lulu. Ndaji ti, ti kii ra jiin ti. ³ Ti nu nau yivi ni kenda ka'an, ti kachi

ra ja maa jito'o ra jikan ti, ko vinañu'ni kii nunchaka na ti, kachi ra naa ra —ni kachi ya.

⁴ Ti sia'an ni kundaa nava ni kachi profeta na ni chaa da nuu tutu:

⁵ Kachi jiin ñuu Sion naa ra:

“Nde'e, xaan nda'u vaji rey ra naa ra, chi vaji ya jiin burra, ti yoso ya siki se'e ti.

Ti se'e ti un kuu iin burru lulu, se'e iin kiti ndiso carga.”

Kachi tutu.

⁶ Yukan ti ni ka ja'an ndaja'a ya un nava ni ta'u ya jniñu.

⁷ Ni ka chakoyo da jiin burra un, ndĩnduu ti jiin se'e ti. Ni ka chuku da sa'ma da siki ti, ti ni yoso ya ti. ⁸ Ti yivi kua'a kuankoyo un ni ka chuku i sa'ma i ini ichi un, ti sava i ni ka ja'ncha nda'a yujnu. Ti ni ka chuku i ini ichi un. ⁹ Ti yivi ka yoxnuu jiin yivi kuankoyo ichi jata, ni ka keja'a ka kuvaa i ka kanajaa i Yandios, ti ni ka kachi i:

—¡Ni'in kuu chaa kuña'nu, chi maa ni kuu jna'an rey David na jana'an! Na kuenta'u yo nuu Jito'yo Yandios, chi ni taji ya iin chaa ndiso jniñu ña'nu nuu ya? ¡Na kachi ndaja'a ya undi andivi un ja na kuña'nu Chaa ja'a! ¡Sia'an na kachi ya! —ni ka kachi i.

¹⁰ Nu ni kivi Jesús ñuu Jerusalén, ti ni ka kuvaa yivi ñuu, ti ka jikajnu'un i:

—¿Naa chaa kuu ja'a? —kachi naa.

¹¹ Ti ni ka kachi yivi un naa i:

—Ja'a kuu Jesús chaa kuu profeta, kuu da iin chaa ñuu Nazaret, iin ndañuu Galilea —kachi yivi un naa i.

Ni keni'in Jesús yivi ka sa'a ya'u ini veñu'un ka'nu Israel (Mr. 11.15-19; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹² Nu ni jaa Jesús nuu yuxe'e veñu'un ka'nu un, ti ni keni'in ya taka yivi ka xiko jiin ja ka jaan un kuankoyo i. Ni skuikokava ya taka mesa nuu kanchuku chaa ka sama

xu'un yivi naa i, jiin taka silla nuu kanchuku ja ka xiko sata. ¹³ Ti ni kachi ya jiin yivi un:

—Sia'an yoso nuu tutu Yandios: “Ve'e ri konani ve'e nuu kakanta'u yivi naa i”, ko ro'o naa ra, ni ka nasa'a ra ve'e ri nuu ka nataka ñakui'na —kachi ya.

¹⁴ Ti nuu yuxe'e veñu'un un ni ka tu'va tijni yivi kuaa jiin yivi ni ka kuu tikuku nuu Jesús, ti ni sa'a ya tajna yivi un. ¹⁵ Ko sutu ka kuña'nu un jiin chaa ña'nu ka xna'an ley un, ni ka kiti ini da, chi ni ka jini da jniñu ña'nu ni sa'a Jesús, jiin ja ni jiniso'o da ja ka kanajiin suchi kuachi un ini veñu'un un sia'an: “¡Na kuña'nu ni, chi ni nakaji Yandios ni'in ja na nukuñi ni nuu rey David na jana'an, ti ta'u ni jniñu!” —kachi i naa i.

Yukan ti ni ka kiti ini chaa ka kuña'nu un, ¹⁶ ti ni ka kachi da jiin Jesús:

—¿Jiniso'o ra jnu'un ka ka'an suchi kuachi ja'a nu? —ni ka kachi da.

Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Ñuso'o ri, ko ¿xi tu ka ka'u ra nuu tutu Yandios ja ka'an ja na nakanajaa i ya nu? Ko sia'an ka'an nuu tutu un:

Ni sa'a ra ja taka suchi kuachi jiin suchi ka yaxin, ja va'a na kanajaa i ro'o.

Kachi tutu —ni kachi Jesús.

¹⁷ Yukan na ti ni xndoo ya yivi un, ni kee ya ñuu un, ti kua'an ya ñuu Betania. Ti yukan ni kendo ya jakuaa un.

Ni ja'a Jesús nundo'o ñin nutichi vixi

(Mr. 11.12-14, 20-26)

¹⁸ Ti nu ni kundijin inga kivi, ni nandeokuñi tuku Jesús ñuu Jerusalén, ti ni keja'a ji'i ya soko. ¹⁹ Ni jini ya kandichi ñin nutichi vixi yajni yu'u ichi un, ni tu'va ya ja'a, ko tundo ni ni'in ya xini, chi mani nda'a kuu, ti ni kachi ya jiin nutichi un:

—¡Na kachi ri ja jankivi ñuu ga kua'a ra tichi vixi! —ni kachi ya.

Ti hora ni ni ichi nutichi vixi un. ²⁰ Nu ni ka jini ndaja'a ya un, ni ka naa ini da, ti ni ka jikajnu'un da ya:

—¿Nasa kuu ja xaan yachi ni ichi nutichi un? —kachi da naa da.

²¹ Ti ni kachi Jesús:

—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja nu ka kandixia ni ini ra Yandios, ti tu kondo'o siki ini ra, ti ansu nini ja ni sa'a ri jiin nutichi ja'a kuu sa'a ra. Chi suni kuu kachi ra jiin yuku ja'a: “Kuxio ja'a ti kuan kivi ini lago un”, ti sia'an kuu. ²² Ti taka ja na kakanta'u ra nuu Yandios, ko nu na kandixia ni ini ra Yandios, ti ni'in ra —ni kachi Jesús.

Siki ja naa jniñu ndiso Jesús

(*Mr. 11.27-33; Lc. 20.1-8*)

²³ Yukan ti ni kivi Jesús nuu veñu'un ka'nu un, ti nu xna'an ya nuu yivi un, ni ka tu'va sutu ka kuña'nu un jiin tijni chaa ka kuña'nu ñuu Israel, ti ni ka jikajnu'un da ya:

—¿Nau ja ni ta'u jniñu ja sa'a ra taka jniñu ja'a? ¿Xi nau ja ni ja'a jniñu ña'nu ja'a nuu ra nusa? —kachi da naa da.

²⁴ Ti ni kachi Jesús jiin da:

—Suni ru'u, na kajnu'un ri ro'o naa ra ñin jnu'un. Ti nu ni ka kachi ndaa ra nuu ri, ti sa na kachi ri nuu ra nau ja ni ja'a jniñu ja'a nuu ri. ²⁵ Kachi nuu ri, ¿nau ja ni tatu jniñu nuu Juan ja ni kii skuanducha da yivi un nusa? ¿Ñin yivi ni tatu jniñu un nuu da xi maa Yandios nú? —ni kachi ya.

Yukan ti ni ka keja'a ka ndajnu'un maa da naa da, ti kachi da:

—Nu na kachi yo ja Yandios ni taji chaa un, ti kachi da jiin yo: “¿Ndoo tu ni ka kandixia ra jnu'un ni ka'an da nusa”? kachi ya. ²⁶ Ti nu na kachi yo ja yivi ni taji da, ti yu'u yo yivi, chi tendi'i yivi ka kandixia ja Juan ni

kuu ñin profeta, ja ni ka'an jnu'un Yandios —kachi da ka ndajnu'un da.

²⁷ Yukan na ti ni ka kachi da jiin Jesús:

—Tu ka jini na —ni ka kachi da.

Yukan na ti ni kachi ya jiin da naa da:

—Vanuxia tu ka kuni kachi ra, ti suni ru'u, tu ra kachi ri nuu ra nau ja ni ja'a jniñu ña'nu ja'a nuu ri —kachi ya.

Kuentu uu se'e yii

²⁸ Ni kachi ya jiin chaa ña'nu un:

—¿Nasa ka ndo'o ini ra nu na kachi ri ñin jnu'un ja'a nusa? ñin chaa ni iyo uu se'e yii, ni kachi da jiin ñin se'e da un: “Hijo, kuan sa'a jniñu nuu nutika'ya yo vijna”, ni kachi da. ²⁹ Ko ni kachi chaa lulu un: “Tu kuni na ki'in na”, ni kachi da. Ko kuee ga ni nakani ini da, ti ni jan sa'a da jniñu un. ³⁰ Yukan na ti ni ka'an tuku tata da un jiin inga se'e yii da, ti suni sia'an ni ta'u tuku da jniñu nuu suchi un, ti chaa lulu un ni kachi da: “Kuu, na ki'in na”, ni kachi da. Ko tu ni ja'an da. ³¹ ¿Nau ñin ñin chaa un ni jandatu nava ni ta'u tata da jniñu un nusa? —ni kachi Jesús.

—Chaa ni ka'an da jiin undi nuu un —ni ka kachi chaa ka kuña'nu un.

Yukan na ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Jandaa na kachi ri nuu ra naa ra, ro'o kuu ra chaa ka kuña'nu. Ja kuu chaa ka kinya'u nuu puesto un jiin ña'an sii ini ja tindi ña chaa, va tu u'u nakani ini yivi un, ti yachi ga kivi i nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i. Yachi ga kivi yivi un ja kuu ro'o naa ra. ³² Chi ni kii Juan, chaa ni skuanducha un, ti ni xndaku da nava kachi Yandios ja na nakani ini ra naa ra, ko tu ni ka kandixia ra jnu'un ni ka'an da. Ti chaa ka kinya'u puesto jiin ña'an sii ini un naa ña, chi ni ka kandixia ndaa da. Ti ro'o naa ra, vasu ni ka jini ra ja, ja ni ka nakani ini yivi ni ka jika kue'e un, ko tu ni

ka nakani kuiti ini ra ja na kandixia ra jnu'un ni ka'an da —ni kachi ya.

Nava ni ka sa'a muzu ni ka sa'a ndeva'a
(Mr. 12.1-12; Lc. 20.9-19)

³³ Siin Jesús xndaku ya siki muzu ja ni ka sajniñu ndeva'a, ti ni kachi ya:

—Kunso'o inga jnu'un na kachi ri nuu ra naa ra. ñin chaa ni ñava'a kua'a xaan ñu'un ni xndee kua'a da nutika'ya, ti ni chi'i da ñin jaku ñi kani yu'u ñu'un da un. Ni sa'a da ñin nundoo ka'nu xaan nuu kaxin da tika'ya un, ti ni jani da ñin ve'e sukun xaan ja na kundijin kotonchaa da nuu ni tu'u jniñu da un. Yukan na ti ni jakanchaa da ñu'un un nuu chaa ka sajniñu un, ti kua'an da ñin viaje.

³⁴ Nu ni jaa kivi nastutu da tika'ya un, ti ni taji da muzu ja na kin kakan da sava tika'ya ja kuu maa da nuu chaa ka yinda'a un. ³⁵ Ko chaa ka sajniñu un ni ka ja'a da tau ñin chaa ka kuu muzu un, ni ka ja'ni da inga da, ti ni ka stau da yuu siki inga muzu un. ³⁶ Ti chaa xiin ñu'un un ni taji tuku da tijni ga muzu da ja kuu chaa ni ka ja'an undi nuu, ko chaa ka jito ñu'un, suni sia'an ni ka sa'a tuku da jiin muzu un.

³⁷ Sandi'i ni ga, ti ni taji da maa se'e yii da, chi ni ndo'o ini da: “Va kua'a da ja yiñu'un se'e ri”, ni ndo'o ini da. ³⁸ Ko nu ni ka jini chaa ka sajniñu un nuu se'e chaa xiin ñu'un un, ti ni ka kachi da: “Chaa ja'a kuu ja xiin ta'u. Va'a ga na ka'ni yo ti na kendo ndi'i yo jiin yaji ja'a”, ni ka kachi da.

³⁹ Ni ka jni da chaa un, ni ka keni'in da chaa un fuera nuu ñu'un un, ti ni ka ja'ni da chaa. ⁴⁰ Ko nu na chaa chā xiin ñu'un un, ti ¿ndoo sa'a da jiin chaa ka sajniñu un nusa? —kachi Jesús.

⁴¹ Ti ni ka kachi chaa ka kuña'nu un:

—Naa ii da chaa un, chi ka'ni ndi'i da chaa, chi tu kunda'u kuiti ini da chaa un naa da. Ti kakanchaa tuku da ñu'un un nuu uu ga chaa ka sajniñu va'a, nava na nakua'a

da sava jniñu un nuu da jiin kivi nu ni kaña jniñu —ni ka kachi chaa ka kuña'nu un.

⁴² Yukan ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Ja ka jini va'a ra nasa ka'an nuu tutu Yandios:

Yuū ni ka skaña chaa ni ka sa'a nama un, ja'a kuu yuū kanuu ga ja ndiso teyii ga jiki iin ve'e.

Maa Yandios ni sa'a jniñu un, ti so ka naa ini yo ka nde'e yo.

Kachi tutu Yandios.

Ti ro'lo naa ra, iin nuu kanda ra jiin chaa ni ka sa'a nama un, chi tu ni ka kandixia ra ru'u. ⁴³ Yukan kuu ja tukaa kua'a Yandios jnu'un ja kivi koyo kua'a ra nda'a ya ja na ta'u ya jniñu nuu ra naa ra. Chi kua'a ya nu nini yivi ni ka nakani ini ti ni ka kandixia i ru'u. ⁴⁴ Ti sia'an nanu ni ka sa'a chaa ni ka skaña yuū un, vasu ni kuu yuū kanuu ga, suni sia'an ka kuu yivi tu ka janta'u ru'u. Ti sia'an nanu ka tuji yivi ka jiokava siki iin yuū, suni sia'an jna'nu ndatu yivi tu kandixia ru'u. Ko kivi na sa'a ndaa Yandios kuachi i, ti yivi tu ni kandixia ru'u, kondo'o i nanu jna'an iin yivi kanakava iin yuū siki i, ti taxiin i, kukuachi i sa'a —ni kachi ya.

⁴⁵ Nu ni ka jiniso'o sutu ka kuña'nu un jiin chaa fariseo un ja sia'an ni ka'an Jesús, ti ni ka chaku ini da ja siki maa da ni ka'an ya. ⁴⁶ Yukan na ti ni ka nduku da nasa jniñ da ya yukan, ko vanuxia ni ka yu'u da yivi, chi tendi'i yivi ka chiñu'un i ya, ja ni kuu ya iin profeta ja ka'an jnu'un Yandios.

Jnu'un iin viko nanda'a

22

¹ Ni keja'a tuku Jesús ka'an ya nuu yivi un jiin tijni jnu'un, ti ni kachi ya:

² —Ti ja na kivi yivi nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i, kuu nanu iin rey ja ni sa'a da iin viko ni nanda'a

se'e da. ³ Ni taji da chaa ka junukuachi nuu da un, ja na kin kana da chaa, ni kaxjnu'un da nuu ja na jakoyo viko un. Ko vanuxia tu ni ka kuni chaa un kinkoyo da. ⁴ Ni taji tuku da uu ga chaa ka junukuachi nuu da un, ti ni kachi da: “Kachi nuu yivi ni kaxjnu'un ri nuu un ja, ja iyo tu'va ri. Ja ni ja'ni ri xndiki ri, ti suni ja ni ka ji'i taka kiti ni xneñu ri un. Ja ni ndi'i iyo tu'va ti kachi jiin chaa ka kana yo un ja na nduku ndee da, na kikoyo da viko ri, ti koto kukuee da”, ni kachi da. ⁵ Ko chaa ni ka kana rey un, tu ni ka sa'a da nanu nuu chaa ka junukuachi un. ñin da kua'an rancho kuan sajniñu da. ñnga da kua'an da nuu xiko da. ⁶ Ti sava da ni ka ki'in da chaa ka junukuachi nuu rey un, ti ni ka ja'a da tau da undi ni ka ja'ni da chaa un. ⁷ Yukan na ti ni kiti xaan ini rey un, ni taji da soldado da ja na ka'ni da chaa ni ka ja'ni ndiyi un, ti ni ka ja'ma da ñuu da.

⁸ Yukan ti ni kachi da jiin chaa ka junukuachi un: “Ja iyo nakoo ja kuu viko niku, ko chaa ni kana ri un, tu ni ka kuni kikoyo da. ⁹ Kuankoyo naa ra taka calle un, ti kana sava'a ni ga yivi na kikoyo i viko nanda'a ja'a”, ni kachi da. ¹⁰ Ni kekoyo chaa ka junukuachi un kuankoyo da calle un, ti ni ka stutu da sava'ani ga yivi ni ndejna'an da jiin, kuu yivi va'a ini jiin yivi kua'an kanda, ti ni chitu yivi un ve'e da.

¹¹ Yukan ti ni kivi rey un kuande'e da yivi ni jakoyo un. Ti ni nde'e da nuu ñin chaa nukoo un, ko tu ñu'un da sa'ma ka ñu'un yivi kuu viko nanda'a. ¹² Ti ni kachi da jiin da: “Amigo, ¿nasa kuu ja ni kivi ra ja'a ti tu ñu'un ra sa'ma ja kuu viko nanda'a”? ni kachi da. Ti maa chaa un tu ni ka'an kuiti da. ¹³ Yukan ti ni kachi rey un jiin chaa ka janukuachi nuu mesa un: “Ku'ni si'in da jiin nda'a da naa ra, ti keni'in ra da na ki'in da fuera nuu ñaa un. Ti yukan na ti na nde'e da, ti na ku'yu jnu'un da”, ni kachi rey. ¹⁴ Suni sia'an na kachi ri ja kua'a yivi ni kana ri, ko jaku ni kuu ja ni nakaji ri ja na ndivi i nda'a Yandios ja na kundiso jniñu i jiin ri

—kachi Jesús.

Siki jnu'un kinya'u puesto

(Mr. 12.13-17; Lc. 20.20-26)

¹⁵ Yukan na ti kuankoyo chaa fariseo un ti ni ka nda-jnu'un da nasa nduku da, ja na kankuachi da ja'a Jesús.

¹⁶ Yukan ti ni ka taji da sava chaa ka yi'i jiin da, jiin sava chaa ka yi'i jiin Herodes chaa kuña'nu un, ja na ka'an da jiin Jesús, ti ni ka kachi da:

—Maestro, ka jini na ja ka'an ndaa ni, ti xna'an ndaa ni ichi Yandios, ti tu yu'u ni nde'e ni ni ñin chaa vasu kuña'nu ga da. ¹⁷ Nusa ti kachi ni nuu na nasa ndo'o ini ni: ¿Iyo va'a ja na cha'u yo xu'un nuu gobierno Romano xi tuu nu? —ni ka kachi da.

¹⁸ Ko ja jini Jesús ja tu ka ndo'o va'a ini da, ti ni kachi ya:

—Chaa ñaa xini ka kuu ra. ¿Ndoo ka kuni xnda'u ra ru'u? ¹⁹ Xna'an ñin xu'un ja ka cha'u ra puesto un nuu ri —ni kachi ya.

Ti ni ka xna'an da ñin xu'un plata nuu ya. ²⁰ Ni nde'e ya nuu xu'un un, ti ni kachi ya:

—¿Naa nūū kuu ja ncha nuu xu'un ja'a, ti naa sivi kuu ja yoso ja'a nusa? —ni kachi ya.

²¹ Ti ni ka kachi da:

—Nūū maa rey nación Roma kuu —ni ka kachi da.

Yukan ti ni kachi Jesús:

—Nusa ti kua'a nuu rey nación Roma ja kuu maa da, ti kua'a nuu Yandios ja kuu maa Yandios —ni kachi ya.

²² Nu ni ka jiniso'o da ja sia'an ni ka'an ya, so ni ka naa ini da. Ni ka xndoo da ya, ti kuankoyo da.

Jnu'un siki ja ka nandoto ndiyi

(Mr. 12.18-27; Lc. 20.27-40)

²³ Suni maa kivi yukan, ni ka ja'an sava chaa saduceo nuu Jesús. Ti chaa saduceo un ka ka'an da ja tukaa ga ka nandoto ndiyi un, ti ni ka kachi da:

²⁴ —Maestro, ni kachi Moisés ja nu na kuū ñin chaa ni iyo ñasi'i, ti nu tu ni iyo se'e da jiin ña, ti kuu nanda'a ñani ndiyi un jiin ña ja na koo se'e ña, ti suchi un nduu nanu se'e maa ndiyi un. ²⁵ Ti nuu kanchuku na ja'a ni ka iyo uxia chaa ni ka kuu ñani naa da. Ti chaa núú un ni nanda'a da, ti ni ji'i da, ko tu ni iyo se'e da. Ti nanda'a tuku ña'an un jiin inga ñani da, chaa kuu uu. ²⁶ Suni sia'an ni jna'an chaa kuu uu un, suni chaa kuu uni, ti sia'an ni ka ndekava ndi uxia da ni ka nanda'a jiin ña, ko ni ndi'i da ni ka ji'i. ²⁷ Yukan na ti sandi'i ni ga, ti ni ji'i ña'an un. ²⁸ Ti nu na nandoto ndiyi un naa da, ¿Nau ndi'i uxia chaa un xiin ñasi'i un, ja sia'an tendi'i da ni ka nanda'a da jiin ña? —ni ka kachi da.

²⁹ Yukan na ti ni kachi Jesús:

—Ka yuji ra naa ra, chi tu ka chaku ini ra tutu Yandios, ni tu ka chaku ini ra jniñu ña'nu sa'a ya. ³⁰ Chi nu na nandoto ndiyi un, tukaa kuu nanda'a i, ni tu kua'a i se'e si'i i ja na nanda'a ña, chi nduu i nanu ángel Yandios ja kanchuku nuu andivi un. ³¹ Ko siki ja nandoto ndiyi un tuku, xi tu ka chaku ini ra nu ni ka ka'u ra tutu, nu ni kachi Yandios jiin Moisés, na ni kachi ya: ³² “Ru'u kuu Yandios ja ni kanajaa Abraham, Isaac jiin Jacob.” Sia'an ni chaa Moisés jnu'un Yandios, ja Yandios tu kuu ya Yandios nuu yivi ni ka ji'i un, chi kuu ya Yandios nuu yivi ka chaku —ni kachi Jesús.

³³ Nu ni ka jiniso'o yivi un jnu'un un, ti so ni ka naa ini i ja sia'an ni xna'an ya.

ñin ley kanuu xaan ga
(Mr. 12.28-34)

³⁴ Nu ni ka ni'in chaa fariseo jnu'un ja ni jasi Jesús yu'u chaa saduceo, ni ka ndututu da. ³⁵ Ti iin chaa xna'an ley Israel un ni kuni da xndichi da Jesús, ti ni kachi da:

³⁶—Maestro, ¿nau iin jnu'un kuu ja kanuu ga ja kuu nuu ley Yandios nusa? —ni kachi da.

³⁷ Ti ni kachi Jesús jiin chaa un:

—“Kuu ini nuu Yandios jiin ni ini ni añu ra, ni jiin inijnuni ra.” ³⁸ Jnu'un ja'a kuu ja kanuu ga ja ka'an nuu ley Yandios. ³⁹ Ti ja kuu uu un, suni iin ni ka'an: “Kunda'u ini nuu ñanijna'an ra nanu kunda'u ini ra nuu maa ra”, kachi ley un. ⁴⁰ Ndinduu jnu'un ja'a ka kuu ja kanuu xaan ga ja ka'an nuu ni tu'u ley Yandios ja ni xna'an Moisés, jiin jnu'un Yandios ni ka xna'an profeta un na jana'an—ni kachi Jesús.

Nau se'e kuu Cristo

(Mr. 12.35-37; Lc. 20.41-44)

⁴¹ Ni ka'iin ga chaa fariseo yukan, ti ni jikajnu'un Jesús maa da naa da, ni kachi ya:

⁴² —¿Nasa ka ndo'o ini ra nuu Cristo ja ni taji Yandios ja ndiso ya jniñu ña'nu nu? ¿Nau jna'an kuu ya nusa? —ni kachi ya.

Ni ka kachi chaa un:

—Se'e David, chaa ni kuu rey na jana'an, yukan kuu da —ni ka kachi da.

⁴³ Yukan na ti ni kachi Jesús:

—¿Nasa kuu ja David jiin inijnuni Espíritu Santo ni skonani da ya jito'o da nusa? Ti maa David ni ka'an da, ti ni chaa da nuu tutu:

⁴⁴ Yandios ni kachi jiin Jito'yo Cristo:

“Nukoo jiin ri, chi ta'u ra jniñu jiin ri. Iyo yivi jito u'u ro'o ko kundee ra jiin, chi chindee ri ro'o.”

Kachi Yandios, ni kachi David.

⁴⁵ Nu sia'an kuu ja maa David ni skonani da ya jito'o da, ti jnasa kuu ja Cristo kuu iin jna'an rey David jana'an? —ni kachi Jesús.

⁴⁶ Yukan na ti ni iin yivi tukaa ni kuu xndeokani ni iin jnu'un nuu ya. Ti undi kivi un, ni iin da tukaa ga ni tava ini da kajnu'un ga da Jesús.

Ka'an Jesús siki chaa fariseo jiin chaa ka xna'an ley Israel

(Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

23

¹ Yukan na ti ni kachi Jesús nuu yivi kua'a un jiin nuu ndaja'a ya:

² —Chaa ka xna'an ley Moisés jiin chaa fariseo un, ka kuña'nu da ja ka xna'an da ley. ³ Ja yukan kuu ja kuandatu nuu da naa ra, sa'a taka jniñu ka ta'u da, ko koto ma natejna'an ra nava ka sa'a da, chi tu ka siuku da maa jnu'un ka xna'an da un. ⁴ Ka xna'an da kua'a jnu'un, ti ta'u da jniñu ja na siuku yivi jnu'un un naa i, ko maa da tu ka jandatu kuiti da jnu'un un.

⁵ Ka jajna'an ini da ku'ni da iin tutu lulu yujiña da jiin siki nda'a da, ti nuu tutu lulu un ka chiso da ti'li jnu'un Yandios. Sia'an ka sa'a da nava na kuni yivi naa i ja ka junukuachi da nuu Yandios. Suni ka jajna'an ini da ku'un da iin manga kani ga ja kuu taka ga yivi. So ka sa'a da taka jniñu un nava na kua'a yivi ja yiñu'un maa da. ⁶ Ti ka kusii xaan ini da jiin jnu'un yiñu'un jiin nuu nu kunchuku da ja kaji da staa iin viko. Suni ka jajna'an ini da silla yiñu'un ga nuu kunchuku da ini veñu'un ka'nu Israel un. ⁷ Ti ka kuni da ja na ka'an yiñu'un yivi jiin da nuu ya'u, ti na ka'an yiñu'un i jiin da, “Maestro, maestro.”

⁸ Ko ro'o naa ra ja ka kuu ra ndaja'a ri, koto ma konani ra “maestro”, chi tendi'i ra ka kuu ñani nuu jna'an ra naa ra,

chi maa ñin ni Maestro ra iyo, ya kuu Cristo. ⁹ Suni tu ka'an ra "tata yo" nuu sava'a ni ga yivi ñuyivi ja'a, chi vajnu'un ni Tata yo iyo, ya kancha andivi, ti ii ya. ¹⁰ Suni koto ma kachi ra ja kuña'nu ra, chi maa ñin ni Cristo kuu ya kuña'nu nuu ra naa ra. ¹¹ Yivi junukuachi nuu ñanijna'an i, yivi yukan kuu ja kuña'nu ga ja kuu ro'o naa ra. ¹² Ti yivi kuni kuña'nu, su'va ndukui'ya ini i. Ko yivi ja kukui'ya ini un, su'va nduña'nu i, chi maa Yandios kuu ja kachi.

¹³ ¡Xaan ga nda'u ro'o ja ka xna'an ley! ¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! ¡Chaa ñaa xini ka kuu ra! Jiin jnu'un ra ka jasi ra ichi yivi ja na kivi i nda'a Yandios, ti na ta'u ya jniñu nuu i. Ni tu ka kuni kivi maa ra naa ra, ko ni tu ka kuni ra ja na kivi inga yivi naa i.

¹⁴ ¡Xaan ga nda'u ro'o ja ka xna'an ley! ¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! Chaa ñaa xini ka kuu ra. Ka jisonchaa ra ve'e ña'an ni ka kendo nda'u. Ti ja na kendo va'a ra, ti na'an xaan ka jikanta'u ra naa ra. Ko jiin jniñu ka sa'a ra un, ti vi'i ga jna'nu ndatu ra.

¹⁵ ¡Xaan ga nda'u ro'o ja xna'an ley! ¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! Chaa ñaa xini ka kuu ra. Ka jikonuu ra taka ñuu ja ka xnda'u ra yivi naa i, ja na kandixia i jnu'un ka xndaku ra. Ti nu ni kandixia yivi un, ti ka sa'a ra ja vi'i ga na jna'nu ndatu yivi un nuu infiernu ja kuu maa ra naa ra.

¹⁶ ¡Xaan ga nda'u ro'o naa ra! Chi ka kuu ra nanu chaa kuaa tu ka jini na ichi ki'in da, chi ka ka'an ra: "Nu ñin yivi na chisojnu'un i siki veñu'un ka'nu Israel, va tundo kuu un. Ko nu na chisojnu'un i siki oro ja iyo ini veñu'un un, ti kanuu kuu ja na siuku i", ka kachi ra. ¹⁷ Ko jiin jnu'un un jini yo ja ka kuu ra nanu chaa ñaa jiin chaa kuaa. Chi tu ka jini ra ja ñin ni kuu veñu'un jiin oro un ja kancha ini veñu'un un. ¹⁸ Ti suni ka ka'an ra naa ra: "Nu ñin yivi na chisojnu'un i ja kuu altar ini veñu'un un, va tundo kuu. Ko nu na chisojnu'un i ja kuu ja ka soko i nuu altar un, ti

yukan kuu ja na siuku i”, ka kachi ra. ¹⁹ Suni jiin jnu'un un jini yo ja nanu chaa ñáá, chaa kuáá ka kuu ra, chi tu jini ra ja iin ni kuu altar un jiin ndajniñu ka soko ra un. ²⁰ Yivi chisojnu'un ja kuu nuu altar, ko ansu nini nuu altar un, chi jiin tendi'i ndajniñu kanchuku ja ka soko i un, undi jiin yukan ka chisojnu'un da. ²¹ Ti yivi chisojnu'un siki veñu'un un, suni chiso jnu'un i ja kuu Yandios, chi kancha ya yukan. ²² Ti suni yivi chisojnu'un ja kuu andivi un, suni chisojnu'un i nuu kancha Yandios, jiin suni nuu maa ya.

²³ ¡Xaan ga nda'u ro'o naa ra ja ka xna'an ley! ¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! Chi chaa ñaa xini ka kuu ra. Ro'o ka ja'a ra ti'li ni nuu taka ja ka ñava'a ra, ja kuu nuu chaa junukuachi nuu Yandios. Ka ja'a ra ti'li ni nuu taka jaja'an xiko asun, nanu tamino, yuku anís jiin yuku comino. Taka un ka sa'a ra, ti ka naa ini ra jnu'un kanuu ga ja kuu nuu ley Yandios, ja na kaka ndaa yo nuu Yandios, ja na kuandatu yo nava ta'u ya jniñu jiin jnu'un kunda'u ini, jiin ja na kandixia ndaa yo jnu'un maa ya. Yukan kuu ja kanuu ga ja sa'a ra, ti koto naa ini ra ja kua'a ra ti'li nuu taka ja kaa ñava'a ra.

²⁴ Nanu chaa kuaa ka kuu ra ja ka xna'an ra jnu'un maa ra nuu yivi naa i. Ka jitu ndi'i ini ra jiin sava'ni ga jniñu kuachi un. Chi ka ndundoo xaan ini ra ja ka sijin ra chukun ndi'i un jiin iin tela ja tu ya'a ti nuu nducha. Ko ka naa ini ra koko ra iin camellu.

²⁵ ¡Xaan ga nda'u ro'o ja ka xna'an ley! ¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! Chaa ñaa xini ka kuu ra. Ndundoo ko'o ra, ndundoo yajin ra, chi ka ndo'o ini ra ja ka iyo ndoo ra nuu Yandios, ko vasu jaku ga kanda ra. Ka kuu ra nanu yivi ja ka nakacha nini ichi jata ko'o un jiin yajin, ko tu ka nakacha i ichi ini, vasu jña'an ga ichi ini. Sia'an ka kuu ra, chi kanda ra nanu yivi va'a, vasu ichi ini ra ka ñu'un mani jnu'un kui'na jiin taka ga jnu'un kue'e. ²⁶ Nanu chaa kuaa

ka kuu ra ro'o chaa fariseo, chi tu ka nakuni ra ja mani jniñu ndeva'a sa'a ra. Xnakan nakani ini nuu kuachi un nava na ndundoo ini añu ra, nava suni sia'an na ndundoo taka jniñu ka sa'a ra ja ka nde'e yivi naa i.

²⁷ ¡Xaan ga nda'u ro'o ja ka xna'an ley! ¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! Chaa ñaa xini ka kuu ra, chi ka kuu ra nanu ñaña ndiyi ka'iin panteon, nuu va'a xaan ni ka sa'a da. Ti ni ka naka'yu da jiin kaka, ti jandaa kuu ja vii xaan ni kendo ichi fuera, ko ichi chii ñu'un un, ñu'un chitu mani yiki ndiyi jiin taka ga ja te'yu. ²⁸ Ti sia'an kanda ra naa ra jiin jniñu ka sa'a ra, ti sia'an ka kendo va'a ra nuu yivi naa i, chi ka ndo'o ini i ja ka iyo ndoo ini añu ra ja kuu nuu Yandios. Ko tu ka jini i ja chaa ñaa xini ka kuu ra, chi mani jniñu kue'e un ka ñu'un ini añu ra.

²⁹ ¡Xaan ga nda'u ro'o ja ka xna'an ley! ¡Xaan ga nda'u ro'o, chaa fariseo! Chaa ñaa xini ka kuu ra. Ka sa'a ra nama nuu ñaña chaa ni ka kuu profeta un, ti nini ka naskutu ra ñaña chaa va'a un ja ka chiñu'un ra da. ³⁰ Ti ka ka'an ra naa ra: “Sa ti yo'o naa yo, ni ka chaku yo na ni ka chaku yivi jana'an, ti va tu kua'a yo jnu'un ja ka'ni yivi chaa ni ka kuu profeta, ja ni ka'an jnu'un Yandios niku”, ka ka'an ra. ³¹ Jiin jnu'un yukan ni, ti ka xnukoyo jna'an ra ja ka kuu jna'an ra jiin chaa ni ka ja'ni profeta un. ³² Nusa ti kuan siuku naa ra nava ni ka sa'a jna'an ra jana'an, chi iin nuu kanda ra naa ra.

³³ Nanu koo xaan jiin se'e ti ka kuu ro'o naa ra. Chi va'a jito ra, ko ndeva'a kuiti ka sa'a ra. Ja sia'an ti tu kaku kuiti ra naa ra ja tu ki'in ra nuu infienu. ³⁴ Ja yukan kuu ja na taji ri profeta ka ka'an jnu'un Yandios nuu ra naa ra. Ti taji ri chaa tu'va ja ka jini va'a jnu'un Yandios, suni chaa ka xna'an va'a jnu'un ya. Ko ro'o naa ra, chi ka'ni ra da, xi katakaa ra da nda'a cruz naa ra, ti sava da kua'a ra tau da ini veñu'un ra naa ra. Ti koto u'u ra uu ga da, ti taka ñuu kundikun ra da naa ra. ³⁵ Taka kuachi un nukuncha

siki ra. Ti suni nukundiso ra kuachi taka chaa va'a ni ka ja'ni ra un, undi niñi Abel jiin undi niñi Zacarías, se'e yii Berequías, chaa ni ka ja'ni jna'an ra na jana'an un, sava ma'ñu altar ini veñu'un Israel un. ³⁶Ja'a ti na kachi ndaa ri nuu ra naa ra, ja siki taka jniñu kue'e ni ka sa'a ra un, ja kii ñin nundo'o xaan tonto siki ro'o, yivi nación Israel ja kanchuku vijna —ni kachi Jesús jiin yivi un.

Ni kukui'ya ini Jesús ja siki yivi Israel
(Lc. 13:34-35)

³⁷Ni kachi Jesús siki yivi Israel:

—Ro'o, yivi ñuu Jerusalén, ja ka ja'ni ra profeta, chaa ni ka ka'an jnu'un Yandios, ti ka ja'a ra yuu siki chaa ka'an jnu'un ya vekoyo nuu ra naa ra. ¡Nasa jinu ni kunda'u ini ri ro'o naa ra! Chi ni nakana ri ro'o ja na nama ri siki ra nuu nundo'o, nanu sa'a ñin chuun ja nakana ti se'e kuachi ti, ja na ndututu chii ndijin ti, ko tu ni ka janta'u ra naa ra. ³⁸Vijna na ti na xndoo ii ri ro'o naa ra jiin ñuu ra. ³⁹Chi na kachi ri jiin ra ja, jankivi ga kuni ra ru'u naa ra, undi na jaa kivi nu kachi ra naa ra: “Ña'nu na koo sivi ya, ti na kanajaa yo yaa ja vaji ya nuu maa Yandios” —sia'an ni ka'an Jesús siki ñuu Jerusalén.

Ka'an Jesús ja naa veñu'un ka'nu Israel
(Mr. 13.1-2; Lc. 21.5-6)

24

¹Ni kee Jesús veñu'un ka'nu un, ti kua'an ya. Ko ni ka tu'va ndaja'a ya, ti ni ka keja'a ka jitonchaa da veñu'un ka'nu un naa da. ²Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Ndi'i ja'a ka jitonchaa ra naa ra. Ko jandaa na kachi ri nuu ra naa ra ja ni ñin yuū tukaa kendo kosojna'an ja'a, chi ndi'i ja'a naa —ni kachi ya.

*Naa seña koo nu kuan kuyajni ndi'i ñuyivi
(Mr. 13.3-23; Lc. 21.7-24; 17.2-25, 31, 37)*

³ Yukan na ti kua'an ya jiin ndaja'a ya undi yuku Olivos, ti yukan ni nukoo ya ti nuu nukoo ya un ni ka tu'va ndaja'a ya, chi maa ni ga da ka'iin un jiin ya, ti ni ka jikajnu'un da ya sia'an:

—Ka kuni na ja na kachi ni nuu na naa na, ja nama kundaa taka jnu'un ni ka'an ni un. ¿Ti naa seña koo nu kuan kuyajni nchaa ni, jiin ja na ndi'i ñuyivi nu? —ni ka kachi da.

⁴ Yukan na ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Koto maa ra naa ra. Koto maa xnda'u yivi ro'o. ⁵ Chi kua'a yivi kikoyo, ti ndaku ni'in yi sivi ri, ti kachi: “Ru'u kuu Cristo ja ni taji Yandios ja sa'a jniñu ña'nu”, kachi. Ti sia'an kuu xnda'u i yivi kua'a. ⁶ Ti kuni jnu'un ra ja ya yukan koo guerra. Ko koto yu'u ra naa ra, chi sia'an ndixia kuu, ko jiin yukan ti changa ga jaa kivi ja ndi'i ñuyivi. ⁷ Chi kanaa iin nación jiin inga nación, suni iin ñuu jiin inga ñuu. Ti koo jnama xaan. Suni kii kue'e xaan tonto, jiin ñujnaa xaan tonto nuu sava'ni ga nuu ñuyivi. ⁸ Ti taka un kuu seña ja kuan kuyajni keja'a nundo'o kii nuu ñuyivi.

⁹ Yukan na ti ro'o ja ka kandixia ra ru'u, ti jniñi yivi ro'o naa ra, ti kua'a i tau ra, ti ka'ni i ro'o. Ti tendi'i yivi koto u'u i ro'o naa ra ja siki ru'u. ¹⁰ Ti yivi ni ka ka'an ja ka kandixia i ru'u, nandeokava ini i nu na jaa kivi un. Koto u'u jna'an i, ti siukoyo jna'an i nuu stisia.

¹¹ Ti kenda kua'a yivi ja xndoña'an, ti kachi i ja ka ka'an i jnu'un Yandios, ti xnda'u i yivi naa i. ¹² Ndeva'a kuiti ni ga sa'a yivi un naa i ja tukaa ga kunchuku mani i naa i. ¹³ Ko yivi na kuñi ini jiin jnu'un ri, ti siuku ni ini i undi kivi sandi'i ni ga un, ti keta'u i. ¹⁴ Ti jnu'un ka'an ja nasa kivi i nda'a Yandios ja na ta'u ya jniñu nuu i, kuichanuu jnu'un

un ki'in nii tu'u ñuyivi ja na nakuni yivi taka nación. Yukan na sa chaa kivi sandi'i ni ga ja naa ñuyivi.

¹⁵ Daniel, chaa ni kuu profeta na jana'an un, ni chaa da nuu tutu ja jaa ñin nundo'o xaan nuu ve'e ii un, ti yukan kuu ja sa'a ja nativi nii tu'u ve'e ii un. Ti nu na kuni ra nundo'o un naa ra ja, ja ni jaa ve'e ii kande ini veñu'un ka'nu un, yukan sa chaku ini ra nau ja kuu un. ¹⁶ Yukan na ti yivi kanchuku ñuu Judea, na kinkoyo i undi yuku un. ¹⁷ Yivi ka ndetatu yuxe'e i, koto ma ki'in i ndajniñu i ini ve'e i, ko na kunu xaan i naa i. ¹⁸ Ti yivi ka'iin nuu jniñu, koto maa ndeokuñi i ve'e i ja stutu i sa'ma i.

¹⁹ ¡Na nda'u ña'an ka ñuse'e xi ña'an ka nchaka suchi yikin ja kuu kivi un! ²⁰ Kakanta'u nuu Yandios naa ra ja koto maa kii nundo'o yukan nuu ra kivi vijin xaan, xi ja kuu ñin kivi ndetatu. ²¹ Chi saa kuu ja koo xaan nundo'o, ja jankivi ni iyo undi na ni jankoo ñuyivi, ti ni jankivi ga koo tuku inga. ²² Sa ti tu ni xnuku Yandios kivi un, ti va ni ñin yivi tu nanita'u i. Ko ni xnuku ya kivi un ja ni kunda'u ini ya nuu yivi ka kandixia, ja ni nakaji ya un.

²³ Nu ni jaa kivi un, koto ma kandixia ra ka'an yivi jiin ra, chi kachi i: “Nde'e, ja'a kancha Cristo ja ni taji Yandios ja sa'a jniñu ña'nu”, xi kachi: “Nde'e, yukan kancha ya.” Ti koto ma kandixia ra jnu'un ka'an i. ²⁴ Chi kikoyo yivi ka xndoña'an, ti kachi i ja maa i kuu Cristo, xi ja maa i kuu chaa ka'an jnu'un Yandios, ti sa'a i tijni nuu jniñu ña'nu xaan ja na xnda'u i yivi. Ti kachi i xnda'u i yivi ni nakaji ya ja ka kandixia i ru'u, ko tu kuu. ²⁵⁻²⁶ Ja yukan kuu ja, ja ni ndi'i jnu'un ja'a ni kachi ri nuu ra naa ra, ti koto kandixia ra nu na kachi yivi un: “Nde'e naa ra, yukan kande Cristo nuu ñu'un te'e un”, ka kachi i. Ti koto maa ki'in ra yukan. Ko xi nu na kachi i: “Nde'e naa ra. Ja kancha ya ini ve'e ja'a”, ti koto ma kandixia ra naa ra. ²⁷ Chi kivi nchaa ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi, ti kuni ndijin ra naa ra nanu sa'a nu

janducha, ti ndincha ni tu'u undi nuu kaña ndikandii jiin undi nuu kee ndikandii. ²⁸ Chi nde'e ra ja nuu ka kututu tiji un, katuu kiti ni ji'i, ti suni sia'an kuni ndijin ra nu ndenda ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi —ni kachi Jesús.

(*Mr. 13.24-37; Lc. 21.25-33; 17.26-30, 34-36*)

²⁹ Nu ni ya'a taka nundo'o un, ti kuu ñaa ndikandii, ti yoo tukaa ga kua'a nduva. Ti nukoyo chuxini nuu andivi un, ti ni'in undi andivi. ³⁰ Yukan kuu ñin seña nuu andivi ja ncha ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi. Ti taka yivi ñuyivi ja'a, nde'e i ti kuni i ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi, ndii ri nuu viko un jiin jnu'un ja ni nduña'nu xaan ri nuu ñuyivi. ³¹ Ti ta'u ri jniñu nuu ángel, Yandios ja kinkoyo ya ndi kuun jiki ñuyivi. Ti nu na tivi ñin ndiki, yukan na ti nastutu i yivi ni nakaji Yandios, ja kanchuku sava'a taka nuu ñuyivi.

³² Nde'e naa ra ja kuu jiin nutichi vixi un. Nu ni ka nduu yucha numa i ti ni nduu xati nda'a, ti yukan ja ni chaku ini yo ja kuan kuyajni viko sau. ³³ Ti suni sia'an jiin ro'o naa ra, nu ni ka jini ra ja kuan kundaa taka jnu'un ni ka'an ri un, ti chaku ini ra naa ra ja kuan kuyajni ndaa kuiti ni ga kivi ncha ri. ³⁴ Ti jandaa na kachi ri ja xnaka taka un kundaa, ti sa kuū yivi ka iyo kivi vijna. ³⁵ Va naa andivi jiin ñuyivi, ko jnu'un ka'an ri, chi jankivi naa, ti kundaa taka un.

³⁶ Ko kivi yukan, ni ñin yivi tu jini na kivi kuu, xi na hora kuu, ni ángel ja ka junukuachi nuu Yandios, ni maa Se'e Yandios, tu jini na hora kuu. Chi vajnu'un ni maa Tata yo Yandios kuu ja jini na hora kuu. ³⁷ Chi nanu ni iyo kivi ni chaku Noé, ti suni sia'an kuu nu na jaa kivi ncha ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi. ³⁸ Kivi na ti kii ga sau xaan un, ni kunchuku vatu yivi naa i, chi ka ndo'o ini ja kukuee nuu i naa i. Ka yaji i, ti ka ji'i i, ka nanda'a i, ti ka ja'a i se'e si'i i ka nanda'a ña naa ña, undi ni jaa kivi nu ni kivi Noé ini barco da. ³⁹ Ko tu ni ka chu'un ini taka ga yivi ñuyivi un

ja kii ñin sau xaan tonto un. Ko nu ni jinu ndixia sau xaan un, ti ni ka naa i. Ti nava ni ka iyo naa ini yivi kivi un, suni sia'an konaa ini yivi ja kuu kivi na nchaa ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi. ⁴⁰ Ti kivi un ku'iin uu chaa nuu jniñu da, ñin da nakuaka ya, ti inga da kendo. ⁴¹ Nu uu ñasi'i ka ndiko, ti ñin ña nakuaka ya, ti inga ña kendo.

⁴² Kondito ini naa ra, chi tu ka jini ra na kivi nchaa maa jito'o ra. ⁴³ Nde'e naa ra, sa ti ñin chaa ja jini da na hora jaa ñakui'na ve'e da ñin jakuaa, va kondito da, ti tu kua'a da jnu'un kivi ñakui'na ve'e da un, ja na tava ndajniñu da. ⁴⁴ Ja yukan kuu ja suni kotu'va ra naa ra, chi jaa ñin kivi, ja iyo naa ini ra, ti nchaa ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi.

Ñin muzu va'a jiin inga muzu sa'a ndeva'a
(Lc. 12.41-48)

⁴⁵ Chaa kuu muzu va'a ja junukuachi va'a un, ti kanu ini chaa xiin ve'e un ja na kinda'a da uu ga muzu un, ti suni jiin hora na kua'a da ja kaji uu ga muzu un naa da. ⁴⁶ Ndatu chaa kuu muzu un nu na najaa chaa xiin ve'e un, ti nani'in da chaa sa'a jniñu da, siuku da nava ni ta'u jniñu nuu da. ⁴⁷ Ti na kachi ndaa ri ja kusii ini chaa xiin ve'e un, ti xndoo da chaa ja na kinda'a da taka ja ñava'a chaa kuu jito'o da un. ⁴⁸ Ko nu chaa junukuachi un na sa'a ndeva'a da, ja ndo'o ini da ja kukuee ga chaa xiin ve'e un, ⁴⁹ ti keja'a nduxaan da nuu uu ga muzu un, ti keja'a da kaji da, ko'o da jiin taka chaa jini un naa da. ⁵⁰ Ti iyo naa kuiti ini da, ja tundo ndo'o ini da ja najaa yachi chaa xiin ve'e un, ja tu jini da na kivi najaa jito'o da un. ⁵¹ Ti kua'a da tau chaa un jiin ñin nundo'o ja jna'nu ndatu da, nava ka jna'an chaa ñaa xini. Yukan na ti nde'e da nuu nundo'o un, ti ku'yu jnu'un da —kachi ya.

Nava ni ka jna'an uxi ña'an kuachi

25

¹ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Nuu ta'u Yandios jniñu kuu nanu ni ka jna'an uxi ña'an kuachi ja ka yinda'a ña candil ña, ti ni ka ja'an ña iin viko nanda'a ja kundatu ña novio. ² U'un ñaa kuachi un ka iyo naa ini ña, ti u'un ga ña kuachi un ka iyo ndito ini ña. ³ Ña'an naa ini un, ni ka yinda'a ña candil ña, ti ni ka naa ini ña kunda'a ña aceite olivo ja na nachu'un tuku ña chii candil ña. ⁴ Ko ña'an ka ñundito ini, ni ka yinda'a ña candil ña, ti ni ka yinda'a siin ña botella aceite olivo ja na naskutu ña candil ña. ⁵ Ko ni kukuee novio un najaa da, ti ni chaa ma'na nuu ña naa ña, ti ni ndi'i ña ni ka kixi.

⁶ Yukan ti yajni kuu ñuu, ti ni ka jiniso'o ña ka kana jiin: “Ja vaji novio, kekoyo kii ra naa ra”! —kachi ka ka'an. ⁷ Tendi'i ña ni ka ndoko ti ni ka keja'a ka satu'va ña candil ña. ⁸ Ti ndi u'un ña'an naa ini un ni ka kachi ña jiin u'un ga ña'an ka ñundito ini un: “Kua'a ti'li aceite ra nuu ri naa ri, chi kuni nda'va candil ri”, kachi ña naa ña. ⁹ Ko ña'an ka iyo tu'va un, ni ka kachi ña: “Tuu, chi tu kujaa ja kuu maa ri naa ri. Va'a ga kuankoyo nuu kuya'u un, ti kuaan ra ja kuu maa ra naa ra”, ni ka kachi ña. ¹⁰ Ko ni kuankoyo ndi u'un ña'an naa ini un, ja kin kuaan ña aceite ña, ti ja ni najaa novio un. Ti ña'an ka iyo tu'va un ni ka kivi ña viko nanda'a un jiin novio un, ti ni nandi'yu yuxe'e.

¹¹ Kuee ga ti ni ka najakoyo u'un ga ña'an kuachi un, ti ni ka kachi ña: “Taa, kuiña ni yuxe'e na kivi na”, ni ka kachi ña. ¹² Ko ni kachi novio un: “Na kachi ndaa ri ja tukaa ga nuña ve'e ri”, ni kachi da. ¹³ Ja yukan kuu ja kondito ini ra naa ra, ti kotu'va ra, chi tu ka jini ra na kivi, ni na hora kuu ja nchaa ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi —ni kachi Jesús.

Jnu'un chaa ni ka yinda'a xu'un

¹⁴ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Nuu ta'u Yandios jniñu kuu nanu ñin chaa riku, ja ñu'ichi da ki'in da inga ñuu. Ni kana da muzu da ti ni tatu da nuu ja na koto xu'un da. ¹⁵ Nuu ñin da ni ja'a da yajni u'un mil xu'un. Nuu inga da ni ja'a da yajni uu mil xu'un, ti nuu inga da ni ja'a da yajni ñin mil xu'un. Sia'an ni tejna'an da nuu ñin ñin muzu da un nasa xini maa da naa da. Yukan na ti ni kee da ti kua'an da. ¹⁶ Chaa ni ni'in u'un mil xu'un un, ni sa'a da tratu jiin xu'un un, ti ni nani'in da u'un ga mil. ¹⁷ Suni sia'an ni sa'a chaa ni ki'in uu mil un, ti ni nani'in da uu mil ga xu'un siki. ¹⁸ Ko chaa ni ki'in ñin mil xu'un un, ni ja'an da ti ni chisa'yi da xu'un un chii ñu'un, ja ni ja'a chaa un nuu da ti ni sava'a da.

¹⁹ Ni ya'a tijni kivi, ti ni najaa chaa xiin xu'un un, ti ni na xndichi da muzu un naa da. ²⁰ Xnaka ni jaa chaa ni ki'in u'un mil un, ti ni nakua'a da u'un ga mil xu'un un, ti ni kachi da: “Taa, ni ja'a ni u'un mil xu'un nuu na, ti ja'a iyo u'un ga mil ja ni ni'in na siki”, ni kachi da. ²¹ Ti ni kachi chaa xiin xu'un un: “Iyo va'a xaan, ro'o kuu ñin muzu va'a ga, chi ni sajniñu ni ini ra jiin, ti vasu ti'li ni ja'a ri ko ni sajniñu ni ini ra jiin. Vijna ti nakua'a ri ñin jniñu kanuu ga nuu ra ja kinda'a ra. Ko kuan ndivi ini ve'e ri vinañu'ni, chi koo yo ñin jnu'un sii ini naa yo”, ni kachi da.

²² Yukan sa ni jaa chaa ni ki'in uu mil un, ti ni kachi da: “Taa, ni ja'a ni uu mil nuu na, ko ja'a iyo uu ga mil ja ni ni'in na siki”, ni kachi da. ²³ Ni kachi chaa xiin xu'un un: “Iyo va'a nusa. Ro'o kuu muzu va'a ga, chi ni sajniñu ni ini ra jiin xu'un ri, ti vasu ti'li ni ja'a ri, ko ni sajniñu ni ini ra jiin. Vijna ti nakua'a ri ñin jniñu kanuu ga nuu ra ja kinda'a ra. Ndivi ini ve'e ri, chi koo yo ñin jnu'un sii ini naa yo”, ni kachi da.

²⁴ Ko nu ni jaa chaa ni ki'in ñin mil xu'un un, ti ni kachi da jiin chaa xiin xu'un un: “Taa, ja jini na ja kuu ni chaa tu ñunda'u ini, chi kua'a ga nandakan ni ti ansu ja ni ja'a ni, ti

su'va kuni ga ni. ²⁵ Ja yukan kuu ja ni yu'u na ti ni chisa'y'i na xu'un un chii ñu'un, ko ja'a na nakua'a na xu'un ni", ni kachi da. ²⁶ Ti ni kachi chaa xiin xu'un un: "Ro'o kuu iin chaa ndéhé xaan tonto, iin chaa kuxi. Ti ka'an ra ja vi'i ga nandakan ri ansu ja ni ja'a ri, ti suni ka'an ra ja su'va vi'i ga kuni ri. ²⁷ Ti nu sia'an kuu nusa, ¿ndoo tu ni januu ra xu'un ri nuu chaa ka sajniñu siki tratu, nava nu ni nchaa ri ti naki'in ri xu'un ri jiin se'e i niku"? ni kachi da. ²⁸ Yukan ti ni kachi da jiin uu ga muzu un: "Kuisonchaa iin mil xu'un jña nuu da, ti kua'a nuu chaa yijni uxi mil un naa ra. ²⁹ Chi yivi ka ñava'a, ti su'va kii ga nuu i, ti vi'i ga kuñava'a i. Ko yivi tundo ñava'a, ti vasu ti'li ja ñava'a i un, kuxio ki'in. ³⁰ Ti muzu ja tu kaxaan ja'a, keni'in da na ki'in da nuu ñuu ñaa fuera un. Ti yukan na nde'e da ja na nakani ini da, ti na ku'yu yu'u da", ni kachi chaa xiin xu'un un —ni kachi Jesús.

Juicio kii nuu taka nación

³¹ Siin Jesús xndaku ya, ti ni kachi ya:

—Ti ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyi, kivi na nchaa ri jiin jniñu ña'nu xaan, jiin tendi'i ángel ka junukuachi nuu Yandios, ti ta'u ri jniñu nuu ni tu'u yivi ñuyivi ja'a, chi maa Tata ri Yandios kua'a jniñu un nuu ri. ³² Ti tendi'i yivi taka nación ndututu nuu ri, ti sasiin ri i nanu sasiin yo ri jiin ndixi'yu. ³³ Ti yivi va'a sasiin ri i nunda'a kua'a ri. Ti sasiin ri yivi kue'e un nunda'a sajni ri. ³⁴ Yukan na ti kachi ri jiin yivi kanchuku nda'a kua'a ri: "Ichi cha'a kikoyo ra, chi ja ni nakaji Tata ri ro'o naa ra. Kivikoyo ra nuu ta'u Yandios jniñu, chi ja iyo tu'va ja kuu ro'o naa ra undi na ni sa'a Yandios ñuyivi. ³⁵ Ni ni'in ta'u ra, chi ni ji'i ri soko, ti ni ka ja'a ra ja ni yee ri. Ni ichi ri nducha, ti ni ka ja'a ra nducha ni ji'i ri. Ni yaku ri nanu chaa ñuu jika, ti ni ka ja'a ra ve'e ni kendo ri. ³⁶ Ni kumani sa'ma ri, ti ni ka ja'a ra naa ra. Ni ku'u ri, ti ni ka jande'e ra ru'u. Ni kunde ri vekaa, ti ni ka

jande'e ra ru'u naa ra.” Sia'an ka'an ri jiin yivi kunchuku nunda'a kua'a ri.

³⁷ Yukan na ti yivi ni keta'u un kachi i: “Jito'yo, ¿nama ni ji'i ni soko, ti ni ka ja'a na ja ni yee ni? ¿Xi nama ni ichi ni nducha, ti ni ka ja'a na ja ni ji'i ni? ³⁸ ¿Xi nama ni yaku ni nanu chaa ñuu jika, ti ni ka ja'a na ve'e ni kendo ni? ¿Xi nama ni kumani sa'ma ni, ti ni ka ja'a na? ³⁹ ¿Xi nama ni ku'u ni xi ni kundee ni vekaa, ti ni ka jande'e na ni'in?”

⁴⁰ Yukan na ti ru'u, ja kuña'nu ga, ti kachi ri: “Jandaa kuiti na kachi ri, ja sia'an ni ka sa'a ra jiin ñani ñani nda'u ri ja ni kandixia da ru'u, ti sa'a ri ja nuu maa ri ni ka sa'a ra”, kachi da.

⁴¹ Yukan na ti suni kachi ri jiin yivi kanchuku nda'a sajni ri un: “Kuxio naa ra, ro'o ja ni ka jna'nu ndatu, ti kuankoyo nuu infiernu un, nuu kayu ñu'un ja kuu saa ni, chi ja iyo tu'va infiernu un ja kuu ja'u'u un jiin ángel da ja ka kuu ndaja'a da un. ⁴² Sia'an kondo'o ra, chi ni ji'i ri soko, ti tu ni ka ja'a ra ja kaji ri. Ni ichi ri nducha, ti suni tu ni ka ja'a ra nducha ko'o ri. ⁴³ Ni yaku ri nanu chaa ñuu jika, ti tu ni ka ja'a nuu ra ve'e kendo ri. Ni kumani i sa'ma ri, ko tu ni ka ja'a ra. Ni katuu ri ni ku'u ri, ni kunde ri vekaa, ko tu ni ka kii nde'e kuiti ra ru'u naa ra”, kachi ri.

⁴⁴ Yukan na ti kachi yivi un: “Jito'yo, ¿nama ni ji'i ni soko, xi ni ichi ni nducha, xi ni jikonuu ni nanu chaa ñuu jika, xi ni kumani sa'ma ni, xi ni ku'u ni, xi ni kunde ni vekaa, ti tu ni ka chindee na ni'in naa na nu”? ka kachi i. ⁴⁵ Ti ru'u, chaa kuña'nu kachi ri: “Jandaa kuiti na kachi ri ja tu ni ka sa'a ra sia'an nuu ñani yivi nda'u ja'a ja ka kuu i ñani ri, ja kandixia i ru'u, ti sa'a ri ja jiin maa ri ni ka sa'a ra”, kachi ri. ⁴⁶ Yukan na ti kinkoyo yivi un nuu infiernu naa kondo'o koo nene i ja kuu saa ni. Ti yivi ni sasiin Yandios ja kuu i yivi va'a, nukoyo i nuu kuchaku i ja kuu saa ni —ni kachi Jesús.

*Ka ndajnu'un da nasa jnīi da Jesús
(Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)*

26

¹ Nu ni ndi'i ni ka'an Jesús jnu'un un, ti ni kachi ya jiin ndaja'a ya:

² —Ja ka jini ra ja uu ni ga kivi, ti jaa yo viko pascua. Ti ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi, nakua'a yivi ru'u ja na kundaka ri nuu nda'a cruz ja na kuū ri —ni kachi ya.

³ Ti kivi un ni ka ndututu taka sutu ka kuña'nu un jiin chaa ka xna'an ley ini veñu'un ka'nu un, jiin taka chaa ka kuña'nu ñuu Israel. Ti ni ka ndututu da nuu yuxe'e palacio maa sutu kuña'nu ga, ja nani Caifás yukan. ⁴ Ti yukan ni ka ndajnu'un da nasa jnīi xe'e da Jesús, ti ka'ni da ya. ⁵ Ko kachi da naa da:

—Tu sa'a yo ja kuu kivi viko ja'a, chi ndonda yivi siki yo —ni ka kachi da.

*Ĥin ña'an ni chu'un perfume xini Jesús
(Mr. 14.3-9; Jn. 12.1-8)*

⁶ Ni kande Jesús ñuu Betania, ti kancha ya ve'e Simón, ĥin chaa ni ndo'o kue'e ndi'yi te'yu un. ⁷ Ti nuu yee ya staa, ni tu'va ĥin ña'an yinda'a ña ĥin tindo'o lulu alabastro, ti yukan ñu'un chitu aceite perfume ja nchaa ya'u xaan. Ti ni chi'i ña xini Jesús. ⁸ Nu ni ka jini ndaja'a ya ja sia'an ni sa'a ña'an un, ni ka kit̄i ini da, ti ni ka keja'a da ka ka'an da:

—¿Ndoo stivi ña'an un aceite perfume un? ⁹ ¿Ndoo tu ni xiko ña ti ya'u xaan nchaa, ti yukan kenda xu'un ja chindee ña yivi nda'u? —kachi da naa da.

¹⁰ Ni jiniso'o Jesús ja sia'an ka ka'an da, ti ni kachi ya:

—Sia ña, ndoo ka skūiti ra ini ña. Ti iyo va'a ĥin jniñu ni sa'a ña jiin ri ja'a. ¹¹ Va yivi nda'u un nini kancha i jiin ra naa ra, ko ru'u, ansu sia'an ni kuncha ri jiin ra naa ra.

¹² Jniñu ni sa'a ña ja'a, kuu ja, ja ni chi'i ña aceite perfume siki yiki kuñu ri ja na kotu'va ja kuu kivi jakunduji ri. ¹³ Ko jandaa kuiti na kachi ri ja sava'ni ga nu nanu na kuichanuu jnu'un ri ja na sketa'u ri yivi, ti suni nuku'un ini yi jniñu ni sa'a ña'an ja'a —ni kachi ya.

Ni nakua'a Judas Jesús nuu sutu ka kuña'nu
(Mr. 14.10-11; Lc. 22.3-6)

¹⁴ Yukan na ti iin ndaja'a Jesús nani Judas, chaa ñuu Cariote, ni jan ka'an da jiin sutu ka kuña'nu un, ¹⁵ ti ni kachi da:

—¿Nasa cha'u ni saña nu na nakua'a na Jesús nuu ni naa ni? —ni kachi da.

Yukan ti ni ka cha'u sutu un oko uxi xu'un plata nuu da.

¹⁶ Undi kivi un ni keja'a Judas nduku da nasa nakua'a da Jesús nuu nda'a chaa un naa da.

Ni kuxini Jesús jiin ndaja'a ya
(Mr. 14.12-25; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30;
I Co. 11.23-26)

¹⁷ Ti maa kivi ni keja'a viko ka yee staa stila tu yi'i levadura, ti kivi un ni ka tu'va ndaja'a Jesús nuu ya ti ni ka jikajnu'un da ya:

—¿Nanu kuni ni ja sava'a na nuu kuxini yo vijna kivi pascua nusa? —ni ka kachi da.

¹⁸ Ti ni kachi Jesús:

—Kua'an undi nuu ve'e iin chaa un, ti kachi ra jiin da: “Kachi maa Maestro na. Ja ni kuyajni kivi kuñu ri, ti ve'e ra kuu nuu sia'a ri viko pascua jiin ndaja'a ri”, kachi ra naa ra —ni kachi Jesús jiin ndaja'a ya.

¹⁹ Ni ja'an ndaja'a un, ti ni ka sa'a da nava ni ta'u Jesús jniñu, ti ni ka satu'va da ja kuxini viko pascua un.

²⁰ Nu ni kuaa ti ni jaa Jesús jiin ndi uxi uu ndaja'a ya, ti ni ka tu'va yu'u mesa ka yee da staa. ²¹ Ti ni yaji ya staa jiin da naa da, ti ni kachi ya:

—Jandaa na kachi ri, ja ñin ro'o ja kanchuku ja'a, kuu ja nakua'a ru'u nuu chaa ka jito u'u ru'u —ni kachi ya.

²² Yukan ti ni ka kukui'ya xaan ini da naa da ja sia'an ni ka'an ya, ti ni ka keja'a ka jikajnu'un ndi ñin ndi ñin da ya:

—¿Jito'yo, xi saña kuu nusa? —kachi da naa da.

²³ Ti ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Ñin ja chuntoo staa stila nuu ko'o ri, yukan kuu ja kin nakua'a ru'u nuu chaa ka jito u'u ru'u. ²⁴ Ti ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi, ve siuku ndaa ri nava yoso nuu tutu Yandios ja sia'an sa'a yivi jiin ri, ko na nda'u ga chaa kin nakua'a ru'u un. Sa nu tu ni kaku da niku —ni kachi Jesús.

²⁵ Yukan na ti ni ka'an Judas, chaa kin nukua'a ya un, ti ni kachi da:

—Maestro, ¿xi saña kuu nusa? —ni kachi da.

Ti ni kachi Jesús:

—Suu ro'o kuu —ni kachi ya.

²⁶ Ni ka yaji da staa, ni ki'in Jesús ñin staa stila, ni nakuanta'u ya nuu Yandios, ti ni sakuachi ya staa stila un, ti ni tejna'an ya nuu ndaja'a ya, ti ni kachi ya:

—Kaji naa ra, chi ja'a kuu nanu yiki kuñu ri —ni kachi ya. ²⁷ Yukan na ti ni ki'in ya ñin vasu vino, ni nakuanta'u ya nuu Yandios, ti ni sia'a ya nuu da naa da ja ko'o da ti'li ti'li, ti ni kachi ya:

—Tendi'i ra na ko'o ti'li ti'li ja ñu'un copa ja'a naa ra, ²⁸ chi ja'a kuu nanu niñi ri ja soko ri. Ti niñi ri un stuu ja, ja ni sa'a Tata ri Yandios ñin tratu jaa. Ti yukan kuu ja ka'an ndaa kuiti ja nama ri siki kua'a xaan yivi. Chi ja chunaa ri nuu i jiin niñi ri ja kati ri ki'in un. Ti jiin yukan nanita'u kua'a xaan yivi nuu Yandios. Ti kuanka'nu ini ya nuu i, chi ja kenchaa kuachi i naa i. ²⁹ Ko na kachi ndaa ri ja tukaa ga ko'o ri vino ja'a jiin ñanijna'an yo taka jinu ja ka nasa'a i viko ja'a, undi na jaa kivi ko'o yo nuu kancha Tata ri Yandios, chi yukan kuu nuu ni'in ri ñin jniñu ña'nu

ga. Ti yukan ta'u ri jniñu jiin maa ya nuu ni tu'u taka ja iyo. Ti yukan kuu nuu nasa'a jaa yo viko ja'a naa yo —ni kachi Jesús.

Ni kachi Jesús ja tendi'i ndaja'a ya yu'u

(Mr. 14.26-31; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

³⁰ Nu ni ndi'i ni ka kuxini da, ti ni jita ya ñin himno jiin da naa da. Yukan na ti ni kenda ya kua'an ya undi yuku Olivos jiin da naa da, ³¹ ti yukan ni kachi Jesús jiin da naa da:

—Tendi'i ra yu'u jakuaa vijna ja siki ru'u, chi sia'an yoso jnu'un un nuu tutu Yandios: “Kua'a ri jnu'un ja na ka'ni yivi chaa ndito rii un, ti yu'u rii un naa ti, ti kuichanuu ti kinkoyo ti”, kachi tutu. ³² Ko nu na nandoto ri, ti kandu ri ki'in ri ñuu Galilea, ti sa jakoyo ra naa ra —ni kachi ya.

³³ Yukan ti ni kachi Pedro:

—Vasu tendi'i da na yu'u, ti kunu da kinkoyo da ko saña, chi tu yu'u kuiti na —ni kachi da.

³⁴ Yukan ti ni kachi Jesús jiin da:

—Jandaa na kachi ri nuu ra ja, jakuaa vijna nu ti kana ga li'i, ti ja ka'an ra uni jinu ja chisa'yi ra ru'u, ti ro'o kachi ra ja tu jini ra ru'u —ni kachi ya.

³⁵ Ti ni kachi Pedro jiin ya:

—Vasu na kuū na jiin ni, ko tu chisa'yi na ni'in —ni kachi da.

Ti suni sia'an ni ka kachi taka ga ndaja'a ya naa da.

Ni jikanta'u Jesús nuu jardín Getsemaní

(Mr. 14.32-42; Lc. 22.39-46)

³⁶ Ni jaa Jesús jiin ndaja'a ya ñin nuu nani Getsemaní, ti ni kachi ya jiin da naa da:

—Ja'a ni kunchuku ra naa ra, ti ru'u na kin kakanta'u ri yukan —ni kachi ya.

³⁷ Ni kana ya Pedro jiin ndinduu se'e yii Zebedeo kua'an ya jiin, ti ni keja'a kukui'ya xaan ini ya, ti ni keja'a ndi'i ini ya. ³⁸ Ti ni kachi ya jiin da naa da:

—Jatu añu ri ja kukui'ya xaan ini ri, chi ja ni kuyajni kuu ri. Ti ja'a ni kundatu ra naa ra ti koto kusu ra —ni kachi ya.

³⁹ Ti ni jika ya ti'li ga. Ti yukan ni jankunjiti ya undi nuu ñu'un, ti ni jikanta'u ya nuu Yandios, ni kachi ya:

—Tata na Yandios, nu kuu ti chajiyo ni nundo'o kii siki na un ja'a, ti nama ni saña. Ko ansu nava kuni maa na, chi na kuu nava kuni maa ni —kachi ya.

⁴⁰ Ni nandeokuñi ya nuu kanchuku ndaja'a ya, ti ni jini ya ja ka kixi da, ti ni ka'an ya jiin Pedro:

—¿Xi tu ni kuu kundito ra ti'li jiin ri vasu ti ñin hora nu? ⁴¹ Kondito naa ra, ti kakanta'u nuu Yandios nava tu kotojnuni ja'u'u un ro'o, ti chisa'yi ra ru'u. Chi jandaa ndixia ja añu ra, chi iyo ndee ini, ko yiki kuñu ra kuu ja tu iyo ndee ini —ni kachi ya.

⁴² Ti kua'an tuku ya jinu kuu uu, ti sia'an ni jikanta'u tuku ya:

—Tata na, ti nu tu kuu kuxio nundo'o ja'a siki na, nusa ti na kuu nava kuni maa ni —ni kachi ya.

⁴³ Ni nandeokuñi tuku ya nuu kanchuku ndaja'a ya un, ko ja ka kixi tuku da, chi tukaa ga kundee nduchi da jiin ma'na. ⁴⁴ Ni xndoo ya maa da, ti kua'an tuku ya jinu kuu uni ni jikanta'u tuku ya nuu Yandios, nava ni jikanta'u ya undi nuu. ⁴⁵ Yukan na ti ni najaa tuku ya nuu kanchuku ndaja'a ya un, ti ni kachi ya:

—Vijna na, ndetatu ti kusu naa ra. Chi ja ni jaa hora ja ru'u, maa Se'e Yivi Ñuyivi, nakua'a yivi ru'u nuu yivi ka nchakuachi. ⁴⁶ Ndoko naa ra na cho'o, chi ja vaji chaa ni nakua'a ru'u un —ni kachi ya.

Ni ka jñii da presu Jesús

(Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

⁴⁷ Ti ni ka'an ga ya sia'an jiin da naa da, ti ja ni kenda Judas, iin chaa ni kuu ndaja'a ya un. Ti ka jindandikun kua'a xaan yivi kuaja jiin da, ti ka yinda'a espada jiin yujnu. Ti yivi un ka kuu ja ni ka taji sutu ka kuña'nu jiin taka chaa ka kuña'nu nuu ñuu Israel. ⁴⁸ Ti Judas ja ni ndajnu'un va'a da jiin chaa un naa da:

—Chaa kanxia'u ri jiin, ti teyu'u ri nuu, yukan kuu ja ka nanduku yo. Ti chaa yukan jñii ra naa ra —ni kachi da.

⁴⁹ Yukan ni jaa Judas, ni tu'va da nuu Jesús, ti ni kachi da:

—Too ni kuaa, maestro —ni kachi da.

Ti ni teyu'u da nuu Jesús.

⁵⁰ Yukan ti ni kachi Jesús jiin da:

—¿Ti ro'o, naa siki vaji ra nusa? —ni kachi ya.

Yukan ti ni ka tu'va chaa un, ni ka jñii da presu ya, ti kuankoyo da jiin ya. ⁵¹ Ti iin chaa ka'iin jiin Jesús yukan, ni tava da espada da, ti ni ja'ncha da so'o iin chaa kuu muzu nuu sutu kuña'nu ga un. ⁵² Yukan ti ni kachi Jesús jiin da:

—Na sava'a espada ra. Chi taka yivi kanaa jiin espada, suni jiin espada un kuū i. ⁵³ ¿Xi tu jini ra ja kuu kakanta'u ri nuu Tata ri, ti vijna ñu'ni taji ya vi'i ga uni xiko uxi uu mil ángel ja ka junukuachi nuu ya, ja na kii nama ya ru'u nu? ⁵⁴ Ko nu na kii nama ángel un ru'u, ti va tu kuu kundaa nava yoso nuu tutu Yandios ja sia'an kondo'o ri —ni kachi ya.

⁵⁵ Yukan na ti ni ka'an Jesús jiin yivi kua'a un:

—¿Va nu iin chaa kui'na kuu ri, xi ni ndonda ri siki gobierno nu? ¿Xi ndoo kuu ja vekoyo ra jiin espada jiin yujnu ja ve jñii ra ru'u nusa? Taka kivi ni kuncha ri jiin ra naa ra ini veñu'un ka'nu un, na ni xndaku ri nuu ra naa ra, ti tu ni ka jñii ra presu ru'u. ⁵⁶ Ko sia'an kuu nava na

kundaa nava yoso nuu tutu ja ni ka chaa profeta najana'an, na ni ka ka'an da jnu'un Yandios —ni kachi Jesús.

Yukan na ti tendi'i ndaja'a ya un ni ka yu'u da, ni ka xndoo da ma'iin ni ga Jesús, ti ka jinu da kuankoyo da.

Kandichi Jesús nuu chaa ka kuña'nu nación Israel
(Mr. 14.53-65; Lc. 22.54-55, 63-71;
Jn. 18.12-14, 19-24)

⁵⁷ Ti chaa ni ka jni presu Jesús, kuankoyo da jiin ya undi nuu sutu kuña'nu ga nani Caifás. Yukan ni ka ndututu taka chaa ka xna'an ley un jiin taka chaa ka kuna'nu ñuu Israel. ⁵⁸ Ti Pedro jika ni ndikun da kua'an da undi ni jaa da yuxe'e sutu kuña'nu ga un. Yukan ni kivi da, ti ni nukoo da jiin chaa ka kuu policia un, ja na kuni da nasa sa'a chaa un jiin Jesús naa da.

⁵⁹ Taka sutu ka kuña'nu un jiin chaa ka kuña'nu nación Israel un, jiin yivi ni ka ndututu nuu junta kuña'nu nación Israel un, ka nduku da iin jnu'un nasa chakuachi da siki Jesús, vasu iin kuachi ñaa, nava na ka'ni da ya. ⁶⁰ Ko tu ni ka ni'in da na jnu'un chakuachi da siki ya, vasu kua'a yivi ni ka chakuachi ñaa siki ya. Ti sandi'i ni ga ni ka kenda uu chaa ni ka chakuachi siki ya, ⁶¹ ti ni ka kachi da:

—Chaa ja'a ni kachi: “Ru'u, kuu xnaa ri veñu'un Yandios, ti nuu uni kivi ti nasa'a jaa tuku ri”, ni kachi da —kachi da naa da.

⁶² Yukan na ti ni ndokuiñi sutu kuña'nu ga un, ti ni kachi da jiin Jesús:

—¿Tu ka'an kuiti ra nusa? ¿Naa jnu'un kuu ja ka ka'an kuachi chaa ja'a siki ra nusa? —kachi da.

⁶³ Ko Jesús tu ni ka'an kuiti ya. Yukan na ti sutu kuña'nu ga un ni kachi jiin ya:

—Jiin sivi Yandios chaku, ka'an ndaa kuiti ri jiin ra, ti kachi ndaa kuiti nu maa ra kuu Cristo, Se'e Yandios —ni kachi da.

⁶⁴ Yukan na ti ni kachi Jesús:

—Ru'u kuu nava ni ka'an ra un. Ti suni na kachi ri nuu ra naa ra ja ru'u, undi vijna kuni ra naa ra ja maa ri kuu maa Se'e Yivi Ñuyivi, kino'on ri andivi, ti yukan nukoo ri nda'a kua'a Yandios ja na kundiso ri ñin jniñu ña'nu jiin ya, ti kuni ra ru'u naa ra ndii ri nuu viko nuu andivi un —ni kachi ya.

⁶⁵ Ti sutu kuña'nu ga un, nu ni jiniso'o da jnu'un ni ka'an ya, ni ndata da sa'ma da ja ni kiti xaan ini da, ti ni kachi da:

—¿Yisikincha chaa ja'a Yandios jiin jnu'un ka'an da un! ¿Nau ga inga testigo nandi'i yo nusa? Ti ja ni ka jiniso'o ra taka jnu'un ni ka'an da un. ⁶⁶ ¿Ti nasa ka ndo'o ini ra naa ra nusa? —ni kachi da.

Ti tendi'i yivi un ni ka kachi:

—Nchakuachi da ja ka'an da sia'an, ti va'a ga ja na kuñ da —ni ka kachi.

⁶⁷ Yukan na ti ni ka tivi si'i da nuu ya, ti ni ka ja'a da tau ya jiin jiki. Ti sava ga da ni ka katu da nuu ya, ⁶⁸ ti ka kachi da naa da:

—Nu maa ra kuu Cristo, ti kachi nau ja ni kani ro'o —kachi da naa da.

Ni kachi Pedro ja tu jini da Jesús

(Mr. 14.66-72; Lc. 22.56-62;

Jn. 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Ti nu kancha Pedro nuu yuxe'e un, ni kenda ñin ña'an junukuachi un, ni tu'va ña nuu da, ti ni kachi ña:

—Ro'o, suni ni yaku ra jiin Jesús, chaa ñuu Galilea un —ni kachi ña.

⁷⁰ Ko Pedro tu ni kachi ndaa kuiti da, ti ni kachi da:

—Tu jini ri naa jnu'un ka'an ra —ni kachi da.

⁷¹ Ni kenda Pedro yuxe'e un, ti yukan ni jini inga ña'an un nuu da, ti ni kachi ña jiin yivi ka'iin un:

—Chaa ja'a, suni ni jikonuu da jiin Jesús, chaa ñuu Nazaret un —kachi ña.

⁷² Ko tu ni kachi ndaa tuku Pedro, ti nanu ja ni ka'an ndaa da, ni kachi da:

—Tu jini ri naa chaa kuu ja ka'an ra un —ni kachi da.

⁷³ Ni kuu nuu ga, ti ni ka tu'va chaa ka'iin un nuu Pedro, ti ni ka kachi da:

—Jandaa ndixia kuu ja suni jna'an chaa un kuu ra, chi janyii ni ka'an ra yu'u chaa Galilea —kachi da naa da.

⁷⁴ Yukan ti kuan ni'in Pedro ja tu jini da, ti tu jini da, ti ni kachi da:

—Tu jini kuiti ri chaa yukan —ni kachi da.

Ti ni ka'an ga da sia'an, ni kana ni iin li'i. ⁷⁵ Yukan ti ni nuku'un ini Pedro jnu'un ni ka'an Jesús jiin da: “Ja nu ti kana ga li'i, ti chisa'yi ra ru'u uni jinu ja tu jini ra ru'u.” Ti yukan ni nakani xaan tonto ini da, ni kenda da kua'an da, ti ni nde'e xaan tonto da ja jnu'un kui'ya ini.

Ni ka nakua'a da Jesús nuu Pilato

(Mr. 15.1; Lc. 23.1-2; Jn. 18.28-32)

27

¹ Nu kuan kundijin, ti ni ka ndajnu'un taka sutu ka kuña'nu un jiin taka chaa ka kuña'nu ñuu Israel naa da, nasa kuu ka'ni da Jesús. ² Ni ka ju'ni da ya ti ni ka yinda'a da ya nuu Poncio Pilato, chaa romano ja ni kuu da gobernador.

Ni ji'i Judas

(Hechos 1.16-19)

³ Nu ni jini Judas ja kuankoyo da jiin Jesús ja na ka'ni da ya, ni nakani xaan tonto ini da. Ti ni nakua'a da ndi oko uxi xu'un plata un nuu sutu ka kuña'nu un jiin taka chaa ka kuña'nu ñuu Israel un, ⁴ ti ni kachi da nuu da:

—Ni chakuachi na maa na, ja ni nakua'a na iin chaa tu ni iyo ni iin kuachi, ja na kuū da —ni kachi Judas.

Yukan ti ni ka kachi chaa un jiin da:

—Ja yukan, tundo ka jitu ini ru'u naa ri. Ti yukan kuu kuachi maa ra —ni ka kachi da jiin Judas.

⁵ Yukan ti ni siukoyo Judas ndi oko uxi xu'un plata un ini veñu'un un, ti ni kee da kua'an da. Ti ni skua'ña da maa da.

⁶ Sutu ka kuña'nu un ni ka nastutu da xu'un un, ti ni ka kachi da:

—Tu kuu nachu'un yo xu'un ja'a nuu ñu'un xu'un ka soko yivi un naa i, chi xu'un ya'u nuu niñi kuu —ni ka kachi da.

⁷ Yukan ti ni ka ndajnu'un da ja kuan da iin ndu'va ñu'un kixin nuu ka sa'a da kisi un. Ti nuu ñu'un yukan kuu nuu chunduji da yivi ñuu jika naa i. ⁸ Ja yukan kuu ja undi vijna nani ñu'un un ndu'va niñi. ⁹ Yukan ni kundaa nava ni ka'an Jeremías, chaa ni kuu profeta, ja ni kachi da: “Ni ka ki'in da ndi oko uxi xu'un plata un, ja ni kuu xu'un ni kuya'u iin chaa va'a ja ni ka xiko maa chaa ka kuña'nu ñuu Israel naa da. ¹⁰ Ti jiin xu'un un ni ka nakuan da ndu'va ñu'un kixin un. Ti yukan kuu jnu'un ni xndaku jito'o na Yandios nuu na”, ni kachi Jeremías.

Kandichi Jesús nuu Pilato

(Mr. 15.2-5; Lc. 23.3-5; Jn. 18.33-38)

¹¹ Ni ka yinda'a da Jesús nuu gobernador, ti chaa un ni jikajnu'un da ya:

—¿Maa ra kuu rey chaa Israel nu? —ni kachi da.

Ti ni kachi Jesús:

—Maa ri kuu, nava ni kachi ra. Kuu —ni kachi ya.

¹² Ti taka sutu ka kuña'nu un jiin chaa ka kuña'nu ñuu Israel ka kankuachi da siki Jesús, ko maa ya tu ni ka'an kuiti ya. ¹³ Yukan ti ni kachi Pilato jiin ya:

—¿Ñuso'o ra taka jnu'un ka kankuachi yivi ja'a siki ra nu? —kachi da.

¹⁴ Ko Jesús, tu ni ka'an kuiti ya ni ñin jnu'un. Ti chaa kuu gobernador un, so ni naa ini da, ti so ni sa'u ini da, chi tu kujnuni ini da nasa sa'a da.

Ni kachi Pilato ja na kuū Jesús

(Mr. 15.6-20; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38-19:16)

¹⁵ Ti ni iyo jnu'un maa chaa kuu gobernador un, ja sia da ñin presu ja kuu kivi viko pascua un, nuu nau ja na nakaji yivi ja na sia da. ¹⁶ Ti kivi un kande presu ñin chaa nani Barrabás, ja ni sasiin da yivi, ti ni ndonda da siki gobierno. ¹⁷ Ti nu ni ka ndututu kua'a xaan ga yivi un nuu Pilato, ti Pilato ni jikajnu'un da nuu yivi un:

—¿Nau chaa ka kuni ra naa ra ja na sia ri nusa? ¿Sia ri Barrabás, xi sia ri Jesús ja ka skonani ra Cristo naa ra nu? —ni kachi Pilato.

¹⁸ Sia'an ni ka'an da, chi kuni nama da Jesús, chi ni jini da ja siki jnu'un kuasun ini ni ka nakua'a sutu un Jesús nuu da.

¹⁹ Ni nukoo Pilato mesa nuu ta'u da jniñu un, ti undi nuu kancha da un ni taji ñasi'i da razón nuu da, ni kachi ña: “Sia chaa jña. Koto ma nde'e ra ndo kuu siki da, chi kuu da ñin chaa va'a, ndo kúní ni siu'u xaan ñin jani ru'u, ja siki chaa jña”, kachi ña. ²⁰ Ko sutu ka kuña'nu un jiiin taka chaa ka kuña'nu un, ni ka ska'an da yivi ja na kakan i ja na sia Pilato Barrabás, ti na ka'ni da Jesús. ²¹ Yukan ti ni jikajnu'un tuku chaa kuu gobernador un nuu yivi, ti ni kachi da:

—Ja ndinduu chaa ja'a, ¿nau chaa ka kuni ra ja na sia ri ki'in nusa? —ni kachi da.

Ti ni ka kachi yivi un:

—Sia ni Barrabás —ni ka kachi.

²² Yukan ti ni jikajnu'un Pilato yivi un:

—¿Ti ndoo sa'a ri jiin Jesús, ja ka skonani Cristo nusa?
—ni kachi da.

Yukan ti tendi'i yivi un ni ka kachi:

—¡Katakaa ni da nda'a cruz, na kuū da! —ni ka kachi.

²³ Yukan na ti ni kachi tuku Pilato jiin yivi un:

—¿Ti nau kuachi ni sa'a da nusa? —ni kachi da.

Ko vi'i ga ni ka keja'a kana ko'o yivi un:

—¡Katakaa ni chaa jña nda'a cruz, na kuū da! —ni ka kachi naa.

²⁴ Nu ni jini Pilato ja tu kundee da jiin yivi un, chi vi'i ga ni ka ndondaa i, ka kuvaa i, yukan ti ni jikan da nducha, ti ni nanda'a da nuu yivi kua'a un, ti ni kachi da:

—Tu ki'in kuachi siki ri ja kuu chaa va'a ja'a, chi na ki'in kuachi siki maa ra naa ra —ni kachi da.

²⁵ Ti ni ka kachi tendi'i yivi kua'a un:

—Na kunchakuachi siki maa na naa na jiin se'e na ja kuu saa ni, nuu niñi chaa jña nu na kuū da —ni ka kachi naa.

²⁶ Yukan na ti ni sia Pilato Barrabás kua'an da. Ti ni ta'u da jniñu ja na kua'a da tau Jesús. Yukan na ti ni nakua'a da ya nuu yivi un ja, na katakaa da ya nuu nda cruz.

²⁷ Yukan na ti soldado chaa kuu gobernador un kua'an da jiin Jesús ichi yuxe'e palacio un, ti ni ka nastutu jna'an tendi'i kuiti da nuu ya naa da. ²⁸ Ni ka tevichi da ya jiin sa'ma ñu'un ya, ti ni ka naskui'na da ya jiin ñin sa'ma kua'a vixi. ²⁹ Ni ka sa'a da ñin corona iñu, ni ka chuxndee da xini ya. Ti ni ka chi'i da ñin yujnu xii nda'a kua'a ya. Yukan na ti ka jakunjiti da nuu ya ja ka kuu ichi ini da nuu ya, ti ni ka kachi da:

—Too ni ndii, Rey chaa Israel. Na kuchaku na'an ni —kachi da naa da.

³⁰ Ti ka tiví sí'i da nuu ya. Ka ki'in da yujnu xii yijni ya un, ti ni ka kani da xini ya. ³¹ Ni ndi'i ni ka ske ichi da ya, ja ni ka sa'a ndeva'a da jiin ya. Yukan na ti ni ka tava da

sa'ma kua'a vixi ñu'un ya, ti ni ka naskui'na tuku da ya jiin sa'ma maa ya. Ti kuankoyo da jiin ya ja na kundaka ya nda'a cruz.

Ja ni ka jatakaa da Jesús nda'a cruz

(Mr. 15.21-32; Lc. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

³² Nu ni ka kee da kuankoyo da, ti ni ka ndejna'an da jiin iin chaa ñuu Cirene ja nani Simón, ti ni ka chayika da chaa un ja na kundiso da cruz Jesús. ³³ Ti sia'an kuankoyo da undi ni ka jakoyo da nuu nani Gólgota, ti jnu'un un kuni ka'an "ñu'un yiki xini." ³⁴ Yukan ni ka sko'o da Jesús vino sakanuu jiin mirra, ja na ko'o ya nava tu ndo'o xaan ya ja jatu ya. Ko ni soyu'u ya ti'li, ti tukaa ga ni ji'i ya.

³⁵ Nu ja ni ka jatakaa da Jesús nda'a cruz, ti soldado un ni ka chu'un da suerte, ja na tejna'an nuu jna'an da sa'ma ya naa da. Yukan ni kundaa nava ni kachi profeta sia'an: "Ni ka chu'un da suerte siki sa'ma ri, ti ni ka ki'in da."

³⁶ Yukan na ti ni ka nukoo da un ja na kundito da ya.

³⁷ Ti ichi xini ya yukan ni ka chaa da iin tutu ja ka'an naa siki ni ji'i ya. Ti nuu tutu un yoso sia'an: "Ja'a kuu Jesús, chaa kuu Rey yivi nación Israel."

³⁸ Suni ni ka jatakaa da uu ñakui'na jiin ya, iin da nda'a kua'a ya, ti inga da nda'a sajni ya. ³⁹ Ti yivi ka ya'a ichi yukan, ka ku ichi ini nuu ya, ti ka skuiko i xini i, ⁴⁰ ti ka ka'an ndeva'a kuiti i:

—Ro'o ja ni ka'an ra ja xnaa ra veñu'un ka'nu Israel, ti nuu uni kivi ni ti nakani jaa tuku ra, nama maa ra vijna. Ti nu Se'e Yandios kuu ra, ti kuan kuun nda'a cruz jña —kachi naa.

⁴¹ Ti suni sia'an ka cu ichi ini chaa ka kuu sutu kuña'nu un, jiin taka chaa ka xna'an ley un, jiin suni chaa fariseo, jiin taka chaa ña'nu ñuu Israel un, ti ka ka'an da:

⁴² —Ni nama da sava yivi ko vijna na, ti tu kuu nama da maa da. Ti nu ndixia da ja maa da kuu Rey yivi ñuu Israel,

na kii kuun da nda'a cruz un, ti sa na kandixia yo jnu'un ka'an da. ⁴³ Ni kuu kanu ini da Yandios. Ti maa Yandios na nama ya maa da vijna nusa, nu ndixia da ja kuu ini Yandios maa da. Chi maa da ni kachi da nuu yo ja maa da kuu Se'e Yandios —ni ka kachi da.

⁴⁴ Suni ñakui'na ka ndakoyo nda'a cruz un, suni sia'an ni ka ku ichi ini nuu ya.

Ni ji'i Jesús

(Mr. 15.33-41; Lc. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

⁴⁵ Yukan ti ni kuñaa ni tu'u ñuyivi, ni keja'a undi sava nduu, ti kua'an undi ka uni ja'ini. ⁴⁶ Ti hora un ni kanajiin Jesús:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —ni kachi ya. Ti jnu'un un kuni ka'an: “Yandios maa na, Yandios maa na, ¿ndoo ni xndoo maa ñin ni saña vijna”? —ni kachi ya.

⁴⁷ Ti sava yivi ka'iin un ni ka jiniso'o ja sia'an ni kanajiin ya, ti ni ka kachi:

—Kunso'o naa ra, chi kana da xini profeta Elías —kachi naa.

⁴⁸ Yukan ti jinu ñin chaa un ni jan ki'in da ti'li kachi, ni chuntoo da nuu vino iya, ti ni chuxndee da xini ñin yujnu kani, ti ni chaa da yu'u ya ja na ko'o ya. ⁴⁹ Ko uu ga da ni ka kachi:

—Sia da, na nde'e yo nu kii Elías kii nama da chaa —ni ka kachi.

⁵⁰ Yukan na ti ni kanajiin ko'o Jesús, ti ni ji'i ya. ⁵¹ Ti maa hora ni ji'i ya un, ni te'nde sava sa'ma yindaka ini veñu'un ka'nu Israel un. Ja undi nuu sukun, ti undi nuu ja'a ni ndata. Ni ni'in ñuyivi jiin ñin ñujnaa. Ti ni ka ndata kava un. ⁵² Ti kua'a ñaña ndiyi un ni ka nuña, ja ni ka nandoto yiki kuñu yivi kua'a ni ka kandixia ndaa Yandios ja ja ni ka ji'i un. ⁵³ Nu ni nandoto Jesús, ti ni ka ndenda yivi ni ka

nandoto un, ni ka ndivi i ñuu ii Jerusalén, ti kua'a yivi ni ka nakuni nuu i.

⁵⁴ Nu ja ni ji'i Jesús, ti capitán soldado un jiin taka ga da ja chaa ka ndito Jesús, nu ni ka jini da ja sia'an ni kuu ja, ja ni ni'in ñu'un jiin taka ga ja ni kuu un, ti ni ka yu'u xaan da, ti ni ka kachi da:

—Jandaa kuiti kuu ja Se'e Yandios ni kuu chaa ja'a —kachi da naa da.

⁵⁵ Ti yajni un, ni ka'iin tijni ñasi'i, ka nde'e ña, ña'an un ni ka kuu ña'an ni ka kii jiin Jesús undi ñuu Galilea, ja ka chindee ña maa ya. ⁵⁶ Ti ña'an un ka kuu María ñaa ñuu Magdala, María nana Jacobo jiin José, jiin nana se'e yii Zebedeo.

Ni jakunduji Jesús

(Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁵⁷ Nu kuan kuaa, ti ni jaa iin chaa ñuu Arimatea nani José, ni kuu da iin chaa riko ja suni ni skua'a da jiin Jesús.

⁵⁸ Ni jan kakan da yiki kuñu Jesús nuu Pilato. Ti Pilato ni ta'u da jniñu ja na kua'a soldado un yiki kuñu Jesús nuu José. ⁵⁹ Ni ki'in José yiki kuñu Jesús, ti ni suku da ya jiin iin manta finu, ⁶⁰ ti ni chunde da ya ini iin yau jaa, ja ni jacha maa da jika iin kava. Ni jasi da yu'u yau un jiin iin yuu ka'nu. Yukan na ti kua'an da. ⁶¹ Ti yukan ka'iin María ñaa ñuu Magdala jiin inga María, kanchuku ña yu'u ñana nuu ni chunde da Jesús yukan.

Chaa ni ka ndito nuu ñunduji Jesús

⁶² Ti inga kivi, ja kuan kuyajni kivi ndetatu, ti ka ja'an chaa ka kuu sutu ka kuña'nu un, jiin chaa fariseo nuu kande Pilato, ⁶³ ti ni ka kachi da:

—Ni'in Pilato, ni ka nuku'un ini na ja ni kachi chaa ni xndoña'an un, na ni chaku ga da, ja nu uni kivi ti nandoto tuku da. ⁶⁴ Yukan kuu ja ta'u ni jniñu, ti na ndi'yu va'a yu'u yau un undi kivi uni. Sandau kinkoyo ndaja'a da un

jakuaa, ti tava da yiki kuñu chaa un, ti kachi da naa da nuu yivi ja, ja ni nandoto ndixia da nuu ñuji'i. Chi nu siukan na, ti vi'i ga xndoña'an da yivi naa i —ni kachi da.

⁶⁵ Yukan ti ni kachi Pilato jiin da naa da:

—Kuankoyo maa ra naa ra, kunda'a nasa soldado kuni maa ra naa ra. Ti sa'a kutu yu'u ñaña un nava ka kuni maa ra —ni kachi da.

⁶⁶ Yukan na ti kuankoyo chaa un naa da, ti va'a xaan tonto ni ka sakutu da yu'u ñaña un. Ti ni chunsama da uu yo'o siki yuu un, ndi kuun jiki ja kuu nanu ñin sello da naa da. Ti ni ka xndoo da soldado un ka ndito da.

Ni nandoto Jesús

(Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

28

¹ Nu ni ya'a kivi ndetatu un, ti ja kuan kundijin kivi nukuñi semana, ti María ñaa ñuu Magdala, jiin inga María un, kuankoyo ña kuan nde'e ña nuu ñunduji Jesús. ² Ti hora un ni kii ñin ñujnaa xaan. Sia'an ni kuu, vanuxia ñin ángel junukuachi nuu Yandios, ni kuun ya ichi andivi vaji ya, ti ni chaa ya yu'u ñaña un, ni stuncha ni ya yuu ndi'yu un kua'an, ti ni nukoo ya siki. ³ Janducha ii ya nanu taja, ti sa'ma ñu'un ya xkiyi ni'ni. ⁴ Nu ni ka jini soldado un nuu ángel un, ti ni ka ni'in da naa da ja ni ka yu'u da, ti so ni ka sana ini da nanu ndiyi. ⁵ Yukan na ti ni kachi ángel un jiin ñasi'i un naa ña:

—Koto yu'u ra naa ra. Ja jini ri ja ka nanduku ra Jesús, yaa ni ka jatakaa yivi nda'a cruz un. ⁶ Ko tukaa ga kande ya ja'a, chi ja ni nandoto ya nava ni kachi ya. Ña'an ti nde'e naa ra nuu ni katuu ya. ⁷ Vijna na ti kuankoyo yachi naa ra, ti kani ra jnu'un nuu ndaja'a ya: “Chi ni ji'i ya ko ja ni nandoto ya, ti koxnuu ya ki'in ya ñuu Galilea sa kinkoyo

ra. Ti yukan nakuni ra ya naa ra.” Jnu'un ja'a vee kachi ri nuu ra naa ra —ni kachi ángel un jiin ña naa ña.

⁸ Yukan na ti kuankoyo ña, ni ka nduñama si'i ña vasu ka yu'u ña, ko suni ka kusii ini ña. Ti kuan kaxnu'un ña nuu ndaja'a Jesús. ⁹ Ko ni kuankoyo ña ichi un, ti ni ka ndejna'an ña jiin Jesús, ni kanxia'u ya jiin ña naa ña. Ti maa ña ni ka tu'va ña nuu ya, ni ka nanuu ña ja'a ya ja ni ka nachiu'un ña ya. ¹⁰ Ti maa ya ni kachi ya jiin ña:

—Koto yu'u ra naa ra. Kuan kaxjnu'un nuu chaa ka kandixia ru'u ja na kinkoyo ñuu Galilea, ti yukan ndejna'an ri jiin yivi un naa i —ni kachi ya.

Jnu'un ni ka jani soldado un

¹¹ Ni kuankoyo ñasi'i un naa ña, ti sava soldado ni ka ndito un, kuan nukoyo da ñuu un, ti ni ka jani da jnu'un taka nava ni kuu un nuu sutu ka kuña'nu un. ¹² Ti sutu un ni ka kee ni ka ja'an ka'an jiin taka chaa ka kuña'nu un, ti yukan ni ka ndajnu'un nava iin ni jnu'un na koo yu'u da naa da. Yukan ti ni ka ja'a da xu'un kua'a nuu soldado un, ¹³ ti ni ka kachi jiin da:

—Ro'o, kachi ra naa ra ja ni ka naa ini ra ni ka kixi ra jakuaa un, ti ni jakoyo ndaja'a Jesús, ti ni ka sakui'na da yiki kuñu chaa un. ¹⁴ Ti nu na kuni gobernador jnu'un un, ti maa ri na ka'an jiin da, ti na nama ri siki ro'o naa ra —ni ka kachi da.

¹⁵ Ni ka ki'in soldado un xu'un un ti kuankoyo da, ti ni ka kachi da nava ni ta'u jniñu nuu da. Ti jnu'un ni ka ka'an soldado un, ni kendo ka ka'an yivi nación Israel undi kivi vijna.

Jniñu ni tatu Jesús nuu apóstol ya

(Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

¹⁶ Yukan na ti ndi uxi iin ndaja'a ya un kuan nukoyo da ñuu Galilea, undi yuku nuu ni kachi Jesús ja kinkoyo

da. ¹⁷ Nu ni ka jini ndaja'a un nuu ya, ti ni ka nachiñu'un da ya. Ko uu ga da, tu ka kandixia va'a da ja maa ya kuu.

¹⁸ Yukan ni tu'va maa ya nuu da naa da, ti ni kachi ya:

—Ja ni ja'a Yandios ñin jniñu ña'nu nuu ri ja na kuña'nu ri nuu sava'a ni ga ja iyo nuu ni ka'nu ñuyivi jiin andivi.

¹⁹ Vijna na ti na tatu ri ñin jniñu ja'a nuu ra naa ra. Kuankoyo nuu yivi taka nación, ti xna'an ra jnu'un ri nuu i nava na kandixia i ru'u. Ti skuanducha ra i nu ja ni ka kandixia ndaa i maa Tata yo Yandios, jiin Se'e ya, jiin Espíritu Santo. ²⁰ Ti xna'an ra ja na kuandatu i taka jniñu ni ta'u ri nuu ra naa ra. Ti ku'un ini ra ja kancha ri jiin ra naa ra taka ni kivi undi na ndi'i ñuyivi. Ti sia'an na koo —kachi ya.

Ja'a kuu jnu'un Yandios ni chaa Mateo.

Nuevo Testamento en mixteco de Yosondúa

New Testament in Mixtec, Yosondúa (MX:mpm:Mixtec, Yosondúa)
copyright © 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Yosondúa

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, Yosondúa [mpm], Mexico

Copyright Information

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

- You must give Attribution to the work.

- You do not sell this work for a profit.

- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, Yosondúa

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.

- You do not sell this work for a profit.

- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 12 Feb 2021 from source files dated 12 Feb 2021

28a989a2-bd36-59ff-b10d-452e0cb74797